

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2010
оной
июниин
24
Четверг

№ 24
(21770)

Зунай дунда
хара морин
харын
13
гарагай
5

Бурятия

Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

ҮНДЭНЭТЭНЭЙ СОЁЛОЙ ТҮБҮҮДЭЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭДЭЙ ХАНДАЛГА

«Ажауугшадай тоо бүридхэлгэ – арадай бүридэл элирүүлгын ори ганса арга», - гэжэ Бурятсгадай хүтэлбэрилэгшэ Л.А.МУНАЕВ үндэнэтэнэй соёлой арбан табан түбэй түлөөлэгшэдтэй уулзахадаа тэмдэглээ.

Регионий шийдхэгдээгүй асуудалнуудыг усадхахын тула ажауугшадай бүхы бүлэгүүд тухай бодото мэдээнүүд дээрэ үндэнэлхэ шухала. Тиймэһээ вокзалнууд, дэлгүүрнүүд болон тодорхой хуурижаһан газаргүй хүнүүдэй байжа боломоор бусад нийтын газарнуудта тусхай участогууд эмхидхэгдэхэ юм. Гадна Буряадта ажауудаг хари гүрэнүүдэй эрхэтэдшье булта тоологдохо. Миграционно албанай мэдээнүүдээр, жэлэй эхинһээ 14 мянган харин эрхэтэд бүридхэлдэ абтанхай. Федеральна Миграционно албанай РБ-дехи управлениин визэнүүдыг үгэлгын, хари гүрэнүүдэй эрхэтэдыг урилгын таһагай начальник Д.В.Мишин иигэжэ тэмдэглээ.

«Тоо бүридхэлгэдэ хабаадаһан хүдэлмэрилэгшэднай паспортнуудыг, миграционно картануудыг болон Россин Федерацида хуулитаар байһаниие

гэршэлһэн дансануудыг эрихэгүй, захиргаанай харюусалгада хабаадуулхагүй болон гүрэнһөө үлдэжэ гаргалгын хэмжээнүүдыг хэрэглэхэгүй».

Республикын ажауугшадай үндэнэ яһатанай бүридэл элирүүлэгэ – тоо бүридхэлгын зорилгонуудтай нэгэн. Тиймэһээ Буряадай үндэнэ яһатануудай соёлой түбүүдэй хүтэлбэрилэгшэд ажауугшада иигэжэ хандаа: «Хүндэтэ нотагаархид! Таанадай тоо бүридхэлдэ хабаадалгаһаа саашадаа абтаха социально-экономическа программанууд дулдыдаха... Тоо бүридхэлгын мэдээнүүд бюджетдэй элүүрыг хамгаалга, хуралсал, пенсинүүд болон социальна хүнгэлэлтэнүүд, нүүжэ эрхэн зондо хүдэлмэрин хуруинуудыг эмхидхэлгэ гэхэ мэтын шухала гаргашануудтай статьянуудта түлөөлдөг гэжэ бү мартаарайгты.

Бидэ, Буряадай үндэнэ яһатануудай соёлой түбүүдэй түлөөлэгшэд, нютагаархидаа тоо бүридхэлдэ хабаадахынь уряалнабди...»

Сэрэгма ДОНДОКОВА.

Авторай фото.

ШЭНЭ ОНОЛ АРГА – ШЭНЭ АРГА БОЛОМЖОНУУД?

Экономическа хүгжэлтын талаар республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепингэй хүтэлбэрилһэн зүблөөн дээрэ «МРСК Сибири» филиал болохо «Бурятэнергын» «РАВ» онол аргаар тарифуудыг гуримшуулгада шэлжэн оролго тухай хэлсэгдээ.

Тус онол аргын ёһоор, хо-

мологдоһон мүнгэнэй олзо оршын хэмжээнһээ уламжалан, зайн гал дамжуулха талаар хангалгын сэн гуримшуулгада юм. Энэ талаар «Бурятэнергын» 2011-2015 онуудта бэелүүлхээр хараалһан инвестиционно программа бэлдхэгдэнхэй. Юуб гэбэл, бүхыдөө тоног түхээрлэгэнүүдэй болон зайн гал дамжуулдаг ланинүүдэй аяар 72 процентнь хуушаранхай.

Тэдэнэй шэнэлэгдэхэдэ, зайн гал хэрэглэгын ашаг үрэ дээшлэхэ. Зүгөөр зүблөөн дээрэ тоологдоһон «РАВ»-гуримшуулгын олон тоото һайн нүлөөнүүдэй дунда муушыг таланы бии – эрэхэ жэлдэ республикнай тус онол аргада шэлжэн орожо, зайн галай тариф нилээд ургахаар хүлээгдэнэ – 196,3 процентээр!

Наталья КОВАЛЬЧУК.

Амаршалга

ШЭНЭ ТУШААЛДАА ШЭН ТУЛГАТАЙ

Захамнайн эрдэм хуралсалай управление хорёод жэлэй туршада толгойлһон В.М.БАДМАЕВ РИКУиО-гой - Буряад Республикын хүтэлбэрийн болон эрдэм хуралсалай кадрнуудай институттай (урданай БИПКРО) ректорээр томилогдобо гэхэн мэдээсэл нютаг эблэлэй зоние баясуулба. Мэргэжэлээрээ түүхын багша, педагогикын эрдэмэй кандидат, Россин эрдэм хуралсалай отличник, Россин Федерациин болон Буряад Республикын габыята багша, Хани Барисанай орденээр һаяхана шагнагдаһан Владимир Михайловичта тон харюусалгатай, хүндэшье тушаал даалгагдаба гээшэ.

Энэ ушараар В.М.Бадмасвыг амаршалха зуураа тобшоһон хөөрэлдөө ябуулһан байнабди.

- Оройдоол нэгэ хара боложо байнаб энэ тушаалдаа. Танилсалгын, дадалай хаһа гээд нэрлэдэг гү даа, нимэ үеые. Пайшаагдаа, муушаагдаа гэжэ хэлэхэ арга, эрхэшье байхагүй, томилогдоо хадаа хүдэлхэл хэрэгтэй.

- Гэбэшье, дура татама өөрын һонин талатайл байгаа ёһотой, шэнэ ажалтнай.

- Үнэхөөрөөшье, һони татама зүйлнүүд яһала бии. Урданай БИПКРО ганса эрдэм хуралсалай хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэл дээшлүүлдэг байһан һаа, мүнөө муниципальна болон гүрэнэй албатадтай хүдэлмэри нэмээ. Бүхы дээрэ ажал ябуулгадамнай тусхай лицензи үгтэнхэй. Саашадаа хүдэлмэрилэгшэдэйнгөө тоо олошоруулангүй, дотоодын гуримаа хубилган шэнэдхэнхэй, эрилтэ шангадхаһанай ашаар мүнөө үедэ таарама шэнэ шатада энэ эмхиэе гаргаха зорилго табигдана. Илангаяа экономика болон хүтэлбэрийн талаар кафедрын хүдэлмэриие үндэхөөрнь хубилгажа, удха шанарынь дээшлүүлхэ зэргэтэйбди.

Энэ талаар дэлгүүрэй оршомдо бидэ гансаараа бэшэбди, өөр янзын конкурентнүүд БГСХА-да, ВСГТУ-да бии болонхой, гүрэнэй болон муниципальна албатадай мэргэжэл дээшлүүлхэ талаар лицензи эдэмнай абанхай гээшэ. Ушар нимэһээ программанууда нарижуулан һайжаруулха, нүдэ аниха зуура танигдахаар бэшэ боложо, хубилжа байһан шэнэ сагта тааруугаар бэлдэхэ зэргэтэйбди. Багшанар, гүрэнэй болон муниципальна албатад манай эмхидэ хуралсал гараад, тусхай сертификат абадаг, энээнэй үндэхөөр категориёо дээшлүүлхэ, гүрэнэй алба хаагша болохо аргатай болоно гээшэ.

- Гадна хоёрдохи мэргэжэл олгохо арга танда бии гү?

- Эрдэм хуралсалыг нарижуулан һайжаруулха тусхай модельтэй зохилдуулан, юрэл мэргэжэл дээшлүүлхэ бэшэ, харин шэнэ мэргэжэл хоёр жэлэй хугасаа соо олгохо арга хэрэглэгдэхэ. Жэшээлбэл, эхин классуудай багша ород хэлэ болон литературын багша болохо хүсэлтэй һаа, түлбэритэ гуримаар хуралсал гараха болоно. БГУ мүн лэ өөрын лицензи абанхай.

- Юрэнхыдөө, урданайхидал адли мэргэжэл дээшлүүлгын ганса эзэн – хаан бэшэ тула яһалал шармайха, шударгыгаар ажалаа эрхилхэ болонот гэжэ тобшолмоор ха...

- Гол шэглэлнүүдэ тоб байса зохёон табижа, ажал ябуулгаяа бата замданы барииншатайгаар оруулаа һаа, урагшатайл байха гээд найданаб. Тездондоогоор аргагүй. Эмхидхэн байгуулагдай – Буряад Республикын Президентын болон Правительствын захиргаанай, Эрдэм хуралсалай министрствын захилнуудыг залан шууд бэелүүлхэл хэрэгтэй ха юм. Энэ талаар эмхидхэлэй, элсүүлхы, зохисотой эб оршомой байдал коллектив соогоо байгуулжа, зорилгоёо бэелүүлхэ болонобди.

- Владимир Михайлович, мэргэжэл болбосоролойног бодото шатада гараһан Тандаа шэнэ ажалдаа шэн зоригтой ябахыетнай, шэнэ амжалта туйлахыетнай хүсээ.

Галина ДАШЕЕВА.
Д.ЦЫБИКОВАГАЙ зураг.

СТОМАТОЛОГИЯ на Батарейке
ПрофиDent
Тел.: 22-38-01 ул. Воровского, 25
гостиница Профсоюз
Для исключения противопоказаний необходима консультация со специалистом

ПРИГЛАШАЕМ НА ЮБИЛЕЙ!

26 июня село Улзыто Кижингинского района отмечает своё 75-летие. В программе праздника - Сурхарбан, чествование земляков, концерт и т.д.
Приглашаем всех земляков на наш праздник.
Администрация поселения с.Улзыто.

24.06.2010

БУРЯД УНЭН

№ 24(21770)

ДҮХЭРНИ

№ 24(685)

Хээлитэй эхэнэрнүүдэй, нарай хүүгэдэй аша туһада

Хэжэнгын аймагай больницада наяр шэнэ корпус нээгдэх. Мүнөө үсын түхээрлэгтэй байшан август нара соо үбшэлхэн хүнүүдые эмшэлжэ эхилхэ.

Тус акушерско-педиатрическа корпус зургаан жэл урда тээ баригдажа эхилхэн юм. Барилгань түгэснөөр хахад жэл болоо. Мүнөө больницын эмшэд медицинскэ шэнэ түхээрлэгнүүдые хүлэжэ байна.

Больницын хүүгэдэй таһалга аяар 50-яад онуудта баригдаһан хуушан байшан соо мүнөө байдаг. Мэргэжэлтэд шэнэ корпусой нээгдэхэдэ, ехэ баяртай байна.

Тэрэ клинико-диагностическа шэнжэлгэ хэдэг шэнэ, мүнөө үсын түхээрлэгтэй байха. Үбшэлхэн хээлитэй эхэнэрнүүдые эмнэхэ, хая түрэнхэн үхибүүдтэ бүхы хэрэгтэй анализуудые хэхэ аппаратауд эндэ байха гэжэ хараалагдана.

Мүнөө тус корпус соомнай шэнэ түхээрлэг асаруулха талаар конкурс наяр үнгэрхэ. Тэрэнэй хүүлээр нээгдэх гэжэ байнабди. Акушерско-педиатрическа корпус соо 15 үхибүүдэй нуури, хээлитэй эхэнэрнүүдэй 15 нуури байха, гэжэ Хэжэнгын аймагай больницын ахамд врач Баярма Банаева хэлэнэ.

Эржена БАТОРОВА.

УЧИЛИЩЕ ПЕРЕХОДИТ В АВТОНОМНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ

В 1987 году в поселке Сосново-озерское Еравнинского района открылось СПТУ-39, где готовили трактористов-машинистов и бульдозеристов. В 1989-1994 годы построены учебно-производственные мастерские, гараж, котельная, 5 жилых домов. Расширен перечень профессий, активно использовалась вечерняя форма обучения. В 1989 году в поселке Таксимо Муйского района открыт филиал ПТУ-39, который позже был преобразован в самостоятельное училище №17.

В 1995 году с введением новой специальности «Охотник промысловый» выделены и закреплены за училищем в бессрочное пользование 86,8 тысячи гектаров охотничьих угодий. На этой территории, получившей название учебно-производственного промыслового участка, за пять лет построены 7 промысловых зимовий, столовая на 20 мест, благоустроена зона промысловой базы.

В 2000-2003 годы построены и запущены в эксплуатацию столовая на 80 посадочных мест, общежитие, столовая мастерская. Открыта специальность «Автомеханик», в 2002-м - «Оператор электронно-вычислительных машин».

В 2004 году завершено строительство нового учебного корпуса и пристрой к общежитию, построен и оборудован класс практических занятий по профессии «Сварщик», приобретены 2 новых учебных автомобиля, мотоцикл.

Важными итогами работы коллектива можно назвать первое место в рейтинге среди учебных заведений НПО в 2007 и 2008 годах, призовые места в республиканском конкурсе «Мастер года-2009» и республиканской олимпиаде профессионального мастерства по специальности «Водитель автотранспортных средств категории «С» в 2009 году.

Училище готовится к лицензированию и предстоящему переходу с 1 июля 2010 года в автономное образовательное учреждение. Переориентирует свою направленность с сельскохозяйственной на горнодобывающую и химическую. В Баунтовском районе есть потребность в рабочих кадрах именно этих направлений. Особое внимание руководство училища уделяет укреплению и развитию партнерских связей с крупным заказчиком - ОАО «Хиагда».

В январе этого года заключено соглашение о намерениях, касающееся подготовки специалистов для этого предприятия. Важно, что заказчик гарантирует учащимся проживание производственной практики на своей базе и последующее трудоустройство. В планах развития ПУ №39 на период до 2014 года - переход на подготовку специалистов со средним профессиональным образованием.

Д. БАТОРОВА.

Эдир түймэр унтараагшад түрүүлээ

Һаяхана Приморин хизаарта үнгэрхэн эдир түймэр унтараагшад дунда үнгэрхэн Бүхэроссин слёт дээрэ Буряд Республикын команда түрүүшын нуури эзэлэ.

"Охотники за огнем" гэнэн буряд команда дүшөөд команданууд сооһоо түрүүшын нуурида гаража шадаа. Хоёрдохи нуури Тюменскэ областин "Фрегат" гэнэн команда эзэлэ. Сахалинска областин "Огнеборцы" гэнэн команда гурбадахи шатын дипломдо хүртөө.

"Слётдой бүхы конкурснуудта бээе һайнаар харуулхада хүндэшг байгаа. Харин бээе шангаар баряад, бүхы шадалаа жүрийн гэшүүдтэ, хабаадагшадта, харагшадта харулаабди", гэжэ "Охотники за огнем" гэнэн команды гэшүүд хэлэнэ.

Тус команда соо ондо ондоо һанаһан үхибүүд орооһые һаа, тэдэнэр слётдой 8 конкурснуудай эгээл эрхин 6 команданууд соо орожо шадаа.

Эржена БАТОРОВА.

ХҮҮГЭДЭЙ СЭСЭРЛИГТЭ ЯАГАД ҮХИБҮҮГЭЭ БЭШҮҮЛХЭБ?

Хүнүүдэй олон тоото хандалгануудһаа уламжалан, Улаан-Үдэ хотын нуралсалай талаар хороной нургуулин урдахи нуралсалай таһагай мэргэжэлтэдэй хүлээн абалгын график хануулнабди.

Хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй хүдэлмэрийн асуудалнуудаар 22-дохи кабинет (Советскэ районной Захиргаанай 2-дохи дабхар) хандаха хэрэгтэй.

Вторник: 9.00-12.00 - Советскэ районной ажаһуугшад. 14.00-17.00 - Октябрьска районнойхид.

Четверг: 9.00-12.00 - Железнодорожно районной ажаһуугшад.

14.00-17.00 - Загорск хууринойхид.

Нургуулин урдахи нуралсалай эмхи зургаанда хүүгэдэй сэсэрлигыг даагшад сэхэ хандажа, үхибүүгээ ээлжээндэ

табижа болоно. Тиыхэлээрэ гэртэхин нимэ дансануудые харуулха ёһотой: үхибүүнэй түрэнхэн тухай гэршэлэлгэ (эхэ бэшгэ); гэртэхинэй хотын пропскарой паспорт; байдаг гезараара бүридхэлдэ абтаһан тухай справка; үхибүүгээ хүүгэдэй сэсэрлигтэ түрүүшын ээлжээндэ абаха хүнгэлэлтэдэ хүртэхэ эрхынь баталһан дансанууд. Хүүгэдэй сэсэрлигүүдыг даагшанар һара бүхэнэй эсэс-

тэ нуралсалай талаар хороондо хүүгэдэй список тушаадаг. Тиин хүн бүхэн өөрөө хотын Захиргаанай сайтда (www.ulan-ude-eg.ru) орожо, "Очередь в детские сады" гэнэн баруун талын колонкодо үхибүүнэйгээ ээлжээн тухай мэдэхэ аргатай.

Улаан-Үдэ хотын Захиргаанай хэблэлэй албан.

Хяагтын аймагай тобшо һонинууд

Тээмэндэ Хяагтын аймаг руу Буряд Республикын Президентын Захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ - Буряд Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо П.Л.Носков толгойлогшотой делегаци ерээд ошоо. Тэрэнэй ажал хэрэгтэ республика доторхи муниципальная байгуулануудай гулваанар хабаадалсаа.

Айлшад Хяагтын үншэн хүүгэдэй байшан хүрэн байна.

Республикын ехэ дарганар автономно учреждениүүдыг эмхидхэлгын талаар Федеральная 83-дахи хуули ёһоной бэлүүлгээр һонирхоод абаа.

Үглөөдэринь тэдэнэр Монголой хилэ гаража, Алтан-Булаг хүрөөд бусаа.

Кудара-Сомон гэжэ нуурин газарта шэнэ модельнэ номой сан нээгдэ. Мүнөөдөр номой санд Интернет утаһан холбогдожо, зон тэрээнһээ мэдээсэл абаха аргатай. Үдэр бүри нишээ 30-40 хүүгэд ерээжэ амардаг заншалтай.

Энэл Кудара-Сомон гэжэ нуурин газарта шэнэ убойно цех нээгдэ. Мүнөөдөр энэ предприятиеда шэнэ 12 вакансии гаража, зон ажалтай болоо. Саашадаа мяханай полуфабрикадуудай цех нээгдэхэ, тиин хүдөө нотагта мяханай лавка бии болохо.

Июнии 10-да аймагай залуу бүлэнүүдэй фестиваль үнгэрэ. Тус хэмжээ ябуулгын туршада дүхэриг шэрээ, спортивна мурьсөөн ябуулагдаа.

Полигон дээрэ танк тээрээ. Иимэ аймшагтай аюулта ушар июнии 10-да аймаг дотор болоо. Сэрэгшэдэй нуралсалнуудай үнгэргэгдэхэ сагта танк Т-72 тээрээ.

Энэ ушар 3 хүнэй һаһа хосороогоо.

Июнии 11-дэ аймаг дотор Россиин Үдэртэ дашарамдуулан, соёл-спортивна хэмжээ ябуулга үнгэрөө.

Киран тосхондо жэл бүри үнгэргэгдэдэг аймагай муниципальная хүдэлмэрилэгшэдэй спартакиада үнгэрөө.

Янжама ЖАПОВА "Хяагтын һонинууд" гэжэ газетһээ бэлдэбэ.

СЭРЭГЭЙ АЛБАНДА ТАТАЛГА ХАХАДЛАА

Сибирьтэ болон Забайкалда сэрэгэй албанда таталга һаадгүй үнгэржэ байна.

Июнии 16-ай байдалаар 22 мянга гаран хүбүүд сэрэгэй албанда эльгээгдэнхэй, тэдэнэй 13 мянганиин Сибириин сэрэгэй тойрогто албаяа бэлүүлнэ. Сэрэгэй алба хэжэ эхилгэшэдэй дунда 1700 гаран хүбүүд дээдэ нургуулнтай, 28 хүн эрхэтэнэй албанда эльгээгдэнхэй. Кемеровскэ можо сэрэгэй албанда таталгын түсэбые 65 процентээр дүүргэе, Алтайн хизаар Омско болон Томско можонууд - 63. Харин Забайкалин хизаарта энэ талаар муушаг дүнгүүдтэй - оройдоол 39 процент, Алтай Республикада - 46.

Валерий ШЕБЛАНИН,
Сибириин сэрэгэй тойрогой
сэрэгүүдэй командалагшын
пресс-секретарь.

НУРАЛСАЛАЙ ҺАЛБАРИИН ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭД ЗҮБШЭХЭНЬ

Буряд Республикын Президентын болон Правительствын Хэблэлэй албанай сурбалжалагшадтай эмхидхэгдэдэг брифинг июнии 21-дэ үнгэргэгдэбэ.

Нуралсалай болон эрдэм ухаанай министр А.В. Дамдинов июлии 6-һаа 8 болотор Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэхэ Байгалай нуралсалай хуралдаан тухай тодорхойгоор мэдээсэбэ. Үнгэрхэн жэлдэ үнгэргэгдэнхэн хуралдаанда хэлсэгдэнхэн асуудалнууд ажабайдалда хэр бэлүүлгэдэб гэжэ мүнөө зүбшэгдэхэ. Энэниһээ гадна нуралсалай болон эрдэм ухаанай һалбарин хүтэлбэрилэгшэдэй Бүхэроссин зүблөөн энэ хуралдаанай үедэ үнгэргэгдэхэ байна. Эндэ сугларагшад «Президентын үүсхэл - манай шэнэ нургуули» гэнэн федеральная тусхай зорилготой программаар нуралсалай тоогоор багшанарта салин түлэлгыг нэбтэрүүлгэтэй холбоотой асуудалнууд тодорхойлон хэлсэгдэхэ. Тиихэдэ 83-дахи федеральная хуулин эрилтэнүүдые бэлүүлхэ асуудалые эрдэм нуралсалай һалбарин хүтэлбэрилэгшэд зүбшэхэ байна. Тиихэдэ ниитын нэгэн гүрэнэй шалгалта үнгэр-

гэлгын асуудал эндэ хурсаар табигдаха. Энэ зүблөөндэ абтаһан шиндхэбэринүүд, һайн дурадхалнууд Россиин Правительствата шиндхэхынь зууршалагдаха байна.

Энэниһээ гадна энэ зүблөөндэ хабаадагшад дүрбэн аймагуудаар ябажа, нургуулинуудай хэрэг байдалтай танилсаха юм гэжэ Алдар Валерьевич Дамдинов хэлэе.

Тэрэнэй удаа соёлой министр Т.Г. Цыбиков үгэ абажа, «Алтаргана» гэнэн фестивальда бэлэдхэл хэр ябуулагданаб гэжэ хэлэе үгөө. Тэрэнэй мэдээснээр, уласхоорондын хэмжээндэ эмхидхэлэй хороон байгуулагданхай гэбэ. Монгол ошохо республикын делегацие Президент Вячеслав Наговицын толгойлох гэжэ тэрэ онсолоо. Манай республикада «Алтарганада» хабаадаха уран бэлгэ-тэйшүүдые шэлэе абахын тула 12 конкурснууд үнгэргэгдөө гэжэ министр хэлэе. Республикын аймагууд өөһэ-дүнгөө делегацинуудые энэ наадаанда түлөөлхын тула гаргашынь бэе дээрэ дааж абаха ёһотой. Буряд ороной арбан найман аймагууд, тэрэ тоодо Улаан-Үдэ тишээ ошохоор мэдүүлэнхэй

байна гэжэ соёлой министр хэлэе. Зүгөөр «Бурядай этнопоселени» гэнэн конкурс Монголой тала үнгэргэхгүйдбди гэжэ мэдүүлээд байна гэжэ министр дуулгаба. Иимэ болоод байхадань, энэ конкурсдо хабаадажа, шалгарашад дэлхэйн монголнуудай хуралдаанда хэжэ байһан ажалаа харуулха гэжэ шиндхэгдээ гэжэ Тимур Цыбиков нэмэжэ хэлэбэ.

Тэрэлэн республикын эд хэрэглэгын дэлгүүрэй болон лицензи олголгын талаар албанай хүтэлбэрилэгшэ Г.Г. Ненкин эндэ хабаадажа, «Шанар хадаа эрилтэтэй байлгын эхи үндэн» гэнэн эрдэмэй-практическа конференци хоёр-дохиёо Улаан-Үдэдэ июнии 24-26-ай үдэрнүүдтэ эмхидхэгдэжэ үнгэргэгдэхэнь гэжэ хэлэе. Росси болон Монгол гүрэнүүдэй архивуудай талаар харилсаанай комиссиин 18-дахи зүблөөн июнии 28-да нислэл хотодо үнгэргэгдэхэ тухай Буряд Республикын архивуудай хэрэгүүдэй талаар управлениин начальни Александр Елаев тодорхойгоор хэлэжэ үгэбэ.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

Пандида Хамба ламын үндэр шэрээдэ залагдаһаар 15 жэлэй ой

ПАЙН БУЯНТАНАЙ ПАРЮУГҮЙ СЭХЭ ЗАМ

XXIV Пандида Хамба ламын үндэр шэрээдэ Дамба АЮШЕВЭЙ залагдаһаар 15 жэл үнгэршэбэ. Дэмбэрэлтэй энэ үйлэ хэрэг 1995 оной июнь нарада тохёолдоо хэн. Харин Россиин Буддын шажантанай Заншалта Сангхын толгойлогшын болон Пандида Хамба ламын тушаалда тэрэл жэлэй апрель нара соо Россиин Буддын шажантанай Түб захиргаанай суганды дээрэ һунгагдаһан юм. Тэрэ үедэ Дамба Аюшев гушан гурба наһатай байгаа.

Энэ ушараар байгша оной июнийн 19-дэ 10 саһаа Ивалгын дасанда хурал уншалга эхилбэ. Пүүлээрнь Бурядай, Агын, Усть-Ордын, Санкт-Петербургийн дасангуудай шэрээтэ ламанар Пандида Хамба ламада Мандал үргэбэ.

Нэгэдүгээр Пандида Хамбалама Дамба Даржаа Заяевай нэрэмжэтэ Ивалгын дасанай Ехэ һургуулийн (университедэй) бүри һаяар баригдажа ашаглагдаһан гоё һайхан байшангай хоёрдохи дабхарай уужам салуу танхим соо Дамба Аюшевые баярта ойгоорнь амаршалгын ёһолол үнгэрдэбэ.

Хамба ламын үндэр шэрээдэ Дамба Аюшевэй залагдаһаар үнгэрһэн 15 жэлэй туршада гүрэн түрэ болон шажан мүргэлэй хоорондо али алинайнь талаар тэгшэ эрхэтэй, эб ёһоной, үгээс ойлголсолгын харилсаанай тогтоһон тухай Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич тэмдэглэбэ. Энэ хэрэгтэ Пандида Хамба лама Дамба Аюшевэй мүхэшгүй эршэ зориг, хүсэ абьяас онсо ехэ үүргэ дүүргэһэн ушартай. «Эдэл жэлүүдтэ, - гээд Матвей Матвейич үргэлжлүүлбэ, - XII Пандида Хамба лама Даша-Доржо Итигэловэй Эрдэни Мүнхэ Бэе Ивалгын дасанда залагдаһан, Баргажанай аймагай Яарагта һуурин шадар Янжама Бурханай дүрэ хүрэг тодоржо гараһан байгаа. Эрхим хүндэтэ Хамба лама бурядай заншалта соёл урлал, буряад барилдаа, һур харбалга, мори урилдаа - спортын үндэһэн эдэ түрэл зүйлнүүдые, буряад мори, хони, үхэр үсхэбэрилгые хүгжөөн дэлгэрүүлхэ талаар эгнэшгүй ехэ ороолго гаргаһан габыатай».

Пандида Хамба ламын шэрээдэ Дамба Аюшевэй залагдаһан саһаа Россиин Бурхан шажантанай, юрэнхыдөө, арад олонийтын дунда оюун ухаанай, зан абарин талаар асари ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри бэлдүүлгэдэ гэжэ Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын социальна хүгжэлтын талаар орлогшо Баир Бальжиров тэмдэглэбэ. Энэл үедэ Бурхан шажан үндэһэ яһатанай, ондо ондоо шажан мүргэлнүүдэй хоорондо амгалан ёһоной харилсаа холбоонууд тогтоһон жэшээтэй. Республикын Президентын болон Правительствын зүгһөө Баир Гвибалович Пандида Хамба ламын үнийнэй һайхашаадаг нэгэ ехэ захата зураг бэлэглэбэ. Тэндэнь хуушан сагта болоһон дасанай найрай үедэ болоһон бүхэ барилдаанай забхартахи байдал харуулагдана. Барилдаанай дүхэригтэ гарахын урда тээ юм гү, али илалта туйлажа, нүгөөдөө шоройдууланай һүүлээр барилдааша бүхэ лама багшын урда дүрбэн мүсөөрөө газарта хүрэн мүргэжэ байна. Мүнөөшье энэ мэтээр мүргэдэг болобол, барилдаашад бүри ехэ амжалта туйлаха аргатай гэжэ хожом «Эрын гурбан нааданай» эхилһэн хойно Хамба лама айладана хэн. Энэ зурагыг хүсэд дүүргэжэ үрдингүй дайнда мордохон аад, бусага ерээгүй,

Агаһаа гарбалтай уран зурааша Тудупов бүтээһэн юм ха. Гадна Правительствын зүгһөө Дамба Аюшевтэ буряад хээр мори бэлэг баригдаба. Энэ мориинь үдын хойнохи найрай үедэ хүтэлжэ асаралд, жолооень Хамба ламада барюулба. Ушарынь гэбэл, буряад адуу мал үсхэбэрилхэ талаар Хамба ламын оролдосо засагай зүгһөө иигэжэ тэмдэглэгдэбэ бшуу.

XX зуунай һүйдхэл, зоболонто сагай һүүлээр Будда Бурхан багшын Номдо үнэн шүтэдэг шабиннар, жиндагуудые найдамтай шанга гараар ударидажа ябадаг, олон олон дасан, субаргануудые бодхоохо ябадал үүсхэдэг имэ эрлэхг хатуу зоригтэй Хамба лама бүхэдэлхэйн олонийтын зүгһөө хүндэтэй болонхой гэжэ дил-хамба Данзан-Нима (Матвей Чойонов) ламхай мэдүүлбэ.

Саашань амаршалгын үгэнүүдые хэлээ гэбэл, 1998 онһоо 2002 он хүрэтэр Ивалгын дасанда багшалһан геше наарамба Лубсан хайдаб ламхай мүнөө Энэлхэгэй Балдан Брайбун дасанай, юрэнхыдөө, Энэлхэгэй Бурхан шажантанай зүгһөө, Дамба Хамбын Монголой Гандан дасанай шажанай ехэ һургуулида һуража байха үедэнь байгшан байһан, мүнөөшье байдаг Сонинбаяр лам-

хай, Федерацийн Соведай гэшүүн Иннокентий Егоров, Арадай Хуралай ехэһэн бүлэг депутатуудай зүгһөө Бато Семёнов, республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепик, министрнүүд Татьяна Думнова, Маргарита Магомедова, соёлой министрэй орлогшо Сергей Добрынин, Бурядай аймагуудай толгойлогшонор болоно.

Россиин Президентын Сибирин федеральна тойрогтохи түлөөлэгшэ Анатолий Квашнин амаршалгыс Буряад Республикадахи ахамад федеральна инспектор Сергей Филин уншаад, өөрынгөө зүгһөө амаршалба. Агын Бурядай тойрогой толгойлогшын орлогшо Базар Дугаржапов Забайкалийн хизаарай губернатор Равиль Генатулинай, Агын тойрогой һая баталагдаһан толгойлогшо Сокто Маживай амаршалгануудые сонсоһоод, Алханадахи Үүдэн сүмэ дүрслһэн зураг, 10 боти Забайкалийн хизаарай, Агын зохёолшоодой бэшэһэн номууды бэлэглэбэ.

Удаань Пандида Хамба ламы амаршалагшад гэбэл, Хакасай Республикын Түрүүлэгшэ Виктор Зиминэй зүгһөө тус республикын Правительствын захиргаанай

хүтэлбэрлэгшын орлогшо Владимир Никонов, Эрхүүгэй областиин губернаторай орлогшо, Усть-Ордын тойрогой толгойлогшо Борис Данилов, Улаан-Удын мэр Геннадий Айдаев, түб хотын горсоветэй түрүүлэгшэ Александр Голков, соёлой академик Виктор Раиса Пшеничникова, хүдөө ажахын академик Виктор Александр Попов, Бурядай эрдэмэй түбэй толгойлогшо Борис Базаров, республикын прокурор Виктор Петров, МВД-гэй, МЧС-эй, Бурядай тамуужанай түлөөлэгшэд, Дамба Аюшевэй түрһэн Забайкалийн хизаарай Улаан-Сүхын гулваа Михаил Куприянов, тоонто нотаг Шаргалжанайн һургуулийн директор Любовь Цыбенкова, олзын хэрэг эрхилэгшэ Валерий Шегимов гэгшэд мүн болоно. Роспотребнадзорой РБ-дэхи управлениин хүтэлбэрлэгшэ Александр Болошинов Россиин гүрэнэй ахамад санитарна врач Геннадий Онищенкоын зүгһөө заншалта эмнэлгэ тухай зузаахан ном, мүн өөрынгөө талаһа бэлэг дамжуулба. Алтайн Республикаһаа морилжо ерһэн Мэргэн ламхай (Шагаев) болон Сарымай Урчимаев гэгшэдэй амаршалга онсоһонин байба. Ушарынь, арһаар

оёһон, дээрээ залаатай үндэр малгай үмдэһэн Сарымай хомусаар наадан үгэлхэ зуураа хүхын дуу, моридай табараа һажааһан абьянуудые гаргажа, олониие гайхуулба.

Федерацийн Соведай Түрүүлэгшэ Сергей Миронов, Хальмагай Президент Кирсан Илюмжинов, Москвагай болон Бүхы Русин Патриарх Кирилл, Россиин Мусульман шажантанай Түб Захиргаанай Түрүүлэгшэ Таджуддин, Россиин ахамад раввин Берл Лазар, сменатор Виталий Малкин, Россиин Олонийтын палатын секретарь Академик Евгений Велихов, Госдумы депутат, профессор Иосиф Кобзон болон бусдай амаршалгын телеграммууд соносохдоо.

Үдын хойно дасанай урдахи талмай дээрэ найр, «эрын гурбан наадан» боложо, олониие баярлуулаа. Харин үдэшэниинь Гүрэнэй ород драмын театр соо һайндэрэй концерт наадан наярба.

Николай
БАДМАРИНЧИНОВ.

В.МАТВИЕВСКИИН, авто-
фотонууд.

Засагай дээдын зургаануудта

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮСЭБЛЭНЭН ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГАНУУД

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: УДЭР УДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД
2010 оной юниин 14 - 18

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын уялганууды дүүргэгшэ **Иннокентий Матвеевич Егоров** үнгэрэгшэ долоон хоногой туршада Буряад Республикын гүйсэдхэхы засагай зургаануудай түсэблэлгын зүблөө, социально-ажалай харилсаанууды гурумшуулгын талаар гурбан талата комиссин зүблөө үнгэргөө. Тийхэдэ **Иннокентий Матвеевич Дэлхэйн** монголшуудай конвентдэ, "Буряад Республикын Президентын Хандалга" РБ-гэй Правительствын захирамжын түлэбтэ зориулагданан хүдэлмэрийн зүблөөнүүды хүтэлбэрилөө; республикын 2009 оной бюджетэй бэлүүлгэ тухай Буряад Республикын Правительствын тоосоондо хабаатый олоной үмэнэ хэлсэлгэнүүдтэ хабаадаа; Японой эрхэтэдэй хүдөөлөгдэн газарта хүрөө; Хэжэнгын аймагаар албан хэрэгээрээ ябажа ерээ.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо **Александр Евгеньевич Чепик** социальна ажалай харилсаанууды гурумшуулгын талаар гурбан талата комиссин болон республикада Дэлхэйн монголшуудай конвент үнгэрэгшын талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөнүүдтэ, Буряад Республикын 2009 оной бюджетэй бэлүүлгэ тухай РБ-гэй Правительствын тоосоондо хабаатый олоной үмэнэ хэлсэлгэнүүдтэ, РБ-гэй Социально-экономическа хүгжэлтын программа 2009 ондо бэлүүлгэн тухай Арадай Хуралай парламентска хэлсэлгэнүүдтэ хабаадаа. Гадна Александр Евгеньевич "Байкальская гавань" гэгээн аяншалгын-амаралгын дэбисхэр тогтоохо талаар хүдэлмэрийн штабай, мүн республикын дэбисхэр дээрэ инвестиционн ажаябуулгада гүрэнэй дэмжэлгэ тухай РБ-гэй Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай дуралданууды бэлдэлгын талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөнүүды хүтэлбэрилөө; Кабанскын аймагта Сэлэнгын загана олзборилгын участогай ажал хэрэгүүдтэй танилсаа.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо **Баир Гвибалович Бальжиров** үнгэрэгшэ долоон хоногой туршада эрхэтэдэй хубини асуудалнуудаар уулзаа; РБ-гэй Правительствын дэргэдэй Физическэ культура болон спортын талаар соведэй, Уялгата медицинскэ страхованиин Буряадай территориальна жасын зүблөөнүүды эмхидхээ; Дэлхэйн монголшуудай конвент болон "Сурхарбан-2010" үнгэрэгшын, "Знай, ты не один!", "Тоонто нютаг: традиция жива" гэгээн республиканска тусхай зорилготой программанууды бэлүүлгын асуудалнууда зориулагданан хүдэлмэрийн зүблөөнүүды үнгэргөө; Буряад Республикын элүүры хамгаалгын министрэй нэгдэхэ орлогшо В.В.Нихлановатай уулзаа; Загарайн аймагай 75 жэлэй ойн баярта дашрамдуулагданан хэмжээ ябуулгануудта хабаадаа.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо **Александр Андреевич Фоменко** нимэ асуудалнууды хаража үзөө: ниитын транспортаар пассажирнууды шэрээдээ, аюулгүйе хангалгын нэмэлтэ хэмжээнүүд; электроэнергетикэ хүгжөөлгын талаар комиссин зүблөөндэ бэлдэлгэ; Сибириин Федеральна тойрогыс газар хангалга тухай зүблөөн; Максимиха нууринда инженернэ инфраструктуртын объектүүды ашаглалгада тушаан абалга; республикада элшэ хүсэ гамналга болон ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэлгэ; хуушархан гэрнүүдэй ажайбуулгашы 110-дахи кварталай шэнэ гэртэ зөөлгэлгын талаар байдал; социальна гэр байра барилга. Гадна Александр Андреевич эрхэтэдэй хубини асуудалнуудаар уулзаа, "Изинис Эйрвэйз" гэгээн монгол авиакомпаниин түлөөлөгшэдэй хүдэлмэрийн уулзалга үнгэргөө.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо **Анатолий Анатольевич Лехатиновой** толгойлдог Россин Федерациин Президентын дэргэдэхэ Буряад Республикын Бүрин эрхэтэ түлөөлөгшэтэ эмхидэ РФ-гэй Президент **Д.А.Медведев** болон РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшэ **В.В.Путин**ай нэрэдэ РБ-гэй Президентын бэшмэл хандалга дээрэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлгэдээ. Тийхэдэ "Региональные ресурсы" агропромышленна холдинг ЗАО-гай гүйсэдхэхэ директор **Н.И.Большаков**тэй хүдэлмэрийн уулзалга эмхидхэгдэжэ, хүдөө ажыхын продукци, түүхэй эд болон эдэе хоол бөөнгөөр наймаалалгын олон регионуудай хабаадалгатай түрүү агропромышленна инфраструктура байгуулха тухай хөөрөлдөөн дэлгэгдээ. Бүрин эрхэтэ түлөөлөгшэтэ эмхиин хүдэлмэрилгэдэ "Совершенствование механизмов управления комплексными программами и проектами в социальной сфере" гэгээн "дүжэриг шэрээдэ", РФ-гэй Федеральна Суглаанай Федерациин Соведэй парламентска хэлсэлгэнүүдтэ хабаадаа.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрилэгшэ **Петр Лукич Носков** РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын уялганууды дүүргэгшын эмхидхэнэ түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа; Захиргаанай байгуулгын халбаринуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй аппаратна зүблөө үнгэргөө; РБ-гэй Правительствын дэргэдэхэ Кадрова политикын талаар соведэй, РБ-гэй Правительствын дэргэдэхэ Гүрэнэй шагналнуудай талаар комиссин, гүрэнэй албанай хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлэй шалгалта үнгэргэхэ талаар правительственна комиссин зүблөөнүүды хүтэлбэрилөө; Хамба-ламын шэрээдэ хуунаар 15 жэлэй ойн баярта зориулагданан хэмжээ ябуулгануудта хабаадаа.

Захиргаанай байгуулгын халбаринуудта бэлүүлэгдэнэ ажал хэрэгүүд: РБ-гэй Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрилэгшын орлогшо **И.В.Смолягай**, ВСГТУ-гай рекламн болон обонитэтэй харилсаа холбоонуудай кафедрэе даагша **А.В.Кузьминай** халаалгатай брифинг эмхидхэлгэ; РБ-гэй экономикын министрэй орлогшо **А.В.Самитинай**, РБ-гэй элүүры хамгаалгын министр **В.В.Кожеников**тэй пресс-конференцинууды үнгэрэглгэ; "Жизнь Иволги" (Ивалгын аймаг), "Селенга" (Сэлэнгын аймаг), "Джидинская правда", "ТВ-дубль" (Здын аймаг), "Кяхтинские вести" (Хяатгын аймаг), "Знамя труда", "Ажалай туг" (Захааминай аймаг), "Хэжэнгэ" (Хэжэнгын аймаг) сонинуудай редакцинуудай аймагууд хоорондын летучка эмхидхэлгэ...

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэлбэлэй албан.

2010 оной юниин 21 - 25

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ЗҮБЛӨӨН

1. "Буряад Республикада гүрэнэй эрхэтэнэй албан тухай" Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай
2. "Гүрэнэй болон муниципальна эдлэлдэ байган газарай участогууды түлбэриггүйгөөр үмсэдэ үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай
3. "Хүдөө ажыхы хүгжөөлгэ болон 2009 ондо Буряад Республикада хүдөө ажыхын продукциин, түүхэй эдэй болон эдээ хоолой дэлгүүрнүүды гурумшуулга тухай" республиканска тусхай зорилготой программа бэлүүлгын талаар "2008-2010 онуудта болон 2017 он болотор хугасаада Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулине бэлүүлгын ябаса тухай

"Сэбэр мүнгэнэй болон (гү, али) түлбэрийн картануудаар тоосоонууды хэхэдээ, хиналгын-кассова техникэ хэрэглэгэ тухай" федеральна хуулиин 2-дохи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" 349956-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (зарим бүлэгэй налог түлэгшэдтэ хиналгын-кассова техникэ хэрэглэхэ уялга болуулха тухай) - Хакас Республикын Верховно Совет оруулна

24.06 10.00 Бага танхим

25.06 10.00 каб.119

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ЭМХИДХЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

21.06 11.00 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь **Ц.-Д.Э.Доржиев**)

1. "Буряад Республикада элэрүүлгын судьянарай тушаалнуудта томилолго тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
2. "Агналга болон агналгын нөөсөнүүды хамгаалга тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
3. "2008-2010 онуудта болон 2017 он болотор хугасаада Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
4. "Республикын 2009 оной бюджетэй бэлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
5. "Республикын 2010 оной бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

22.06 10.00 каб.217
"Соёл тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
23.06 10.00 каб.217
"Буряад Республикада арадай уран найханай урлал тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.06 14.00 каб.217

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэхэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мургэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь **В.Р.Булдаев**)
"Региональна болон нютагай (муниципальна) удха шанартай соёлой баялгатай объектүүды гүрэнэй талаана хамгаалгада хабаатый хуули эдэхэтэнэй түлөө захиргаанай харюусалга тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

22.06 10.00 каб.217
"Соёл тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
23.06 10.00 каб.217
"Буряад Республикада арадай уран найханай урлал тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.06 14.00 каб.217

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь **А.Г.Стопичев**)

1. "Буряад Республикын эд хэрэглэгын суглуулбари тухай" Буряад Республикын Хуулиин 2-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. "Эрхэтэдэй элүүры хамгаалга тухай" Россин Федерациин хуулинуудай суглуулбарин 54-дэхэ статьяда болон "Сэбэр мүнгэнэй болон (гү, али) түлбэрийн картануудаар тоосоонууды хэхэдээ, хиналгын-кассова техникэ хэрэглэгэ тухай" федеральна хуулиин 2-дохи статьяда хүдөө нютагуудай ажайбуулгашыда ээмэр хангалгы үнэгүй болгохо талаар хубилалтанууды оруулха тухай" 326944-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
3. "Россин Федерациин Пенсионно жасада, Россин Федерациин Социальна страхованиин жасада, Уялгата медицинскэ страхованиин федеральна жасада болон уялгата медицинскэ страхованиин территориальна жасануудта оруулагдаг страховой түлбэринүүд тухай" федеральна хуулиин 12-дохи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" 86057-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (Уялгата медицинскэ страхованиин федеральна жасын бюджеттэ оруулагдаха уялгата медицинскэ страхованиин түлбэринүүдэй тарифууды дэшэлүүлхэ тухай) - Россин Федерациин Правительство оруулна

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ - АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

21.06 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөхэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь **А.С.Скоцырская**)

"Россин Федерациин субъектүүдэй гүрэнэй хуули гаргалгын (түлөөлөгшэтэ) болон гүйсэдхэхы засагай зургаанууды эмхидхэлгын юрэнхы дүрмүүд тухай" федеральна хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай
23.06 10.00 каб.323
"Буряад Республикада территориальна олонийтын өөхэдэн хүтэлбэрий эмхидхэлгын дүй дүршэл болон шиндэхэдэй асуудалнууд" гэгээн асуудалаар "дүжэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
24.06 14.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь **В.А.Павлов)**

"Россин Федерациин Хойто зүгэй, Сибириин болон Алас Дурна зүгэй үндэхэн бага арадуудта хабаатый нюрунуудай болон бүлгэмүүдэй газарай участогууды худалдан абаха эрхэүүдтэ хабаатый Россин Федерациин зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтанууды оруулха тухай" 375125-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай - Саха (Яхад) Республикын Гүрэнэй Суглаан (Ил Түмэн) оруулна
22.06 14.00 каб.119
"Россин Федерациин Газарай кодексын 28-дахи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" 370702-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (гэр байра барихынь тула зарим бүлэгэй эрхэтэдтэ тооргогүйгөөр газарай участогууды хүлээлгэгдэ үгэхэ арга боломжо тогтоохо талаар) - Удмурт Республикын Гүрэнэй Совет оруулна
23.06 10.00 каб.119

21.06 11.00, 11.30 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүды ашаглалгын болон оршон тойронхихэ хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь **В.Г.Ирьидеев**)

1. "Буряад Республикада гүрэнэй-хубин үмсын харилсаа холбоонууд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. "Эрхэтэдэй үмсын хэрэглэмжэдэ модо бэлдэлгын дүрим болон хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулиин түлэб тухай
22.06 14.00, 15.00 каб.203
1. "Буряад Республикын гүрэнэй зөөри зонхилгын юрэнхы дүримүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. "Буряад Республикада өөрөө ябадаг машинануудай болон бусад түхэлэй техникын техникческэ байдалай хойноһоо гүрэнэй талаана хинаха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
22.06 14.00, 15.00 каб.203
"Буряад Республикада промышленна политика тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
24.06 14.00 каб.211
"Агналгын ажыхыда хабаатый ажаябуулга бэлүүлгын тула ой модо хэрэглэгын дүримүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.06 11.00 каб.203

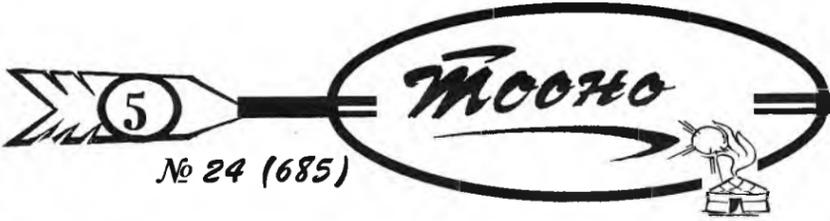
22.06 14.00, 15.00 каб.203

И.В.Смолягай - Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороонтой түрүүлэгшэ

24.06 14.00-17.00 каб.330/119

IV. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА А.С.Коренев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо

21.06 14.00-17.00 каб.330/326
В.А.Павлов - Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороонтой түрүүлэгшэ
24.06 14.00-17.00 каб.330/119

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ТОГТООЛНУУД

**ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭНҮҮД,
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТАНУУД**

**В.П. АКСЕНТЬЕВАЕ,
И.Л. БАЛЬХАЕВАЕ,
Д.-С. Ж. БАТОМУНКУЕВАЕ,
О.П. ВЕЧЕРНИКОВАЕ,
И.М. ДАРИДАЕВАЕ,
А.В. КУШЕЕВАЕ,
Н.Д. ТОЛСТОВАЕ, Л.А. ШУБИНАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Пурагшадые хургаха болон хүмүүжүүлхэ талаар габьяатай байһанайнь, олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

АКСЕНТЬЕВА Вера Павловна – «Тохойн юрэнхы хуралсалай хургуули» гэхэн муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай багша, Зэдэн аймаг

БАЛЬХАЕВА Ирина Лопсоновна – «Мондын юрэнхы хуралсалай дунда хургуули» гэхэн муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай директорэй орлогшо, Түнхэнэй аймаг

БАТОМУНКУЕВА Дари-Сурун Жамьяновна – «Гэгээтын юрэнхы хуралсалай дунда хургуули» гэхэн муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай дэргэдэхи интернадые даагша, Зэдэн аймаг

ВЕЧЕРНИКОВА Ольга Петровна – «Зэдэн юрэнхы хуралсалай дунда хургуули» гэхэн муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай багша, Зэдэн аймаг

ДАРИДАЕВА Ирина Михайловна – «Мондын юрэнхы хуралсалай дунда хургуули» гэхэн муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай багша, Түнхэнэй аймаг

КУШЕЕВА Анна Валерьевна – «Корсаковын юрэнхы хуралсалай дунда хургуули» гэхэн муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай директорэй орлогшо, Кабанскын аймаг

ТОЛСТОВА Наталья Дмитриевна – «Хоронхойн юрэнхы хуралсалай дунда хургуули» гэхэн муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай директорэй орлогшо, Хяагтын аймаг

ШУБИНА Линда Андреевна – «Гусиноозерск хотын юрэнхы хуралсалай 4-дэхи дунда хургуули» муниципальна юрэнхы хуралсалай эмхи зургаанай директорэй орлогшо.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№978-IV

**Ю.Ю. АФАНАСЬЕВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:
Соёл болон хэблэл хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

АФАНАСЬЕВА Юлия Юрьевна – «Знамя труда» аймагай сониной редакци» гэхэн бээ даанги эмхи зургаанай ахамад бухгалтер, Захааминай аймаг.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№979-IV

**Е.Е. АГАФОНОВАЕ,
А.В. БУБНОВЫЕ, Д.И. РАДНАЕВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай

Зүблэл тогтооно:

Ажаһуугшадые социальна талаар хамгаалгада габьяатай байһанайнь болон ажалдаа амжалтануудые туйлаһанайнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

АГАФОНОВА Елена Евтеевна – «Ажаһуугшадые социальна талаар дэмжэлгын түб» гэхэн республиканска гүрэнэй эмхи зургаанай Хяагтын аймагтахи филиалай таһагай социальна хүдэлмэрилэгшэ

БУБНОВ Андрей Владимирович – «Ажаһуугшадые социальна талаар дэмжэлгын түб» гэхэн республиканска гүрэнэй эмхи зургаанай Прибайкалийн аймагтахи филиалай хүтэлбэрилэгшэ

РАДНАЕВА Дора Иннокентьевна – «Ажаһуугшадые социальна талаар дэмжэлгын түб» гэхэн республиканска гүрэнэй эмхи зургаанай таһагай начальнигай орлогшо, Улаан-Үдэ хото.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№980-IV

**Д.Е. БУДАЕВАЕ,
В.М. ЛЕОНОВЫЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Олон жэлэй туршада үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

БУДАЕВА Дарима Ендоновна – «М.Н. Ербановай нэрэмжэтэ Буряадай аграрна колледж» гэхэн дунда мэргэжэлэй хуралсалай федеральна гүрэнэй хуралсалай эмхи зургаанай бухгалтер, Улаан-Үдэ хото

ЛЕОНОВ Владимир Михайлович – ажалай ветеран, Москва хото.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№981-IV

**А.Г. ДАМБАЕВЫЕ,
Т.А. ДОНДУКОВАЕ,
Е.В. ЖАРИКОВАЕ,
В.В. КОЖИНИИЕ,
А.Г. ШАТАЛОВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Олон жэлэй туршада үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Россиин Федерациин Центробанкын Буряад Республикын Үндэһэн банкын хүдэлмэрилэгшэдые Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

ДАМБАЕВ Андрей Георгиевич – Кабанск хууринай тоосолгын-кассова түбэй начальник

ДОНДУКОВА Тамара Александровна – бухгалтерска тоо бүридхэлэй болон тоосолгын гуримай управлениин ахамад бухгалтерай орлогшо – финансын-штатна таһагай начальник

ЖАРИКОВА Евгения Владимировна – Хэрэн хууринай тоосолгын-кассова түбэй начальник

КОЖИНИИЕ Владимир Викторович – Северобайкальск хотын тоосолгын-кассова түбэй начальник

ШАТАЛОВА Анна Георгиевна – Баргажан хууринай тоосолгын-кассова түбэй начальник.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№982-IV

**Т.А. БИРАУЛЬЕВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

хүүгэдэй уран найханай-эстетическэ хүмүүжүүлгэдэ горитой хубита оруулһанайнь болон олон жэлэй туршада үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

БИРАУЛЬЕВА Татьяна Александровна – «Петропавловскын хүүгэдэй урлал хургуули» гэхэн муниципальна бээ даанги хуралсалай эмхи зургаанай заагша, Зэдэн аймаг.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№983-IV

**Е.Д. БУДАЕВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Экономикын болон мүнэн хангай ажабуулгын талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

БУДАЕВА Екатерина Дашиевна – «Сэлэнгын аймаг» муниципальна байгууламжын захиргаанай ахамад бухгалтер, Гусиноозерск хото.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№984-IV

**О.В. ВАНДАНОВАЕ,
А.Г. ЗАЙЦЕВАЕ,
Ю.И. НИКОНОВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Номой сангай хэргэ хүгжөөлгэдэ горитой хубита оруулһанайнь болон олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

ВАНДАНОВА Ольга Вильевна – «Боргойн» хүдөө хуурин газарай номой сан даагша, Боргой хуурин

ЗАЙЦЕВА Анна Гавриловна – «Петропавловскын» хүдөө хуурин газарай хүүгэдэй номой сангай түрүү библиотечкарь, Петропавловка хуурин

НИКОНОВА Юлия Ивановна – «Доодо Ториин» хүдөө хуурин газарай хүүгэдэй номой сан даагша, Доодо Тори хуурин.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№985-IV

**Л.И. ВАРФОЛОМЕЕВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Экономикын, мүнэн хангай ажабуулгын талаар габьяатай байһанайнь болон олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Рес-

публикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

ВАРФОЛОМЕЕВА Людмила Иннокентьевна – «Бэшүүрэй аймаг» муниципальна байгууламжын захиргаанай мүнэн хангай управлени» гэхэн муниципальна эмхи зургаанай начальнигай орлогшо, Бэшүүр хуурин.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№986-IV

**Л.В. ЗЕЛЕНСКАЯЕ,
А.А. МЕТЕЛЕВЫЕ,
Н.Е. ТУРЕЦКАЯЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Элүүрье хамгаалгын талаар габьяатай байһанайнь болон олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө «Кабанскын аймагай түб больница» гэхэн элүүрье хамгаалгын муниципальна эмхи зургаанай медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдые Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

ЗЕЛЕНСКАЯ Людмила Валентиновна – Выдринын участково больницын врач

МЕТЕЛЕВ Алексей Александрович – Байгал-Хударын участково больницын ахамад врач

ТУРЕЦКАЯ Наталья Ефимовна – таһагые даагша.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№987-IV

**М.П. КАМЕНДАНОВАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

КАМЕНДАНОВА Мира Памаевна – Буряад Республикын Элүүрье хамгаалгын министерствын таһагай начальник.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№988-IV

**Л.В. МОРДВИНАЕ
БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН
АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР
ШАГНАХА ТУХАЙ**

Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэл тогтооно:

Буряад Республикын соёлой болон түүхын баялигуудые хамгаалгада горитой хубита оруулһанайнь болон олон жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гээбэл:

МОРДВИНА Любовь Витальевна – Соёлой баялигуудай объектнуудые гүрэнэй талаһаа хамгаалгын республиканска албанай таһагай начальник, Улаан-Үдэ хото.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М.М. ГЕРШЕВИЧ**

Улаан-Үдэ хото
2010 оной майн 20
№989-IV

Довузовское профессиональное образование БУРЯТИИ:

отсчет нового времени

Дулма БАТОРОВА

16 июня в концертном зале Улан-Удэнского музыкального колледжа состоялся республиканский конкурс фирменного стиля учреждений начального и среднего профессионального образования, посвященный 70-летию системы начального профессионального образования и 85-летию системы среднего профессионального образования Бурятии.

В конкурсе участвовали 29 образовательных учреждений, он проводился по трем номинациям: визитная карточка, фирменная атрибутика и эскизный проект.

«Визитная карточка оценивала фирменную форму обучающихся и сценическую постановку. Для этого конкурсанта использовали различные жанры: агитбригаду, КВН, пластическую и хореографическую композицию...»

«Фирменная атрибутика» демонстрировала представительскую, полиграфическую, рекламную и сувенирную продукцию с использованием логотипа, фирменного стиля учебного заведения.

Победителями конкурса среди учреждений начального профессионального образования стали: профессиональный лицей № 12 Улан-Удэ, Лицей традиционных искусств народов Забайкалья №38 с. Иволгинский профессиональное училище № 3 Гусиноозерска.

Специальным призом «За оригинальность в разработке фирменного стиля учреждения» награждено профессиональное училище № 19 (г. Северобайкальск).

Победителями среди учреждений среднего профессионального образования признаны лесопромышленный колледж, колледж спорта и сервиса и Бурятский филиал Сибирского государственного университета телекоммуникаций и информатики.

Специальным призом «За сохранение классического стиля» награждено хореографическое училище.

В конкурсе «Эскизный проект» 22 участника самостоятельно выполнили разработку эскизов фирменной одежды. Жюри отметило их практическую значимость, функциональность и соответствие профилю учреждения, интересные композиционные и колористические решения.

Победителями «Эскизного проекта» стали студентки колледжа спорта и сервиса Ульяна Ильющенкова и Надежда Кравцова, учащаяся Лицея традиционных искусств народов Забайкалья Туяна Ульзугыева и студентка педагогического колледжа Анастасия Коноваленкова.

Специальным призом «За удачный дебют» награжден Олег Заиграев из профессионального училища № 34 (г.Кяхта).

У русского драмтеатра прошел парад, посвященный юбилею. Он начался с выступления оркестра музыкального колледжа и ансамбля «Ликование» колледжа искусств и культуры.

Затем их сменили барабанщицы лесопромышленного колледжа, и началось праздничное шествие учебных заведений. Яркие краски одежды, оригинальные фасоны и, самое главное – радость на лицах учащихся

стали украшением парада. В их честь звучали поздравления, гимн молодежи России, они обратились с письмом к студентам будущего.

Затем в театре началось торжественное собрание, посвященное двум юбилейным датам.

Заместитель министра – председатель Комитета профессионального образования, экономики и безопасности учреждений образования Валерий Сергеев отметил, в частности, что основные направления в развитии довузовского образования связаны с переводом программ среднего профессионального образования в статус прикладного бакалавриата и включением их в состав вузов. На базе училищ, колледжей, техникумов будут реализовываться не только образовательные программы для получающих профессиональное образование впервые, но и программы повышения квалификации и переподготовки рабочих и специалистов.

Министерство образования и науки республики разрабатывает программу сквозной подготовки кадров в районах.

Планируется создать на базе существующих профессиональных училищ образовательные комплексы кластерного типа (техникумы), которые станут центрами профессионального образования в районе, создадут сетевое образование со всеми школами района по профилю, предпрофессиональному и профессиональному обучению школьников, организуют краткосрочную подготовку, переподготовку и повышение квалификации рабочих кадров и безработных района без отрыва от места проживания.

Сегодня созданы образовательные комплексы кластерного типа агропромышленного (Бичурский, Джидинский, Заиграевский, Иволгинский, Тарбагатайский, Мухоршибирский районы), промышленного (г.Улан-Удэ, Хоринский, Кабанский, Селенгинский районы), туристского (г. Улан-Удэ, Баргузинский, Кабанский, Курумканский, Прибайкальский, Тункинский районы), строительного (г.Улан-Удэ, Заиграевский, Кяхтинский, Кижингинский, Еравнинский районы) направлений. Идет работа по созданию лесопромышленного (г.Улан-Удэ, Кабанский, Закаменский районы), транспортно-логистического (г.Улан-Удэ, Северобайкальский р-н), горнодобывающего направлений (г.Улан-Удэ, Баунтовский, Муйский, Северобайкальский районы);

При этом время освоения программ начального профессионального образования будет сокращено,

а сами программы сориентированы на освоение конкретного набора компетенций.

В фойе театра работала выставка достижений учреждений начального и среднего профессионального образования, на которой представили информацию об истории и развитии образовательных учреждений, представительскую, полиграфическую, рекламную, сувенирную и другую продукцию с использованием логотипа, фирменного стиля учреждения.

Состоялся концерт «Творчество в профессии», в котором выступили лучшие творческие коллективы системы довузовского профессионального образования республики: лауреаты всероссийских и международных фестивалей и конкурсов.

Фото автора.

ХАМТА СУГТАА ЗУГААЛХА ГЭР БАЙРАТАЙ БОЛОБОБДИ

России Федеративный юнион 12-ой найн үдэртэ Москва хотодо ажануудад бурядуудай агуу баяр болоо. Энэ үдэр «Сэлэнгэ» гэжэ буряад-монгол эдэз хоолой, зугаа амаралтын ресторан үүдээ сэлээ.

Тысыгма Очирова

Энэ ехэ ажал бодхоон Москвагай бүлэ Гордоевтон: Николай Семёнович, Донара Гэрэлтуевна гээд, баа ехэ хүсэлөө гарганан эхэнэр Литвинцева Наталья Геннадьевна иижэ буряад хүнүүд хамтаржа, нэгэ найхан байшан ордон тайлаба. Москвагаймнай монгол угтай бурядууд, хальмагууд сугтаа манай гэр байна гэжэ хоод орожо, амаржа нуудаг болохо. Мүнөө сагта ямаршы арад өөлэдынгөө гэртэ орожо, дуратай арадынгаа эдэз хоол барижа нуудаг болошонхой. Москва хотодо ябанан манай нутагай айлшадуудай орожо ерэхэдэнь, талын ёно заншалаар угтажа, янхала хүндэлжэ болохо байна.

«Селенга» гэжэ нэрэ Москвада үни хада найн сууда гарганан юм. 2005 онноо Гордоевтон түрэл гаралаа нэгэдүүлжэ, айл бүлгэмөө хамтаруулжа, имэ нэрэтэй буряад нэгэ багахан эдээнэй кафе нээхэн. Москвагай баруун урда талада, Раменки, 5 гэхэн гудамжада, «Проект Вернадского» метродо буудаг. Тэрэ гэхээр Буряадай үргэн тала ундадуулан Сэлэнгэ мүрэндел кафе «Селенга» амаршы хамтын бүлгэмөө дээрээр бурядуудые хамтаруулан, олон янгатание буряад зонй намжаа зантай, ёно заншалтай, манай жэнхэни соёл түүхэтэй, үргэн талын хонгёо дуу аялгатай танилсуулан. Анхилма буузада, ногоон сайда, хүйтэн арбинда, халуун шарбинда, тарган нугабшада Москвагай, нутагаа наанан Буряадай зон энэ гэртэ хэдыш холо наань залхуурангүй ябадаг. Эдэз найтай, ехэл оролдожо хүдэлдэг айл.

2009 ондо Буряадай Президент Наговицын Вячеслав Владимирович орожо ерээ нэн. Ехэ дуратай, магтаалтай гаража, ажалынь найшаажа, тэрэ Президенттэй Хүндэлэй грамота «Селенга» кафеде эльгээгэ.

Мүнөө гэрэнинь Москвагай Улаан талмайнаа ябагаар 20 минутада хүрэхэ.

12-ой үдэшэдэ ехээр үүдээ нээжэ, түрүүн залуу үхбүүдэй хүндэлжэ, ехэ найн хатар наада табяа. Хүгжэмтэй, хатар гоё ёхортой, булжамуур шэнги дуутай,

гартаа дүйтэй хүнүүд ерээжэ, ехэ юнион юумэнүүдые харуулаа. Куба гүрэнэй хатаршад бии, ехэ гайхалтай. Улаан-Удын сууга «модельер-дизайнер» Зоя Дамбиева, олон гоё хубсаануудаа эльгээжэ, манай залуу басагад тээрэнинь үмдэжэ, ехэ гоёор харуулаа. Энэ ехэ наада түхээрэн арт-директор Аюша Цырендоржина манай Москвагай баһал суугтай-дуутай эхэнэр.

Гэр бараан соогоо табихан ажалынь гоё гэшэнь. Монголдо бүтээжэ асархан урданай нэзы гэр ехэ таараа. Баа Монголой нэгэ бүлгэнөө Баян Мүнх гэжэ нэрэтэй хүн ехэл оролдожо, модо шулуугаар хүдэлжэ үгөө.

Бурядууднай янхала ехээр тунхалаа. Скульптор Дмитрий Будажабайгай ажалы бааха гэшэ нэгэ жаргал. Дизайнер Цыденова Виктория Алтаевна баһал ехэл ажалыемнай бүтээжэ шатаа.

Москвагай бурядууд булта оролдожо хэһэн ажалыетнай найшаажа, тунхатай мандаа байна даа гэжэ.

«Сэлэнгэ» гэртэмнай буряад, монгол эдээн элбэг. Буряадай талаһаа ехэ тогоошон Бастуева Гэрэлма Гэрэлтуевна Президентын Хүндэлэй грамота абажа шатаһан, ехэл бэрхэ ажалшан. Монголой талаһаа Арамнай гэжэ нэрэтэй залуу бэрхэ ажалшан. Эндэ хүдэлдэг айлшадые угтадаг директор, залуу эхэнэр Елена Янтырова.

Хүн зондо урагшатай, олондо найнаар суурхалан нэрэ шадалтай. Мүнөө хадаа энэ ресторан «Сэлэнгэ» гэжэ нэрэ ехэ дээшэнь үргэжэ, урданайнгаа нэзы гэр табига, Москва нинслэл хотын эгээ гол дундань урин галаа аһааба.

Энэ гэрэй ажалшад 25-най, 26-най үдэрнүүдтэ айлшадые урижа, тэнгэрин орой хүрэтэр үндэһэн шэнэ үсын хотодо, аажамхан талын бүлэм бии болоо гэжэ.

Ороһон айлшан богоһо алхаһаар, буряад нахуюһанай сагаан һүүдэртэ орохо, санзай хужын унайгаар бээ арюудхажэ, сэдхэлэй нэзы гэртэ амаруулха. Алтан хүрдэ эрыюулжэ, улаан ухаагаа хурсадаха, ялайн мнээрнэн зула харахадаа, урданай дураяа наанаха, халуун эдээндэ хүртэхэдөө, мүнөөнэй бодолоо мартаха...

Мүнөө буряад-монголшуудай омогорхохо, айлшадаа баярлан уриха байшан ордон бүтөө гэмээр. Москва хото ерээбэл, Малая Дмитровка, 23/15 гэжэ ад-ресаар хүрэжэ ерээбэл, халуун угталгада хүртэхэт гэжэ танай анхаралда хүргэнэбди.

В центре - Д.Гордоева

Буряад-Монгол араднаа Москва хотодо нуудаг Бэрхэ хүнүүд олон. Сэлэнгэ мүрэнөө золгуулаад, Москва мүрэнтэй хүтэрэлдүүлээд, Шадалтайгаар ингээд ябадаг.

Сэсэг ногоогоор бүрхөөгдэнэн Үргэн Хэжэнгын талаһаа Манай Москвагай Донара Сагаан сэдхэлээрээ мнээрэн, Урихан шарайгаа харуулжа, Айлшадаа угтан байна. Аяга сайнинь,

Байгалай аршанан уһанинь - Ороһон хүнэй ундан. Хүндэлжэ табихан Табагтай эдээнинь Амтатай найхан. Аха дүүнэр уяржа, Буряад-Монгол ороноо Энхэрэн байжа магтана. Гайн наанагаа табига, Ажалша бэрхэ Донарадаа Үрээл бодолоо үргэнэ.

Ами нэгэтэй арадни - Монгол, буряад, хальмагни

Эхэ эсэрын буянгаар Булта мэндэ ябанабди. Хүсэл оролдолгынгоо талаар, Нүхэд зонийнгоо тунхаламжаар Москва хотодоо бүтээжэ, Ордон гэр табигабди тандаа.

Донара хатанай бэлгые Москвагай бурядууд баярлажа, Уулзажа мэндэ эхлээд, Хүхн наадан нууха, Хамта сугтаа зугаалха Гэр бараатай болободи. Тулга боложо ябанан

Үе наһанайш нүхэр Ходол шамтайгаа хүтэрэлдөөд, Энэ наһаа эдлэг. Наанаха байха хубүүдшни Азарга мориудудые эмээллэг. Хайратай ганса басаганшни Эхэнэрэй жаргалда хүртэг.

Түрэл аха дүүнэршни Хэзээш шамдаа тунхалаг. Буянтай, хүсэтэй, жаргалтай, Арад зондоо тунхатай, Нүхэд соогоо хүндэтэй Энэ манай үрээл шамдаа болтогой.

ЗДЕСЬ, В СОСНОВОМ КРАЮ...

75 лет назад, 11 февраля 1935 года, постановлением ВЦИК СССР Заиграевский район выделился из Тарбагатайского и Хоринского аймаков.

Людмила ОЧИРОВА

В ЧЕСТЬ ЮБИЛЕЯ

К юбилею у района появились свой флаг и герб, а также гимн на слова С.Тулугоева и музыку С.Манжигеева. Он прозвучал в прошлую пятницу на открытии юбилейных мероприятий на главной площади райцентра. Почетное право поднять флаг доверили лучшему ученику года - выпускнику Заиграевской средней школы **Антону Рютину** и заслуженному мастеру спорта России, многократному победителю первенств мира и России, двадцатипятикратному чемпиону Бурятии по гиревому спорту **Сергею Леонову**.

Ветеран спорта, ныне тренер ДЮСШ, поднимался на сцену еще раз - ему, а также ветерану педагогического труда из Унэгэ-тэя **Валентине Вахрушевой**, директору Онохойского лесоперерабатывающего предприятия **Виктору Тугутову**, за десять лет превратившему его в образцовое, ветерану труда, одному из руководителей района **Владимиру Жамбалову**, ветерану войны и труда **Семену Шигину**, тридцать три года возглавлявшему районное отделение Сбербанка, одно из лучших в Бурятии, и председателю комитета Народного Хурала по социальной политике **Александру Стопичеву**, бывшему главе района, вручены удостоверение и знак "Почетный гражданин Заиграевского района". Это высокое звание учреждено к юбилею района и от имени первых почетных граждан слова искренней признательности сказал Стопичев, объявив, что премию, прилегающую к званию, а это пять тысяч рублей, он отдает на строительство православного храма в Новоильинске.

Две пары молодоженов, зарегистрировавшие брак 18 июня **Юрий и Наталья Шурьгины**, **Галсан и Виктория Нимаевы** - получили свидетельства о рождении новой семьи от главы района **Надежды Блиновской**. Свои напутствия сказала им золотая чета **Хицуновых**.

На протяжении года проходили в преддверии юбилеев Победы и района Дни экономики и культуры поселений, раскрывшие творческий потенциал жителей. Лучшие артисты художественной самодеятельности всех сел два дня - в день празднования юбилея района и завтра, в сурхарбан, радовали и удивляли своим талантом. Среди них ансамбли народной песни "Долюшка" из Новой Бряни, "Ивушка" из Унэгэ-тэя, народные ансамбли украинской песни "Барвинок" из Усть-Бряни, казачьей песни "Сибиряки", "Аялга" из Эрхирика, хореографические ансамбли "Эрия" из Шэнэ Бусы и "Дансинг стар" из Онохоя, детский ансамбль из Ацагата, татарский ансамбль "Акошлар" из Старого Онохоя... Всего в районе 154 коллектива художественной самодеятельности и клубных объединений. Проводились месячники по благоустройству сел.

И вот объявлены итоги конкурса сельских поселений. Лучшим с вручением премии в 50 тысяч рублей признано среди крупных поселений "Новобрянское", глава **Александр Раздобрев**, среди малых - Илькинское, глава **Валентина Желудкова**. Всего в районе двадцать поселений.

На площади открылись выставки-ярмарки поселений, в Доме творчества - выставки работ известных фотохудожников **Олега и Алексея Ловцовых**, ДПИ района, в Доме культуры - прикладного творчества, в библиотеке - выставки "Спортивное Заиграево", "В просторах слова и земли" и другие, посвященные лучшим людям района.

ЛУЧШИЕ ЛЮДИ РАЙОНА

Из Заиграевского района вышли такие известные люди как скульптор **Геннадий Васильев**, писатель **Чимит Цыдендамбаев**, танцовщик **Цыден-Еши Бадмаев**, драматург **Цырен Шагжин**, общественный деятель **Данзан Дагбаев**, артист **Олег Петелин**. Четыре Героя Соцтруда - луговод **Серпион Киселев**, лесоруб **Иван Костромин**, бригадир малокомплексной лесозаготовительной бригады **Алексей Кудряшев**, машинист **Павел Чабан** - прославили район добросовестным трудом. Званий Героя Советского Союза удостоены **Никифор Афанасьев** и **Константин Оцимик**.

Заиграевцы славятся достижениями в спорте, район уже 14 лет является лидером в республике. За последние пять лет он - неоднократный победитель, призер республиканских зимних и летних спортивных игр. По итогам 2006 года глава района А.Стопичев и заведующий отделом по физкультуре и спорту **Ю.Воеводин** становились лауреатами республиканской премии "Золотой Олимп". В прошлом году команда района стала победителем чемпионата, Кубка РБ среди мужских команд по хоккею с мячом, чемпионата РБ по футболу, а детская команда - победителем республиканского турнира на призы клуба "Кожаный мяч", **Валерий Адамко** - бронзовым призером России по бегу, а **Марина Вдовенкова** - серебряным призером России по легкой атлетике. Серебряным призером Сурхарбана-2009 стал **Эрдэм Гармаев**.

Среди самых знаменитых заиграевцев сегодня - **Анатолий Михаханов** или Орора Мицури, самый тяжелый на сегодня боец сумо, он весит 270 килограммов. **Михаил Тупицын** - двукратный чемпион мира и Европы по кикбоксингу, **Светлана Теслева** - многократная чемпионка России, Европы и мира, единственная спортсменка из Бурятии, занесенная в Книгу рекордов Гиннеса за выдающиеся результаты. В историю вошел **Бадма Жигмитов**, девятикратный чемпион Бурятии, ставший первым мастером спорта в Бурятии по боксу. **Михаил Иванов**, мастер спорта по лыжным гонкам.

С каким настроением подошли к юбилею района заиграевцы? Как отметила глава района, ценю "больших усилий" удается сдерживать спад объемов промышленной продукции, изыскивать варианты оздоровления горнодобывающих предприятий, растет число индивидуальных предпринимателей, желающих вести сельскохозяйственное производство. В целом по району только за год создано 326 новых рабочих мест, наблюдается рост среднемесячной зарплаты, возросли объемы розничной торговли и общественного питания, платных услуг".

ДОЖДЬ ПОДАРКОВ

На юбилей района приехали многочисленные гости из Улан-Удэ. В группе депутатов Народного Хурала во главе со спикером **Матвеем Гершевичем Александром Стопичев** и председатель комитета по межрегиональным связям **Владимир Булдаев**, в разные годы возглавлявшие Заиграевский район, а также председатели комитетов по госустройству **Анна Скоырская**, по земельной реформе и аграрной политике - **Владимир Павлов**, его заместитель **Зо-**

рикто Цыбигмитов. Группу руководителей республиканских ведомств возглавил зампред правительства РБ **Баир Бальжиров**. Гершевич и Бальжиров подчеркнули, что район входит по итогам 2009 года в четверку лучших в республике по социально-экономическому развитию, и особо отметили стабильную работу ЖКХ, значительное увеличение объемов добычи полезных ископаемых.

В честь юбилея района - полмиллиона из республиканского бюджета и картина, Почетные грамоты Народного Хурала и Правительства Бурятии. Затем награды стали раздавать республиканские ведомства. Среди прочих Почетной грамотой Минэкономики награжден индивидуальный предприниматель **Роман Эляян**. Подарок в виде карты района - дар от министра имущественных отношений **Магомедовой**. От Минздрава - спецсумка семейного врача общей практики и сборник по истории здравоохранения республики.

За вклад в продвижение турбизнеса замглавы администрации района **Виталий Хамарханов** и ведущий специалист управления экономики **Нина Чичерина** награждены руководителем республиканского агентства по туризму **Людмилой Максановой**.

Владимир Павлов от имени БРО партии "Единая Россия" вручил благодарственные письма и подарки онохойскому детсаду, межпоселенческой библиотеке и челутаевскому фельдшерско-акушерскому пункту. Затем на сцену вышли с поздравительными адресами главы администрации районов, возглавляемые **Геннадием Орловым** из Кабанского района, и председатели райсоветов во главе с **Саяной Доржиевой** из Мухоршибири. Картину, изготовленную из полудрагоценных камней, подарил председатель Улан-Удэнского горсовета **Александр Голков**.

Пришла очередь поздравлять и федералам. Подарок от МВД Заиграевскому РОВД - новый автомобиль УАЗ. На ремонт здания районного управления Роспотребнадзор республики выделил 300 тысяч рублей. Здание управления Пенсионного фонда в Заиграево, в открытии которого участвовал председатель Пенсионного фонда России Г.Батанов, - одно из лучших в Бурятии и в подарок от республиканского фонда - музыкальный центр.

70 тысяч рублей подарил местным кооператорам Буркоопсоюз. "Московская страховая компания" отметила тесное сотрудничество с районом, разработку совместной программы по защите детей подарками челутаевской школе, детскому дому и одному из лучших своих сотрудников - директору местного филиала **Людмиле Бурлаковой**. Центральной районной больнице - 25 тысяч рублей от ФОМС.

Затем на сцену поднялись представители Заиграевского землячества во главе с **Александром Масловым**, заместителем председателя Судебного Департамента РБ, и вручили хадак главе района, подарки главам администраций трех сел.

Спонсоры - заместитель гендиректора ОАО "Байкальская лесная компания" **Г.Прудзе**, директор БФ ОАО "Банк Москвы" **Ю.Соболев**.

Завершился первый праздничный день вечерней эстрадной программой на площади и фейерверком. Гостей пригласили на ужин в туркомплекс "Ацагатская долина - племя гучид". Назавтра в районе проходил Сурхарбан.

Справа - Валентина Желудкова

Галсан и Виктория Нимаевы

Фото Саяны ХАЙДАПОВОЙ и Людмилы ОЧИРОВОЙ.

«Литературный поезд Блез Сандра» гэж нэрлэгдсэн поездоор Транссибирийн түмэр харгын магистралаар хаяхан Улаан-Үдэ (Россиин 7 хотонуудаар) ерээж, олонийтэтэй, уран зохёолшодтоймнай, уншагшадтаймнай танилсаһан, уулзаһан Франциин 17 уран зохёолшод, журналистнууд мүнөө нютагаа бусанхай. Тэднэй дунда Францида эгээл ехэ, гүн удхатай гэжэ тоологдог Гонкурвска шангай лауреадууд Доминик Фернандес, Жан Эшноз, Сильви Жермен гэгшэд уран зохёолнуудаараа бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ болонхой юм.

Тиймэһээ бидэ «Французские писатели в России» гэхэн бэлэг номхоонь холын ороной бэлэгтэй уран зохёолшодой расказууды «Франциин жэл – Россида» гэхэн гол шухала үйлэ хэрэгтэй дашарамдуулан, уншагшадайнгаа анхаралда дурадхахамнай, уулзалгын үедэ буулгаһан фото-зурагуудаа эндэ хабсаруулхамнай.

Франциин жэл – Россида

Жан ЭШНОЗ

РАВЕЛЬ

Время идет, а Равель все еще не надумал, чем ему заняться: ничто его не привлекает всерьез, все кажется никчемным. Это уже начинает его сильно тревожить, как вдруг Ида Рубинштейн подбрасывает ему идею: оркестровать несколько пьес из «Иберии» Альбенниса, чтобы поставить на эту музыку балет, который она сама и станцует. А Ида Рубинштейн великолепна, она из тех женщин, что способны, когда им скучно, отправиться в Африку охотиться на львов, или позвонить вам среди ночи из Амстердама, чтобы рассказать, как элегантно вставало нынче утром солнце над Акрополем, увиденное в иллюминаторе самолета, летевшего с острова Бали, или уплыть на яхте на край света в компании со своими обезьянками и ручной пантерой, не забыв взять с собой пижамы из золотой парчи, тюрбаны со страусовыми перьями и болеро, усыянные драгоценными камнями. Ида Рубинштейн очень высока ростом, очень стройна, очень красива, очень богата - в общем, сплошные превосходные степени. Да и проект ее весьма заманчив. Как и все ее проекты.

И Равель берет за работу; похоже, она ему нравится, и он сидит над ней до тех пор, пока лето не вступает в свои права и ему не пора уезжать, как всегда надолго, в Страну басков, в Сен-Жан-де-Люз, возле Сибура, где он родился, где он встречается со своими друзьями Гюставом Самазейлем и Мари Годен и где его ждут быки, баскская пелота и морские купания, специи Эспелетты и вино Ирулеги; Хоакин Нин отвезет его туда в своем автомобиле Potchkiss. Они делают остановку в Аркашоне, и там с наступлением вечера на городской пристани Нин предупреждает Равеля, что проект, связанный с Альбеннисом, может поставить его перед проблемой авторских прав, так как некий Арбос уже оркестровал эти пьесы. «Наплевать, - сухо отвечает Равель, - да кто он такой, этот Арбос?» Однако в действительности на это отнюдь не наплевать. Видя, что он беспокоится, Нин наводит справки у издателя. И выясняет, что «Иберия» защищена абсолютно непробиваемой системой договоров, контрактов, подписей и копирования, предоставляющих исключительное право заниматься Альбеннисом одному только Арбосу и никому другому.

Равель приходит в бешенство, он кипит, он рвет и мечет: мы тут сидим Сен-Жан-де-Люзе, а мой отдых пошел к черту; пропади они пропадом, эти идиотские законы, я ведь должен работать, мне так нравилась эта идея оркестровать Альбенниса, и вообще, что я скажу Иде? Она будет в ярости. Словом, я завтра же возвращаюсь в Париж, не хочу пропускать праздник 14 июля. Нин не верит ни одному его слову, он убежден, что Равель скорее бросится к издателю и к Иде, чтобы попробовать уладить это дело. Нин ошибается. Всякий раз как грядет 14 июля, Равель приходит в лихорадочное возбуждение: можно ли упустить хоть частичку этого праздника?! Он прочесывает все парижские кварталы, засиживается на всех террасах кафе, откуда с удовольствием наблюдает, как танцуют тесно обнявшиеся парочки, любуется разноцветной иллюминацией и слушает уличные оркестрики, пусть даже состоящие из одного-единственного аккордеона.

Однако на следующее утро, когда Нин приходит в отель, чтобы отвезти гостя на вокзал, он застаёт Равеля в панике, среди полного хаоса: тот понятия не имеет, с чего начать сборы. На его кровати грудой свалены подтяжки и туфли, шетки и галстуки, туалетные принадлежности и пачки сигарет, а поезд отправляется через пятнадцать минут. Уже почти одевшись, Равель желает во что бы то ни стало пригладить волосы, но Нин решительно тащит его к машине вместе с чемоданом, в который успел бросить кое-что из вещей. Приехав на вокзал в последнюю минуту, он заталкивает Равеля в уже тронувшийся поезд и, едва поспевав за вагоном, сует ему в окно купе чемодан, к счастью, не слишком тяжелый.

В результате весь этот переполох оказывается ложной тревогой: старик Арбос, узнав, в чем дело, великодушно объявляет, что почтет за честь уступить своему младшему собрату все права, на которые тот претендует. Но как бы не так: после американского триумфа слава ударила «младшему» в голову, и он, этот капризный «младший», неожиданно отказывается от проекта. Между тем время не терпит; издатель, с которым заключен договор, требует партитуру к октябрю месяцу. Ладно, думает Равель, в конце концов, я и один справлюсь. Возьму да напишу что-нибудь сам; мне легче оркестровать собственную музыку, чем чужую. Это ведь всего лишь балет, и тут не требуется какая-то особая форма или развитие темы, да и модулировать практически не нужно, всего лишь задать ритм и оркестровать. Музыка в данном случае не имеет большого значения. Осталось сесть и написать ее.

Он едет назад в Сен-Жан-де-Люз и рано поутру готовится идти на пляж компании Самазейля. Накинув золотисто-желтый халат на черный купальный костюм с бретельками, натянув на голову пунозовую резиновую шапочку, он ненадолго задерживается у рояля, наигрывая одним пальцем одну и ту же музыкальную фразу.

«Вам не кажется, что в этой теме есть какая-то настойчивость?» - спрашивает он у Самазейля. Вслед за чем идет

купаться. Выйдя из воды и сев на песок под июльским солнцем, он снова заводит речь об этой новой мелодии. Хорошо бы сделать из нее что-нибудь путное. Например, можно попробовать повторить ее много раз, не развивая, а только усиливая звучание оркестра, наращивая его громкость до максимума. Или нет? «Ну ладно, - говорит он, вставая, чтобы снова идти плавать, - может, и получится что-нибудь вроде «Ля Мадлон» - «Да что вы, Морис, это будет в тысячу раз лучше «Ля Мадлон!»»

Но вот отдыху конец. Он сидит у себя дома за роялем один, перед ним ноты, в зубах «Голуаз», волосы, как всегда, безукоризненно приглажены. На нем халат со светлыми отворотами и платочком в тон в нагрудном кармане а под халатом рубашка в серую полоску и галстук бронзового цвета. Его левая рука лежит на клавишах в позиции аккорда, тогда как правая сжимает большим и указательным пальцами металлическую вставочку с грифелем занося в партитуру то, что наиграла левая. Как обычно, он запаздывает с выполнением договора, и вот уже звонит телефон, и издатель снова напоминает, что время не терпит. Он должен как можно скорее назначить даты репетиций своего нового сочинения, о котором уже объявлено, но которого еще никто не слышал. Равель усмеивается, но этого издатель не видит. Значит, они хотят начать репетиции, они настаивают на том, чтобы репетиции состоялись, - ладно, пускай состоятся. Они их получат, свои репетиции.

Затем он, как всегда, когда бывает один, обедает на складном столике лицом к стене. Он так жадно поедает свой бифштекс, что его вставная челюсть производит звуки, подобные шелканью каштанов или пулеметной дробью, отдающиеся эхом в узкой комнате. Он ест, размышляя о том, что сочиняет. Ему всегда нравились всякие автоматы и машины, нравилось посещать заводы, разглядывать индустриальные пейзажи - он видел такие двадцать лет назад в Бельгии и прирейнских областях, когда плыл по реке на яхте, и ясно помнит города, ошестинившиеся фабричными трубами, дымом, извергающие пламя и рыжеватосиние клубы дыма, сталелитейные замки, огнедышащие соборы, симфонии приводов, свистков и ударов молота под багровым небом.

Вполне возможно, что ему было от кого унаследовать эту тягу к механике: его отец пожертвовал игрой на трубе и флейте ради карьеры инженера, увенчавшейся, помимо всего прочего, изобретением парогенератора для двигателей, работающих на минеральном топливе, затем двухтактного мотора с перескакиванием, пулемета, автомата для изготовления бумажных пакетов и машины для исполнения придуманного им же акробатического номера под названием «Вихрь Смерти». Во всяком случае, есть фабрика, на которую Равелю очень приятно смотреть; она стоит на дороге в Везине, сразу за Рюльским мостом, и вызывает у него множество ассоциаций. Например, с вещью, которую он сейчас пишет: в ней тоже есть что-то от работы конвейера.

А где конвейер, там повтор... Сочинение закончено в октябре, после месяца работы, прерванной только один раз - грандиозной простудой, подхваченной во время гастролей в Испании, под пальмами Малаги. Он хорошо понимает, что создал: в этой вещи нет ни строгой формы, ни развития, ни модуляции, всего лишь ритм и аранжировка. Произведение, разрушающее самое себя, партитура без музыки, оркестровая пьеса без сюжета, самоубийство в чистом виде, чье единственное оружие - нарастание звука. Настоячивое повторение фразы, которое не сулит надежды, от которого нечего ждать: по крайней мере, уж этот опус, думает он, воскресные оркестры не осмелятся включать в свои программы. Ну и бог с ним, ведь он писал его только для балета. А хореография, свет, декорации помогут слушателям перетерпеть одержимое прокручивание одной и той же темы. Завершив работу, он проводит день со своим братом возле фабрики в Везине: «Смотри, - говорит ему Равель, - это она и есть, фабрика «Болеро».

Ситуация, однако, развивается совсем не так, как предполагалось. В первый раз, когда эта музыка звучит в балете, она вызывает легкую оторопь, но в общем все идет своим чередом. Зато позже, на концерте, начинается сущий кошмар. Вернее, сущая фантазмагория. Эта вещь - эта безнадежная вещь - устает триумфа, который приводит в изумление всех подряд, начиная с самого автора. Правда, в конце одного из первых исполнений некая старая дама в зале воскликнула: «Чистое безумие!», и Равель, кивнув, шепнул брату так, чтобы никто не слышал: «Ну вот, хоть одна поняла». Этот бешеный успех начинает его беспокоить всерьез. Возможно ли, чтобы столь пессимистический проект удостоился всеобщего восторженного приема, всеобщей и притом прочной, известности, став одним из самых популярных мотивов в мире, и тут есть над чем задуматься, а главное, есть на что опереться. Тем, кто отваживается спросить, какую вещь он считает своим шедевром, он с ходу отвечает: «Ну разумеется, «Болеро!» - к несчастью, в данный момент ему больше нечего предьявить.

Перевод Ирины ВОЛЕВИЧ.
Фото Сэрэгмы ДОНДОВОЙ.

«Юэн тугай хүлдэ» гэнэн конкурсно

ОБ ЭТНОНИМЕ «УРЯНХАЙ-ТУГЧИН»

УГ ИЗАГУУРНИ

Интерес представляет установление моего родового этнонима урянхай-тугчин. По восходящей мужской родословной Великого Чингисхана предки его совпадают до Хайду (1025г.). Отсюда моя родословная отвечается в сторону в связи с образованием этнонима урянхай-тугчин.
 Кидань — дагур — хамниган — Буртэ - (Чино) — Гуа Марал (758) — Бичихан (Батцагаан) (786 г.) — Тамачи (808) — Хоричар Мэргэн (828) — Ужам буурал (847г.) — Их нүдэн (873г.) — Сэм сочи (891г.) — Салихарчу (908г.) — Борджигадай мэргэн - Монголжин гуа (925) — Торгоджин баян-Боригчин гуа (...) Добу мэргэн — Алан гуа (945 г.) Бодончар (970 г.) — Бурин шихирту = Хабичи баатар (984г.) — Мэнэн тудун

(1181) Хачи хулул (1018г.) — Хайду (1025).

По восходящей линии в родословной Великого Чингисхана числится Бодончар, являвшийся родоначальником его племени Борджигин. Он же, Бодончар, около озера Балджин захватил в полон беременную женщину по имени Аданхан-Урянхачжина из племени Чжарчжуг (из поколения урянхай). Она же от Бодончара родила много детей (сокровенное сказание монголов, && 38, 40, 41, 42, 45, 46).

Овдовевшая Намолун — жена Хайду сочинила туг — «знамя» рода тугчин (урянхай) из хвостов лошади и яка и заявила в своем воззвании о создании рода тугчин и успешно возглавляла родичей во имя защиты своего

подведомственного локального региона.

Род урянхай-тугчин имел в своем составе 4 аймака. Найман (наймаануудһаа), Табан (табангуудһаа), Хатакин (монгол), Ундзал (монгол). Последние два аймака имели генеалогические таблицы, описанные д.ф.н. Ц.Б.Цыдендамбаевым:

1. У бурят, живущих на Ононе, в селе Токчин Дульдургинского аймака Агинского национального округа, были составлены две генеалогические таблицы, судя по бумаге и дочеркам, примерно в начале 1900-х годов: а) родословная ветви некоего Мани, написанная на листе бумаги размером 41,5 х 26 см.; б) родословная ветви некоего Аюши, написанная на листе бумаги размером 43,3 х 35,5 см. Обе родослов-

ные находятся у автора этих строк.

На обороте листа о родословной ветви Мани дана кратенькая легенда. В ней говорится, что примерно в 1640-х годах Мани и Могдон хатакинского рода, уклоняясь от мобилизации на войну, бежали из Монголии в пределы России и что первый из них (Мани), оставшись на Ононе, был принят в ведомство князя (Гантимурова) в 1663 году, а второй (Могдон) присоединился к хоринскому роду галзут. Потомки Мани у токинцев называются хатакин таван - «хатакинская пятёрка», вероятно, потому, что правнук Мани Бүкэ-Билик, как видно из родословной, имел пятерых сыновей, и большинство хатакинцев села Токчин относятся именно к ним.

В родословной ветви Аюши также есть весьма кратенькое пояснение о том, что Аюши, по преданию, прибыл в Россию из Монголии в 1640-х годах и был зачислен в ведомство Гантимурова в 1663 году, когда последнему присвоили титул князя. У токинцев принято называть потомков Аюши унзалтан - «унзаловцами», должно быть, потому, что из двух сыновей Аюши — Унзала и Лубы, а первый имел более многочисленное потомство [Ц.Б. Цыдендамбаев. Бурятские исторические хроники и родословные. Историко-лингвистическое исследование. - Улан-Удэ, 1972. С. 161].
 Моя родословная: Хайду... —> Урянхай тугчин —> Аюши монгол — Ундзал —> Джигантай —> Данджин —> Дондог —> Цэбээн —> Галдан —> Дамдин (джаб) - Дашинима (1925 г.р.).

Дашинима ДАМДИНОВ, ветеран ВОВ, д.ф.н.

Нютагай домогуудһаа

ХАМБА-ЛАМЫН ТУНАЛАМЖААР

Манайхин намарһаа хабар болотор Сартагтайн үзүүртэй үбэлжэдэг байгааг, талха таряанай поли дээрэ адуугаа адуулхадни, үбнэ бага эдихэ аятай нэн.

Гэцэлы Доржо гүнгэнтэй хүршөөр байхадни, гансааран байха эмгэй үгы, үмсынгөө мал маллаад, гурба-дүрбэн үхэртэй, долоо-найман хонитой, нэгэ нохойтой, нохойнь «Хотоого» гэжэ нэрэтэй, үдэшнь үхэрөө бэлшээрһээ асарха, сэдэн нохой байгаа.

Нэгэтэ Доржо үбгөө үблэшэбэ. Бидэ мэдээгүйбди, Хотого манай газаа эрээд, үүдэн гээшэмнай хараад хусаба. Эжы хэлэбэ: «Энэ юун болобо гэшэб. Доржо үбгөөгэй нохойнь юумэ эриһэн шэнги, игнажа хусана. Галя, ошоод мэдээд ер» гэжэ эльгээбэ. Би тэрэ үедэ нэгэдэхи класста һурадаг байгаа.

Доржо үбгөөгэйдэ гүйдлөөрөө эрээд, гэртэнь оробоб, асуубаб: - Юун болооб, Хотого манайда ошоод, газамнай хусаа.

Доржо үбгөө хэлэбэ: «Үхэрөө уналхаяа туужа ябаад, харгыдаа унашооб, мүлхижэ арай яахан эршээб, тигээд Хотогые эльгээгээ нэм».

Гэртэ эрээд хөөрэбэб, сай, эдэ шанаж, малынь угтажа хотолуулжа гэжэ эмгэй бидэ хоёры гуйна гэбэб.

Эжы хэлэбэ: «Хүршэ-хүбөө һуугаад, яажа туна хэнгүй байхадни, ошоод хожуулан хэгты ажалынь, түргэн дүүргэхэт».

Доржо үбгөөгэйдэ эмгэнтэйгээ эршээбди. Эмгэй галынь түлижэ, тогоондо эдээнэй, сайнай уна табиба, бэлэн хажалаатай түлээ гэртэ оруулбаб, унанда ошоожо, уна асарбаб.

Эмгэй эдэ шанаж байна, би хониндо үбнэ үгэбэб, үхэртэнь

Л.Цыбиковагай зураг

кормушка соо үбнэ хэжэ бэлдэбэб, малай ерэхэдэ бэлэн байхынь Хотого намайе дахаад лэ ябаха юм. Гэртэ орожо, бэлэн эдэ Хотогодо үгэбэб. Хотогодо хэлэбэб: «Үхэрөө асара». Тиэхэдэм намаг руу гүйгөөд ябашаба. Уданшьегүй үхэрөө асараа. Малынь хуу хотондонь хаабаб.

Эдэ, сай бэлэн болобо ха, эмгэй намайе дуудаба, гурбуулан эдэлбэбди.

Эмгээ эдэлжэ һуугаад, Доржо үбгөөһөө һураба:

- Доржо, ши юундэ, мүнөө болотор нүхэр үгы байгаа юмши, наһаараа гансааран?

Доржо үбгөө удаан бодолгото болоод, наһаа алдаад, энэбхилэн хөөрэбэ:

«Би багахандаа, арбаадтай нэн хаб даа. «Эрьюулгэн-налхи эхэнэртэй» уулзашаһан юмэб. Нэрээ хэлээгүй, ши минни нүхэр болохош гэбэ, ондоо нүхэртэй болоо һаа, үни удаан ябахагүйш гэе, тэрээнһээ хойшо мүнөө болотор айдагби. Мүнөөдэр ехэ сучалтайгаар, шангаар хии — налхи абяа гараа, юундэ ерэнэ-гүйбиш гэе, айгаад, хүлни һула болоод унашооб, хэбтэхэдэм, урдэм эрьбелдэжэ байха юм, урдэм бүлээн дулаханаар эрьбелдэн угтадаг нэн. Тэнгэриһээ хүхэ хадаг нанжуулан, хара-хүхэ

дэгэлтэй, улаан торгон сасагтай пулаадтай байгша нэн, мүнөөдэр хара дэгэлтэй, пулаад үгы байһанаар нүдэндэм харагдаа.

Гурбуулан аали абяа дуугай болоод, эрэхынь хүлэһэн шэнги, шагнаархаад, абяа гарангүй һуубабди.

Доржо үбгөө хэлэбэ: «Хүн зондо бү хэлээрэйгты, наада зугаа бариха, зоной зугаа болохоёо эшэбэ» гэбэ.

Саг болоо хадаа абаашахань, минни наһа бараһан хойно юуншье гэлсэжэ байг би дуулаха-шьегүйб, мэдэхгүй хэбтэхэб гэбэ.

Бидэ нэгэшье хүндэ хэлээгүйбди, мүнөөл энэ бэшэнэб.

Доржо үбгөө ехэл үбгэн шэнги намда харагдадаг байгаа, нэгэтэ эжыһээ һурабаб, хэдтэй, хэээнь наһа бараа нэм гээд. «Дала арай хүрөөгүй, тэрэ намараа ябаа бэлэй даа» гэбэ.

Нэгэтэ аба хэлэбэ: «Сартагтайн үзүүрээр, Санжайн буагаар, урдань баян зон һууһан. Совет засаг болоходоо тараа, хүгшээшүүл наһа бараа. Тиигээд хэн ном уншахаб, буян хэн хэхэб, дээдэ түбидэ түрэхын орондо доодо түбидэ эзэн болоод байгаа» гэбэ эжы.

Бурханай юрөөлөөр гэхээр Гомбожап Сосоротаров манай Дээдэ-Торнин хүн нэн. Пандидо хамба-ламые Лубсан-Нима Дармаевые июусаар асаржа, Санжай булагай хүндэбэ балгаан барижа байлһан. Хамба-лама хүн зондоо ехэ туна хээ.

Тэндэ дүхүү байһан малшад амараа. Элдэбэн юумэ харагдахаяа болиһон юм гэлсэгшэ.

Бултыень дээдэ түбидэ дэгдээгээ, эрьюулгэн-налхи харагдахаяа болиһон юм гэлсэдэг.

Галина ТУДИНОВА.

«Жэгтэй ушарал болоһон юм»

Намтай болоһон гайхалтай нэгэ ушар «Толон» газетын уншагдай анхаралда дурадхаха хүсэлэнтэйб.

Минни түрхэмүүд Сагаан-Уулын, хадамуудни Шандали нютагай юм. Арбаад жэлэй саана Михайла ахаймни наһа баража, буяндань ошоожо, һуулһын бүхы хэрэг бүтээгээд, Улаан-Удэ ерэхээ нэгэ микригтэй хэлсэбэбди. Ахаймни Андан бөөгэй зээ хүбүүн байһан юм. Тэрэ һуулэй үедэ зондо туна хүргэдэг нэн. Энэмэй август нара байгаа. Нютагаймнай хүбүүн аха дүүнэрэйнгээ оюугадай хуссаһа хунар, эдэе хоол дүүрэн суглууланхай, би ахайнгаа аша хүбүүн

АШАТА БУЯНАА

ЭДЛЭХЭМНАЙ ШУХАЛА

Б.-П.Гомбожапцай зураг

Доржотой баһал ехэ юумэ ашаһан, хэлсэһэн сагтаа нютагһаа гарабди. Машинаманай арбаад модо ябаад лэ тогтошоно. Жолоошон хүбүүн машинын урда гаража, носод гээд саашалнабди. Баһал арбаад модо ябаад, дахиад лэ тогтонобди. Холын харгыдаа үргэхээе абаад ябаһан юумэһээ би машинингаа сонхор һайса үргэнэб, бүхы мэдэхэ маани мэгэмээ уншанаб. Агашы хүрэнгүй оло дахин тогтонобди. Иимэ муу машинатай байгаад, мянгаад модо ябахаяа яажа зүрхэлһэн хүбүүн гэшэб гэжэ би дотороо бодожо һуунаб.

«Абгай, машинаһаа гараад, үргэгтылши даа», - гэбэ гээшэ жолоошомни. Би абаад ябаһан юумэһээ дээжыень абажа, машинаһаа буугаад, огторгойн олон бурхадта, орон дэлхэйн сабдагуудта, эхэ эсэгын болон энэ бэеын сахоусадта хандажа, алдуу эндүү хээ наамни хүлисыт, аян замнамнай һаад тодор зайсуулт гэжэ үнэн зүрхэнһөө гуйбаб. Саашанхи замдаа машинаманай нэгэшье һаатабагүй, эдэлхэ гэжэ нэгэл дахин тогтоһон хабди. «Ганаал нэмби», - гээд, дуугай ябадаг жолоошомни гүбэд гэе нэн. Энэ болоһон ушар сэдхэлдэмни ходрол ханагдадаг нэн. Хэдэн жэл болоһон хойно ахайнгаа шабида энээн тухайгаа хөөрөбэб. «Таниие ахайтнай гасаалаа гэшэл даа. Дүүмин хэр зальбаржа шадаха юм гэжэ шалгаа гэшэ», - гэбэ.

Мүнөөнэй тогтууригүй бэрхэтэй сагта эхэ эсэгын, аха захатанай заабари, бүлын болон нютагай заншал сахижа, болгоомжотой ябахар болоһон саг гэшэл даа. Арадаймнай хэлсэдэг «аманай муугаар ашатын бэлиг хухарха» гэнэн үгэ хаанаш ошохогүй. Эхэ эсэгээ гомдохоогоод, аманда багташагүй хараал табиha гэшэ аргагүй ехэ нүгэл. Уйлын үрине нюдөрөө үзэжыше магадгүй. Мүнөө үедэ хэлсэдэг «карма» гэшые хүүгэдтээ тохонот гэжэ сэхэ хэлэмээр. Нэгэ-хоер үе болоод хүүгэдтэнь хүрэжэ, һаалта хэжэ болохо. Хүлисэл гуйжа гэхэдэ, эхэ эсэгэ бурхандаа ошонхой, түрлөө уриланхай байха жэшээтэй. Эндэ нютагаймнай уран шүлэгшэн Б.Юндуновай шүлэгэй нэгэ бадаг һануулмаар.

Эжы, абынгаа үгэ бүхэннинь
 Урел болгон шүтэхгүй һаа,
 Шанха дээрэ ганжартай,
 Сагаан барас урлалтай,
 Дасан тээшэ шэглэһэнэй -
 Дэмьш бээ мэхэлһэнэй
 Ури бин гү даа?!..

Янжима БАЗАРОН.

«Юэн тугай хүлдэ» гэнэн конкурсно

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ

«МИНИ МҮШЭН ШИНИИ МҮШЭНТЭЙ»

Харгыда холо ябаһандаа
 Хатан ангаа уралдыем,
 Уран торгон долгёороо
 Ундауулжа
 Угталайш.
 Сэсэг найхан шарайтай
 Сэлмэг горхон - Сагаатай!

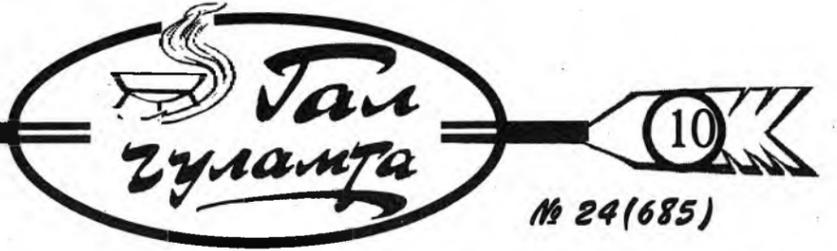
Һарата һүннин намдууда
 Һаруул толоор мэшээжэ,
 Хүнгэн манан — дурдамаа,

Хүлдэм хаян хүльбэрлэйш.
 Зулгы инаг зугаатай
 Үлгы горхон - Сагаатай!
 Бусаха сагайм болзортоо,
 Буужа гэнтэ эрьехэдэ,
 Үлхөө субад долгёороо
 Үгэлэн юуншьеб,
 Үдэшлэйш,
 Тайбан энхэ заяатай,
 Талын горхон - Сагаатай!

Хүүхэнэй сэдхэл - таабари,
 Юухэнэйш бодоһынь мэдэхгүйш.
 Шадаа нааш, оньһон хаабарил -
 Хадааһаар тэрэни дэлихгүйш.

Тэрэни дэлиһэм - саада тээн,
 Тэрэнгийн түймэр байгаа лэ.
 Зүрхэнэйм шатама наадатай
 Зүүдэнэй найхан байгаали...

Гэгээтын дасан.
 Июнь 12, 2010 он.

ЭРДЭМ БЭЛИГ ЭДИРХЭГ ҮЕТЭНДЭ ТҮХӨӨНЭ

Хэжэнгын аймагай лицей-хургуулин хүтэлбэри хуралсалай жэлэй дүнгүүдые согсолгон хэмжээ ябуулга баяр ёһололой оршондо гурбадах жэлээ июниин 4-дэ үнгэргэбэ. Энэ хургуулин багшанар түрэлхидтэй нягта холбоотойгоор хүдэлнэ. Энэнь хуралсал болон хүмүүжүүлгын хүдэлмэри урагшатайгаар ябуулга хэрэгтэ тон ехэ удха шанартай, үрэ дүнгүүдтэйше байна. Энэ эрдэмэй гуламтын хурагшад, багшанар хуралсалай жэлэй туршада ямар амжалта туйлааб, ямар үрэ дүнгүүдтэй дүүргэбэ гэжэ хургуулидаа соносхоод, мэдээсэд дүүргэхэ бэшэ, бүхы нютагай зондо амжалтануудыень мэдүүлдэг үүсхэл найхан энэ хэрэг заншалта болгонхой. «Амжалта туйлаха замда» («На пути к успеху») гэжэ тэрэ нэрлэгдэнхэй. Үхибүүдэй үүсхэлтэ ябуулгануудые, амжалтануудые, хургуулида бэрхэ хурадагыень онсолон тэмдэглэжэ, урма зоригыень бадарааха, амжалта туйлаха хүсэл эрмэлзэлыень дээшэн үргэхэ, далижуулха гэнэн энэ ябуулга ехэл найшаамаар байна.

Намар, хургуулин эхилхэдэ, мурисөөн тухай хануулжа хэлэгдэдэг. Тингээд лэ эрдэмэй гуламтын бүхы үйлэ хэрэгүүдтэ ехэ эдэбхитэйгээр хурагшад хабаадажа эхилдэг. Эгээл шу халаан хадаа номдоо найн хураха хэрэгтэй.

Тэрэнэй дүнгөөр алтан, мүнгэн тэмдэгүүдые Улаан-Үдэ хотодо тусхай захилар бүтээжэ, эрхимэй эрхимүүдтэ зүүлгэдэг байна. Жэл соо найн хүдэлхэн багшанар, бэрхэ хуража гарахан шабинар, бусадта жэшээ боломоор үхибүүдэ хүмүүжүүлдэг гэртэхинише урмашуулагдажа, бэлэг сэлэгүүдтэ хүртэдэг.

Энэ хэмжээ ябуулга тухай захираан хөөрхэдэ, нимэ байна. Аймагай түб тосхоной соёлой байшанда үдэрэй 11 сагнаа энэ хэмжээ ябуулга эхилэ. Хэжэнгын аймагай захиргаанай хуралсалай таһагай хүтэлбэрилэгшэд, Хэжэнгын юрэнхы эрдэмэй хургуулинуудай даргана болон багшанар, лицей хургуулин багшанарай болон хурагшадтай коллектив соёлой байшанда олоороо суглараа.

Орон дотороо алдар нэрээрээ, хэһэн хэрэгүүдээрээ суурхана, физикын багша байхан В.С.Мункинай нэрэмжэтэ болгодонон «Хэжэнгын лицей» гэхэн муниципальна хуралсалай эмхи зургаан гэжэ мүнөө энэ хургуули ябана. Лицей-хургуулин директор, Россия Федерациин габьяата багша, гэгээрэлэй отличник, Буриадай Правительствоын эмхидхэн байгуулхан, академик П.Р.Атуовой нэрэмжэтэ шангай лауреат, «Абьяас бэлитгэй үхибүүд – Тэрэни гүрэнэй ерээдүй» гэхэн проектдэ «Багша» гэхэн номинацияр хабааданан Ханда Дамбиевна Гунзынова үгэ хэлэжэ, баярай энэ хэмжээ ябуулгыё нээһэн байна.

Буриадай гүрэнэй университетэй Хэжэнгын лицей-хургуулин багшанарай коллектив нягта харилсаатайгаар хүдэлнэ. Энэ харилсаа холбоонинь ехэ ашагтай, хуралсалай ажал ябуулгада тон найн нүлөөтэй байна гэжэ саг харуулна.

Тимэһээ баярай энэ хэмжээ ябуулгада дээрэ нэрлэгдэнэн университетэй багшанарай институтай директор, Байгалай инновационно «Грань» гэхэн түбэй директор, педагогикын эрдэмэй доктор, профессор, Буриад Республикын хуралсалай габьяата хүдэлмэрилэгшэ Нина Жамсуевна Дагбаева үгэ хэлэхэдэ, доронгоо уржажа ябанан залуу үетэниё хургалгада болон хүмүүжүүлгэдэ энэ хургуули ехэ үүргэ дүүргэнэ гэжэ хэлээ. Тингээд шэнэ онол аргуудыё үүсхэжэ хүдэлдэг талыень тэрэ онсолон тэмдэглээ.

Аймагай хургуулинуудһаа эндэ хураха дуратайшуулыё хуралсалай шэнэ жэлэй эхилхын урдаханан ёһотой конкурсу эмхидхэжэ, шалгалта барюулжа абадаг гуримтай юм. Эрдэм гүнзэгыгөөр судалха эрмэлзэлтэй үхибүүд эрдэмэй энэ гуламтада үнэхөөрөөл «галаа олодог», хураха абьяас шуналаа ханаадаг гэжэ хэлээ наа, алдуу

болохогүй. Хуралсалай програмаар үнгэргэгдэдэг хэшээлүүдһээ гадуур үдын хойнохоо үдэшэ болотор эрдэм шудалха бэлигтэй үхибүүдтэй багшанарынь оролдожол байдаг. Нэгэ талаараа эрдэмэй орьёл өөдэ дабшаха, хурдан хурса ухаатай үхибүүдтэ хурахада, соморхоншыё хургуули даа. Сүлөөтэй оршондо толгой соохи бодолнуудаа гүйлгэжэ, хурагшадынь ханалгатайгаар хэшээлдээ хандадаг, багшашыё үхибүүн бүхэниё хараанаа алдадаггүй.

Тимэһээ энэ хургуулин шабинарай нүхэсэл гэшээ бата наһанай ута харгыда таһалдахгүй, бүхэ үндэһэтэй байһаниинь хургуулин байдалһаа эхитэй. Юуб гэхэдэ, бүхэли үдэрэй туршада хургуулидаа эрьбэлдэдэг үхибүүд аха дүү шэнги дүтэ болодог, эрдэмэйнгэй гуламта түрэн гэрнээ өөрэгүй ханадаг тухай энэ үдэр үндэр тайзан дээрэнэ тэдэ хэлээ. Энэнь багшын ажалай эрхим сэгнэлтэ гэшээ. Бага ехэгүй дахасалдажа, эдирхэг наһанайн ехэ сагынь хургуулидал үнгэрэнэ ха юм даа. Лицей-хургуулин хэдэн үсын хурагшадтай таһаршагүй холбоо барисаатай байхань иихэдээ зүбтэй даа.

Энэ баяр ёһололдо үргэн уужам Росси гүрэнэй гурбанай нэгэ хубинё тоһоной зүйлүүдээр хангадаг Москва хотодохи фирмын генеральна директорэй орлогшоор энэ хургуулин шаби Сергей Николаевич Иванов хүдэлдэг юм. Лицей-хургуулин гурбадах жэлэй үнгэргэгдэжэ байһан «Амжалта туйлаха замда» гэхэн хэмжээ ябуулгыень тэрэ дэмжэжэ байдаг. Мүнөө жэлдэ онсо шалгархан хургуулин хурагшадта сочинени бэшүүлжэ, эрхимүүдыень тэрэ мүнгэн шангаар урмашуулаа.

Энэ удаа хургуулиа бусадһаа эрхим дүнгүүдтэйгээр дүүргэнэн, удха түгэлдэр сочинени бэшэнэн Эрдэм Буянтуевта 10 мянган түхэргэй шан олгоһон байна. Хүбүүнэйнгээ нэрэтэ шангыень эхэнь, Татьяна Ивановна Иванова нютагай бэрхэхэн Эрдэмдэ барюулаа.

Мүнөө жэлдэ Сергей Иванов гол шанһаа гадуур хоёр тусхай шан бии болгоо. Эрдэм Буянтуевһаа гадна хуралсалай жэлыё эрхимээр дүүргэнэн хоёр үхибүүд тэрэнэй шангуудта хүртөө.

Алтанай балда гарахан үхибүүдэй сочинениүүдыё электронно почтоор тэрэндэ ябуулхадамнай, өөрынгөө найнаар сэгнэнэн, сочинениүүдэй авторнуудта тусхай шангуудыё тэрэ олгоно, - гэжэ хургуулин директор Ханда Дамбиевна Гунзынова хөөрэнэ. - «Полином» гэхэн фирмын генеральна директорэй орлогшо Ч.В.Бальжинимав хуралсалдаа шалгаржа гарахан үхибүүндэ нара бүри нэгэ мянган түхэргэй стипенди үгэжэ байдаг. Сергей Иванов, Чимит Бальжинимав шэнги бусад бэрхэ, урагша наһантай үхибүүдынь, хаанашыё ябабал, хургуулитаяа харилсаа холбоотой байдаг гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Хари гүрэнүүдээр энэ хургуули дүүргэг-

шэдэй 25-26 процентнь харюусалгатай тушаалда хүдэлжэ байна. Москва, Санкт-Петербург, Новосибирск, Томск болон бусад хотонуудаар түбхинэнэн үхибүүдынь олон даа. Тэдэ амархан сагтаа нютагаа ерээ, хургуулингаа багшанартай уулзангүй, түрэл гуламтынгаа богоньён алхажа оронгүй ябадаггүй юм.

Тинхэдэ 10-дахы классай хурагша Арюна Дугаржапова, 8-дахы классай – Эржена Цыдендамбаева, 6-дахы классай Даяна Дугарова гэгшэд ехэ балнуудыё абажа, алтан тэмдэгүүдээр урмашуулагдаа. Эдээннээ гадна 10-дахы классай хурагшад Солбон Шойропов, Батор Урбазаев, 11-дахы классай – Владимир Васильев, Дугар Сангадиев, 9-дахы классай – Лилия Малюжанцева, Сарана Цыренжапова гэгшэд мүнгэн тэмдэгүүдээр шагнагдаа.

Бага классай хурагшадтай дундаһаа Анастасия Шатова, Мэргэн Сандитов, Алдар Санданов, Анастасия Садыкова, Оюна Будаева гэгшэдтэ мүнгэн тэмдэгүүд зүүлгэгдээ. Тинхэдэ хургуулин ехэ бүлэг хурагшад хуралсалай жэлэй дүнгүүдээр тусхай дипломуудаар, бэлэгүүдээр урмашуулагдаа.

Энэ үдэр 5-дахы классай хурагшад найн дураараа пионерүүд боложо, гэдээндэ улаан галстугууд зүүлгэгдэбэ. Эхэ орондоо дуратай, үнэн сэхэ хүнүүд болохобди гэжэ нютагайнгаа зонной урда тэдэ тангариглаба.

Буриадай гүрэнэй университетэй профессор, эрдэмэй доктор Э.Д.Дагбаев, Хэжэнгын 1-дэхы дунда хургуулин директор Д.Д.Найданов, аймагай хуралсалай таһагыё даагша Б.К.Ширапов болон бусад лицейн хургуулин багшанар болон хурагшадыё амаршалаад, бэлэг сэлэгүүдыё барюулаа.

Энэ хургуулида хурагшадтай дунда асуулта үнгэргэжэ, бэрхэ хүдэлхэн багшанарыё тодоруулдаг гуримтай. Тин хурагшадтай асуултын дүнгүүдээр зурагай багша С.Ц.Жанчикова шалгаржа, хургуулин захиргаанай грамотаар, үнэтэ бэлэгээр шагнагдаа. Тинхэдэ математикын багша В.Б.Будаева, ород хэлэнэй багша С.С.Бадарханова, географин багша Э.Д.Ендонова гэгшэдтэ баһал грамотанууд, үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаа.

Хурагшадтай сэдхэхэдэ мартагдашагүй, баяртай энэ хэмжээ ябуулга хургуулин түүхэдэ оробо. Зунай ута, удаан хүлээгдэнэн амаралтын саг эхилбэшше, багшанарай зариманиинь хүдэлхөөр. Лицейн хургуулин директорэй орлогшоор хүдэлдэг, энэ хургуули дүүргэнэн Л.Ч.Батуев зундаа В.С.Мункин багшынгаа хэрэгыё үргэлжэлүүлжэ, Байгалай эрьедэ физикээр хуралсал эмхидхэхэ юм. Новосибирск хотын аспирантура дүүргэжэ, эрдэмэй кандидат болоһон нютагай хүбүүн Лубсан Чойболсанович Батуев тэндэхэ ехэ зиндаатай эрдэмтэдыё уринхай. Физикээр бэрхэ хурадаг лицейн шабинартай тэдэ хургуули хэхэ болоно. Ююниин 24-дэ Германиян бүлэг хурагшадыё энэ хургуулинхид угтан абаха юм. Энэ болон бусад проектуудээр лицейн багшанар хүдэлжэ, амар заяагүй амаралта, ажал хэрэгүүдтээ хурашанхай, ажабайдалай гүн соо үе сагтаа жэгдээр алхална. Угсаата зонингоо эрдэм бэлигыё эдирхэн үетэндөө тэдэ түхөөнэ.

Багша болохо үндэр заяатай лицейн хургуулин хурагшадта эгүүридэ хүлдэтэй, энэрхы бодолтой, эдирхэг шабинартаа эльгэлэн ябахыень хүсэе.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.
Авторай фото-зурагууд

Х.Д.Гунзынова,
Т.Б.Баженова

В.Б.Будаева

Э.В.Цыденов

Н.Ж.Дагбаева

Э.Д.Ендонова

Хэжэнгын аймагай Үлзытэ тосхоной 75 жэлэй ойдо

Үлзытэ гэжэ хүндэн Худанай голы нэлэнхы дайгатай нэгэ-дэн нэмжыхэ багта Бургаанан, Үлзытэ, Цогэлзы, Цүүжэ, Хуурай, Хунды, Сулхара, Хүсөө, Шара-Жалга, Боро-Хул гэжэ нотагуудай зон хамтаржа, Үлзытэ гэжэ нэрэтэй тосхон бии болгоод, Сергей Миронович Кировэй нэрэмжэтэ хүдөө ажыхан артель эмхидхээн байгаа. Тосхон бариха гэхэн газарын гол харгы дээршье наа, дүтэ нааша унан үгы муугтай байгаа. Табан модоной газарта Худан мүнүн тунгалаг унаая Үдэ тээшэ тогтон торонгүй туудог байгаа бшуу.

Һайндэр бидэнэрэй тэмдэглэхэдмнай, манай дунда оройдоо хоёр ло дайнай галта охиндо нэр-бүүлэгдэһэн Үлзытын хоёр ло үбгэд тэмдэглэжэ байгаа. Тэдмнай хадаа Базар Жамсаранович Балданов болон Дампил Шагдарович Дарижапов гэгшэд болонго.
Базар Жамсаранович Балданов бүхы наһан соогоо счетоводоор, бухгалтерар, отделени эрхилгэшээр хүдэлжэ гарса. Тэрэ хадаа үнгэрэгшэ зуун жэлэй далаад онуудта Худанай совхозой директор байһан Цырендоржо Намдалович Лодосвой болон Дунда-Худанай сомоной зүблэлэй түрүүлэгшэ байһан Боди Гатапович Ринчиндоржисвай

Һайса гаратараа дахин нээгдэһэн Хэжэнгын дасанда тус ажалаа эсээн, мэргэнээр ябуулан гэгээн хүндэ субарга бодхоохо гэгшэ тон зүб шийдхэбэри мүн. Гадна манай Үлзытэс тойроһон нотагуудта, хүндүнүүдтэ субарга болон бусад барилганууд нэргэгэдэжэл байг лэ! Эдэ бүгэдэ хадаа Үлзытэдмнай ажһууһан зоноймной аша туһада зориулагдана ха юм.
Эндэ Үлзытэһэе гараһан онсо габыаатай, алдарта зон тухай хэлхэ зуураа юун гэхэсэ нананаше гэхэдэ, мүнөөдөр, ерээдүйдөшье үйлсэүүдтэнь наадажа ябаһан бишыхан үхиүүдтэл баһа эндэ наадажа, Сахиуртын баруун ташалан руу

Цыдып Цырендоржиев

эхэ-баатарнууд тухай хэлэнгүй гарахын аргагүй.
Гунсын Цыдендоржиева, Долгор Жамсаранова, Цырен-Ханда Базарова, Цырма Цыдендамбаева, Цыржит-Мыдыг Цыремпилова, Ирина Цымпилова, Мария Цыбикдоржисва гэгшэд арба, арба гаран үхиүүдэс түрэгжэ, гарын ганзагада, хүлын дүрөөдө хүргэжэ, ажабайдалай үргэн харгыда гаргаа гэгшэ. Тимэһээ эхэ-баатарнуудай асарн эхэ оролдол-

алдаад, Октябрина Гомбожаповна нүхэртээсэ гажаржа, уйдажа байтарнай, нотагһаамни эхэ үсэдөөр урижа, үтэр ерыт гэгжэ, тэрэ онсо һонирхолтой һайндэрэс эмхидхэжэ шадаа юм. Тинхэдэнь нотагай захиргаан болон тэрэниис толгойлогшо Мэргэн Батуевич Балданов, нотагаймни хургуулин багшанар аймшагтай эхэ ажал ябуулжа, аймагай захиргаанай болон тэрэниис толгойлогшо Эрдэнэ Владимирович Бадмасвай дүүрэн дэмжэлгээр бүхы наһан соомни намда мартагдахагүй ябуулга эмхидхээн байха юм.
Бүхэли үдэр соо элдэб хэмжээ ябуулганууд эмхидхэгдэхэдэ, баран минии зохёохы ажалда зориулагдана байгаа гэжэ онсолон тэмдэглэмээр. Эндэ аймагай бүхы хургуулинуудай буряад хэлэ болон уран зохёол заадаг багшанар шабинартаа олоороо эрээ. Тингэжэ минии зохёолнуудыс шудалха талаар хүдэлмэринүүдэй конкурс, уран гоһор минии зохёолнуудыс гүйсэхэдэ талаар мурсыһоон, эгээл һайнаар минии зохёолнуудаар хэсшэл үнгэрэгшэ талаар багшанарай методическа эрхим заабарини талаар харалга, шашкаар минии шангуудта хүртэхын түлөө тулалдаанууд Дунда-Худанай юһэн жэлэй хургуулин дарагар байһан соо тэрэ үдэртөө бусалаа.

Харин үдэһэлэниин олонийтын суглаан баярай үдэһэтэйгөөр боложа, илагшадта шангууд барюулагдаа, уран шүлэгүүд уран зохидоор уншагдаа, ирагуу дуунууд гайхалтай гоёор гүйсэхэдөө, нугархай хатарнуудыс хурагшадай «Полонго» гэжэ ансамбль хатараа... Ингэжэ манай нотагай зон нотагайнгаа хүбүүдэс анхарал дороо ходо барижа байдаг байха юм. 2008 ондо түүхын эрдэмэй доктор Шираб-Жалсан Бодисвич Цымитдоржисвай 80 жэлэй ойдо зориулагдана баһал онсо һайндэр болоо гэжэ тэмдэглэсэ.
Мүн Аюша ламадаа зориулжа, субарга барихань гэхэдэ, Үлзытэ тосхондо элитэ хүбүүдтээ онсо анхарал табидад гэжэ хэлхэ дүүрэн эрхэтэйбди.
Үлзытэ гэжэ багахан тосхон соо онсо билигтэй, шадабаритай зон ажһуудаг гэжэ хэлхэдэ, үлүү гармаа юумэн болохогүй. Эгээ тосхоной эрхэжэлтэ газар дээр ургаад, далина һэбин нотагһаа гараһан зониньшье, нотагтаа үлөөд, түрһэн газар дээрэ хүдэлжэ ябаһан хүбүүд, басагадыншье – хуу бултадаа, түрһэн орон нотагтаа хэзээдэшье мартангүй, Үлзытэ Буурал Баабайгаа элдэбшээ дуурсан, нимэ хэсэгтэй, талаантай ябана гэшэ.

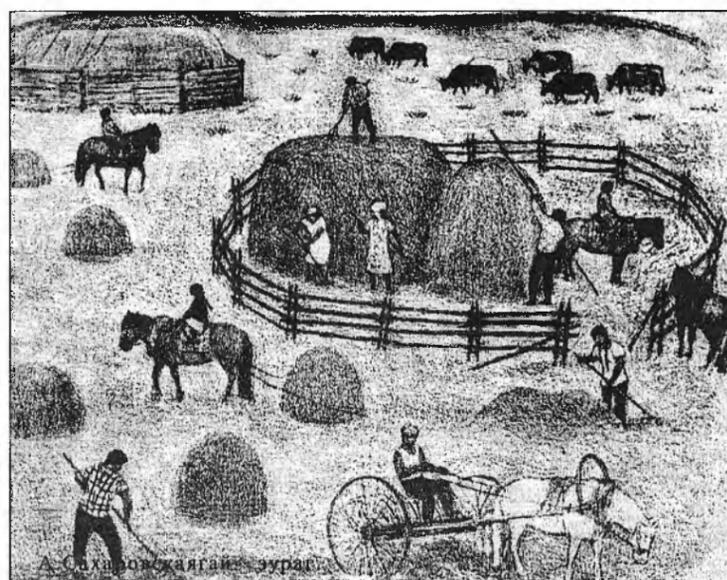
Үлзытэ нотагтаа аршаанда һуужа амархаа харида байһан зонинь эрэгжэ, Бургаананай, Хуурайн, Шара-Жалгын, Жэбхээһэнэй аршаануудай домто унаар ундаддаг, элдэб үбшэнһөө бээс аргалан, шэнэ хүсэ олоод, саашаа замдаа гарадаг байха юм.
Мүнөө Үлзытыннай газар дээрэ бүхэли Хэжэнгын аймагай Сурхарбаан эмхидхэгдэжэ, тосхоймнай 75 жэлэй ойс тэмдэглэхэнь! Энэ һайхан заншал – аймагай Сурхарбаануудыс жэл бүри амьараа тосхонуудта үнгэрэгшэ гэхэн үсэхэл хадаа нотаг бүхэнэй хүгжэлтэдэ үшөө шэнэ түлхисэ олгохо гэхэн удхатай. Тимэһээ нимэ юумэни Үлзытын үндэр ойтэй дашарамдан эхилхэдэ, үлзытэй байнгүй яхах даа!
Худанай голы үргэн, нэлэнхы талын эхилхэ багта һуурижаһан Үлзытэ тосхонни саашадаашье хүжэн һалбаржа, сээглэн тодоржо, сууга зоноо бүри олошурулдаа аабаш гэжэ үнэн зүрхэнһөө хүсэхэ дурэн хүрэнэ.

Хүгжэн һалбарыш, Үлзытэ!
Ум маань бад мээ хум!
Ум дари дудаари дүрин суухаа!
Ум бүрэм суухаа!

ҮЛЗЫТЭЙЛ ДАА, ҮЛГЫ НЮТАГНАЙ

Баян-Хара гэжэ үндэршэг хада, тээ саанань бүри үндэршэг Үлзытэ гэжэ уула түлгүжэ, эндэ нотагай зоной эгээл эхэ тахилга болохо Үлзытэ Буурал Баабай оршон, эдэнһээ тээ наана Найрай Толгой, тээ зүүн тээшэ Сахиурга. Ухаа Гүбээ түлгүлдэн һуудог, урда хажуугаарнь Худанай голы дайда намжаа наранай элшэнүүд доро зэрлэгэгшэ байдаг юм. Хэды дахин Найрай Толгой дээрһээ түрэл тосхондоо анхаран хаража, зүрхэ, эсдхэхээ хүмэриуэлэн зогсодог байгаа гэгшэбид? Пая нотагаймни зон гэрэнэй оройһоо тээ доро, Худанай голыс болон Үлзытын хүндые ариудхан байха субарга барижа амжаа...

дурадхалаар дайнай ветеранууд тухай мэдээнүүдыс суглуулжа захалһан юм. Тингэжэ энэ даабаринь наһанайн хэрг болонхой байна.
Мүнөө үедэ хоёр томо боти соо бүхы фронтвикуудайнгаа фотозурагуудыс дэлгэрэнгы мэдээлэгээр суглуулжа, үри һадаһанайн хаана, юу хэжэ байһан тухай бэшлэгтэйгээр бэлдээд, нотагай хургуулин дэргэдэ нээгдэһэн Намжил Бодисевич Цымитдоржисвай нэрэмжэтэ музейэ тушаанхай юм. 89-тэй болоһон ветеран мүнөөшье хүнгэн сариун зандаа ботинуудтаа нэмэринүүдыс оруулжа байдаг юм.

Ямаршье тосхон, һуурин, хото хадаа нэн түрүүн ажалһа бүхэриг, алдарта зонийнгоо айшаар алдар сууда гаража ябадаг гэжэ мэдэнбди. Адуушад, һаалишад, мал адуулагшад, тугалшад, гахайшад, меканизаторнууд, нарин дархашуул, сабшалан уһалагшад, түмэршэ дархашуул, жолоошод Д.Бардуев, Ц.Очиров, Р.Х.Базарова, Д.Дамдинов, Д.Шагдаров (Хингаан баабай), Р.Санжисв, Х.Жамсаранов, Ц.Д.Бадмасв, Р.Эрдынесв (Мухай Ринчин), Б.Жамсаранов, Д.Цыренов, Б.Цыренов, Л.Намдалов, Ш.Шойлтошев, С.Кондратьев, Ф.Ланцов, Л.Абидуева, Ц.Хандуев, Н.Ширапов, Ц.Шоёнов, Ц.Дамдинов, Д.Дашицыренов, Б.Д.Бадмасв, Ц.Д.Тулунов, Б.Базаров, Б.Ц.Номшиев болон бусад олон ажалһадай түлөөлэгшэд Үлзытын бомото соло абажа гараһан зон гэшэ.

Ямаршье тосхон, һуурин, хото хадаа нэн түрүүн ажалһа бүхэриг, алдарта зонийнгоо айшаар алдар сууда гаража ябадаг гэжэ мэдэнбди. Адуушад, һаалишад, мал адуулагшад, тугалшад, гахайшад, меканизаторнууд, нарин дархашуул, сабшалан уһалагшад, түмэршэ дархашуул, жолоошод Д.Бардуев, Ц.Очиров, Р.Х.Базарова, Д.Дамдинов, Д.Шагдаров (Хингаан баабай), Р.Санжисв, Х.Жамсаранов, Ц.Д.Бадмасв, Р.Эрдынесв (Мухай Ринчин), Б.Жамсаранов, Д.Цыренов, Б.Цыренов, Л.Намдалов, Ш.Шойлтошев, С.Кондратьев, Ф.Ланцов, Л.Абидуева, Ц.Хандуев, Н.Ширапов, Ц.Шоёнов, Ц.Дамдинов, Д.Дашицыренов, Б.Д.Бадмасв, Ц.Д.Тулунов, Б.Базаров, Б.Ц.Номшиев болон бусад олон ажалһадай түлөөлэгшэд Үлзытын бомото соло абажа гараһан зон гэшэ.

Һалхи һурин, баярлаһандаа хашхаржа ябаад, шаргаар бууһан зон нимэ нэрэтэй, алдартай болоод ябана ха юм. Тимэһээ эдэ мүнөө сагай үхибүүдэй хэниньшье баһал нимэ нэрэтэй зон болохо аргатай бшуу. Минни һанахада, Үлзытын хойшо хажууда унгартан байдаг Үлзытэ Буурал Баабай энэ нотагыс Тоонтомни гэжэ тоолодог бүхы зониес гэгээн харууһан дороо абанхай, урда хажуугаарнь нэмжирэн, хубилгаата эрлэгээн соо умбан байдаг Худанай гол болон эндэхи онсо байгаалин ариун нүлөөн – эдэ бүгэдэ бултадаа нэгэн болон суглараад, зүрхэ, эсдхэхэ сооһни онсо һайхан мэдэрэл түрүүлжэ, энэ дайдада, эндэ һуудог зондо ямаршьеб онсо юумэ хэжэрихэ хүсэл асардаг хадань эндэһээ нимэ зон олоороо гарадаг бэйш гү? Тимэһэ гэгшэ ха...
Геолого-минералогическа эрдэмэй доктор Ц.О.Очиров, түүхын эрдэмэй доктор Ш.Ж.Б.Цымитдоржисв, физико-математикын эрдэмэй докторнууд Г.Н.Б.Дандарон, Н.Б.Цымитдоржисв, Д.Д.Ш.Ширапов, ветеринарна эрдэмэй доктор Б.Д.Цырендоржисв, экономикын эрдэмэй доктор П.Ж.Хандуев, мэдээжэ уран зохёолшон, журналист Ц.Б.Цырендоржисв, дуу бэшэдэг хүгжэмшэн, мэдээжэ продюссер Ц.Ц. Шойжинимасв, алдарта багшанар Г.Б.Цырендоржисв, Ц.Ц.Бадмасв, С.Б.Балданова, уласхоорондын зиндаагай спортын мастер, мүнөөнэй Үлзытын захиргааниис толгойлогшо, кикбоксынгоор Россиян чемпион, Европын чемпионатта хабаадалсагша М.Б.Балданов, бүхэроссийн болон уласхоорондын зиндаагай мурсыһоонүүдтэ илагша, мүнөө үенэ БГУ-гай багша Д.Н.Д.Цыбиков, сүлөөгэ барилдаагаар спортын мастер Э.Ю.Дондоков, дотоодын албанай полковникууд Б.Шойнжуров, А.Н.Батоцыренов болон бусад Үлзытэ тосхойн алдар солото хүбүүд, басагад тосхойнгоо, нотагайнгаа нэрэ сольё холо, ойгуур алдаршуулжа, элдүүлжэ ябадаг.
Үлзытын зон тухай хэлэжэ байхадаа, олон үхибүүдыс хүмүүжүүлһэн

годо, тэдэнэй үнжэгэн зөөлэн, энэрэлтэй гарнуудыс үнэн зүрхэнһөө үндэжэ, бүхы һайнхэниис үрэхэ дурэн хүрэнэ...
Манай Үлзытэһөө нэгэ онсо бүлэ гараһан юм. Тэрэ хадаа Цымитдоржо Бодисвай болон Цыренжап Жанчиковогай байгуулһан гэр бүлэ мүн. Эдэнэр найман үхибүүдыс хүмүүжүүлһэн юм. Тингэжэ бултандань дээдэ хургуули олтгожо, ажабайдалай үргэн харгыда табая. Тоололодо, эхэ хубүүн Шираб-Жалсан Цымитдоржисв түүхын эрдэмэй доктор, Дугар Цымитдоржисв – физико-математикын эрдэмэй кандидат, эхэ басаган Цырен-Долгор Дарибазарон - математикын багша, Нимбуу Цымитдоржисв – ветеринарна эмшэн, Цыбикмаа Гончикдоржисва – биологийн багша, Намжил Цымитдоржисв – физико-математикын эрдэмэй доктор, Нима Цымитдоржисв – инженер-барилгашан, Нина Митылова – хүүгэдэй эмшэн болоһон байха юм. Харин мүнөө Цымитдоржистанай бүлэ соо эхэ болоһон үхибүүдэй хүүгэд баһал амжалта түгэсөөр эрдэм шудалжа ябана. Тингэжэ Цымитдоржо Бодисвай болон Цыренжап Жанчиковогай ашанар, эсэнэр, гушанар, ээсэһэрнүүд соо элдэб эрдэмэй кандидадууд, мүн нэгэ доктор бии болонхой. Иймэл һонирхолтой бүлэ юм!
Мүнөө сагай хүшэр хүндэ үс саг минни Үлзытын зондо тимэшьһэн һайн нүлөөтэй бэйш юм бээ. Зүгөөр тэдмни зориггоо мүхөөгдэнгүй, түррэн, гараһан һайхан тоонтодоо шадал тухаараа боложо, адууһа малаа үсэхэжэ, үхи хүүгэдээ тэнжээжэ, бэс бэсэ дүнгэлсэжэ, һахы һалаг ябана гэшэ. Тингэхингээ хоорондо хүхихэшьё хаһаая олоно, элдэб һонирхолтой хэмжээ ябуулгануудыс үнгэрэнэ. Энэсэндэнь нотагай юһэн жэлэй хургуули, тэрэнэй багшанар болон нотагаймнай соёлой хүдэлмэрилэгшэд эхэ юумэ хэнэ.
2009 оной декабрь соо миннишьё жаран жэлэй ойе нотагаймни зон эхэ үргэн дэлэсэжэһээр үнгэргөө. Газар дэлхэй дээрэ ори ганса хүбүүгээ

Тэрэ жэһсэал хадаа Москва хотодо, Сталинада айллаар ябаад эрһэн Кировэй нэрэмжэтэ артелиин түрүүлэгшэ нүхэр Дашихорлуевыс угтамжын баярта зориулагдана байгаа. 1936 ондо болоһон энэ үйлэ эхэртгэ артелиин түрүүлэгшэ Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан, полуторка автомобиль бэлэгтэй болоод бусаһан байгаа юм.
Саашадаа З.Бадмасв, Т.Ринчинов, Ц.Цыремпилов, Ч.Д.Дыльков, А.Бадлуев, Д.Нимасв, Д.Батомункувс, Б.Ринчиндоржисв, П.Ткаченко, А.Матвеев, Ц.Д.Лодосв, Ц.А.Рабданов гэгшэд колхоз байхаһань захалаад, совхоз болоһон сагтагысь Үлзытэдэ бии болгогдоһон ажыхынуудаар хүтэлбэрилдэг байгаа юм. Тингэжэ өөрынгөө түүхэ соо тус ажыхы хадаа ходоор урданыс гарангүй, унама хойношьё гарангүй ябажа гарса гэхэдэ, тон зүб болоно.
Үлзытэ тосхондо ажһуугшад бүхы Россинингаа ажалһадтай аид бүхы баяр баясхалангаа, гуниг гашуудалаа дүүрэнээр үзэжэ гарса гэхэдэ болоно.

Энэ үйлэдэ тон эхэ хубитага нэн түрүүн багшанар оруулдаг байна. Эхин байһанаа дунда болоһон аад, мүнөө юһэн жэлэй хургуули гэжэ тоологдодог нотагай эрдэмэй гуламтын урданай багшанарай нэрэ-нүүдыс энэ дурда. Г.Б.Цыдендоржисва, Е.С.Боросва, Д.Д.Дондокова, Г.З.Бальжиров, Е.В.Бальжирова, Д.Д.Даржасва, В.В.Эрдынесва, К.Б.Цымитдашиева болон бусадэс тэдэнэй тоодо нэрлэмээр.
Энэ ушарта түрэл тосхондо суурхуулжа, арад зонийнгоо оюун ухаан бодолой бурилдэлгэдэ, һалбаран батажалгада онсо хубитага орууһан зоние нэрлэнгүй гараһан аргагүй. Тэдэнэй дундаһа онсо илгаруула Дондок-унзад, Донира лама, Санга лама болон Гүбшэ Аюша лама болоно гэшэ. Сталинай ГУЛАГ-ай аймшагтай, һүрдөөмэ тама соогуур гаража, оюун эсдхэхээ зандань үлөөжэ шадаһан эдэнэй урда доро дохиго дурэн хүрэнэ.

Бүхэидөө манай Үлзытэһөө 108 хүбүүд эсэгтэ татагдажа, тэдэнэй дунда 101 буряад, 5 ород, 1 украин угсаатан байгаа. Эдэнэрэй 61-ниннь амиды мэдэ бусаха заяатай байжа, 47-ниннь хосороо гэхэ гү, али һураггүйгөөр үгы болоо юм даа... Эсэгтэ ороноо хамгаалхаа ошоһон Үлзытын зон соо нэгэ бүлэһөө хэдэн хүнэй дайнда мордохо ябадалнууд али олон байһан юм. Жэсээлхэдэ, эсэгэнэр болон хүбүүд – Ринчин болон Цыретор Эрдynesвтэн, Филлипп болон Владимир Ланцовууд, аха, дүүнэр – Базар-Сада, Хино-Бадра, Цырендондок Боролдосвууд, Гуро-Бадра, Лубсан-Доржо Будасвууд, Гарма, Буянто Дугарцыреновтэн...
Байгша ондо Агуу Илалтын туйлагдаһаар 65 жэлэй алдарта

Харин Хуурайда тоонтогой Аюша ламада зориулжа, тусхай субарга бариха гэжэ шийдэһэн нотагайнгаа, Үлзытын зоние үнэн зүрхэнһөө амаршалха дурэн хүрэнэ. Хуурайн дайдада тус субарга бодожэ, зоний оюун ухаан бодолой хүгжэлгэдэ зориулагдана, нэгэ шэлэһэн ажал ябуулгадаа үнэн эхэ ябаһан, эрэ

Бүхэдэлхэйн монголшуудай Конвент июль нарада Улаан-Үдэдэ үргэн дэлсэ-тэйгээр үнгэргэгдэхээ байна. Дэлхэй дээрэ ажа-нуудаг монгол арадуудай түлөөлэгшэд Буряадай ниислэл түб хотодо суг-ларха. Ехэ хуралдаа ябуул-хын ажал хэрэгтэ Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын арга шадалаараа оролдоно гээд хэлэлтэй.

МОНГОЛ УЛАС Бүхэдэлхэйн Конвентые угтуулан ХУРАЛДААНЫДА СУГЛАРХАНЫ

Бүхэдэлхэйн монголшуудай Конвент тухай Тобшо мэдэсэ

Бүхэдэлхэйн монголшуудай Конвент уласхоорондын гүрэнэй бэшэ эмхи. Тэрэ хадаа 2006 ондо Агуухэ Монгол гүрэнэй байгуулагдаһаар 800 жэлэй ойн баярта даша-рамдуулжа эмхидхэгдэе юм. Тэрэ жэл Монгол орондо Кон-вентын түрүүшын суглаан ябуулагдаа. Тиймэнэе августын 5-да эгээл түрүүшын Монголой Хархорин гэжэ ниислэл түб хотодо 23 гүрэнэй монгол улас түрын түлөөлэгшэд суг-ларжа, эмхиин устав ба Хархориной деклараци баталаа. Эдэ хоёр уласхоорондын монголшуудай эмхиин ажаябуул-гын гол документүүд. Тийхэдэ Конвентын бүридэлдэ 7 гүрэнэй түлөөлэгшэд оролсоо. Тэдэнэй тоодо Буряад Рес-публика ороно. Мүнөөдэр эмхиин штаб-квартира Улаан-Баатарта байрлана. Конвентын хүндэтэ Президентээр Монгол ороной пре-зидент хунгагадаг заншалтай юм.

Уласхоорондын хэмжээ ябуул-гые үнгэргэлгөөр болон бэл-дэлгээр Правительствын Тү-рүүлэгшын орлогшо Баир Бальжиров томилогдоо. Хоёр талын хэлсэнэй ёһоор, хоёр нарын хугасаагай нэгэ дахин эмхидхэлэй комитедэй ажалай уулзалганууд үнгэргэгдэнэ.

гол арадуудта хандалга болон. Мүнөөдэр уласхоорондын хэм-жээ ябуулгада Монголой Пре-зидентын Захиргаанай түлөө-лэгшэдһөө бүридэн делегаци ерэхэ гээд хэлсээтэй. Мүнөөдэр тэрэнэй бүридэл байгуулагдажа байнхай. Монголой делегаци Агуухэ Монголой Хуралай, бай-гааалин министр болон бусад засагай зургаануудай түлөөлэг-шэдһөө бүридэхэ. Тэрэнэй ха-жуугаар Европоһоо, Азинн гүрэн-үүдһээ монгол улас түрын түлөөлэгшэд, эрдэмтэд, олонни-тын ажал ябуулагшад хурал-даанда хабаадаха. Хэмжээ ябуулгын туршада хубинн хэрэг эрхилэгшэдэй уул-залганууд үнгэрхэ. Мүнөөдэр Монгол орон Росси гүрэнэй аяншалга ябуулгын талаар хэл-сээ татанхай. Энэ харилсаае хи-лын хажуугаархи аймагуудаар хирэ-хирэ үнгэргэгдэжэл байдаг хэмжээ ябуулганууд дүүрэн гэршэлнэ. Үнгэргэгдэнэ "Буряад орон агуухэ сайн замаар" гэжэ этно-аяншалгын фестиваль Буряад Республикые ямар баян болон һонирхолтой аяншалгын брендтэй байһыень дүүрэн харуулаа.

МҮНӨӨДЭРЭЙ АЖАЛ ХҮДЭЛМЭРИ

Хоёр хахад жэлэй болзор соо Бүхэдэлхэйн монголшуудай КонвентЮНЕСКО-гой тэдхэм-жэдэ хүртэбэ, бусад гүрэнүүдэй гүрэнэй болон гүрэнэй бэшэ эм-хинүүдээр харилсаа ябуулжа эхилэнхэй. 2007 ондо Хальмагай Рес-публикын Элиетэ хотодо Мон-голой Соёлой үдэрнүүд үнгэрбэ. 2008 ондо Австриин Венэдэ "Монгол арадуудай дунда биз-

гадаадын политикын талаар ал-бан газарай һанамжаар, бүхэ-дэлхэйн монголшуудай хурал-даан Буряад Республикын болон Монгол ороной хоорондохи улас хоорондын хэлхэе холбооо улам һайжаруулха аргатай.

Нёдондо жэлэй намарай ок-тябрь нарада Буряадай Пре-зидент Вячеслав Наговицын Кон-вентын эмхидхэлэй бүридэлтэй түрүүшынхиэе уулзажа, сессиин үдэр гарганан байна. Буряадай талаһаа тус бэлдэлгын эмхид-хэлэй комитедэй бүридэлдэ Пра-вительствын Түрүүлэгшын ор-логшо Баир Бальжиров орол-сонхой. Тэрэнэй секретарь - М.Ха-ритонов. Монголой талаһаа Конвентын эмхидхэлэй коми-тедые гол түлэб тэрэнэй пре-зидент Ц.Гомбосурэн толгойлно. Эмхидхэлэй комитедэй түрүү-шын суглаан нёдондо жэлэй декабриин 21-дэ үнгэрөө.

Хархориной деклараци тухай

Гол түлэб документ соо "Бүхэдэлхэйн монголшуудай Конвент гүрэнэй бэшэ эмхи, дэлхэйн монголнуудай болон монголой хари гүрэнүүдэй нүхэдэй нээмэл форум" гээд бэшээтэй. Эмхиин гол зорилго хадаа монгол арадуудай түүхэ, соёл ба хэлэ үзэлгэдэ анхарал хандуулга, һалбаран хүгжэлгэдэнь тэдхэмжэ хэлгэ болоно. Тэрэнэй хажуугаар арадуудай дунда хани барисаанай ажал ябуулха гэнэн зорилго табигдана.

Манай буряад зон бэшэ монгол угсаатантай ямарһые холбоогүй, Байгал шадараа шэбээлээд байһан юм гэжэ алдуу-тайгаар тоолодог бай-гаабди. Мүнөө үедэ эр-дэмтэд энэ асуудалые ондоогоор харадаг болон-хой. 17 зуунай үедэ Оро-дой гүрэндэ һайн дураа-раа хамжан орохынгоо урда тээ буряадууд гэшэ монголшуудтааа хамта нэгэ арад, нэгэ ниитэ түү-хэтэй байгаа бшуу.

ТОДОРХОЙГООР...

Социальна хүгжэлтын та-лаар Буряад Республикын Пра-вительствын Түрүүлэг-шын орлогшо Баир Бальжи-ровтай Бүхэдэлхэйн монгол-шуудай Конвент тухай хөө-рэлдөө манай корреспондент ябуулба. Бүхэдэлхэйн монголшуудай Конвентын IV генеральна сес-сиин онсо илгаа, шэнжэнь гэхэдэ, тус хэмжээ ябуулга Россин Фе-дерацида, мүн тийхэдэ Буряад Республика дотор эгээл тү-рүүшынхиэе ябуулагдана. Тий-хэдэе уласхоорондын форумые үнгэргэлгын эмхидхэлэй коми-тедэй түрүүдэгшээр Буряад Рес-публикын Президент Вячеслав Наговицын томилогдоо. Буряадай Президентын һанамжаар, хэм-жээ ябуулга Росси (Буряад Рес-публика) болон Монгол оро-нуудай хоорондохи харилсаа хол-бооной хүгжэлтэдэ нилээд ехэ нүдөө үзүүлхэ ёһотой.

Тиймэнэе манай республика дотор уласхоорондын хэмжээ ябуулгын үнгэргэгдэхээ байһа-нинь Буряад Республикын Президент Вячеслав Нагови-цынай аша туһа, тэдхэмжэ гэшэ гээд Правительствын Түрүү-лэгшын орлогшо Баир Бальжиров хөөрэнэ.

"Байгалай деклараци" гээд документ тус Конвентдэ баталха түсэб бии. Тэрэнэй гол зорилго хадаа хэлэ, соёл, ёһо заншал-нуудай хүгжэлгын талаар мон-

нес-диалог" гэжэ хэмжээ ябуулга үнгэрөө.

Хэмжээ ябуулгын туршада мэдээжэ политигуудай болон оло-нитын ажал ябуулагшадай, ху-бинн хэрэг эрхилэгшэдэй, уран һайханай бүлгэмүүдэй хабаа-далгатайгаар соёлой-мэдээсэ-лэй, спортивна, гуманитарна программанууд бөөлүүлэгдээ. 2009 ондо хэмжээ ябуулга үн-гэргэгдөөгүй. Тэрэ жэлэй март нарада Монголой делегаци Бу-ряад Республикын Президент Вячеслав Наговицында хэмжээ ябуулгаяа Улаан-Үдэдэ үнгэр-гэхэ тухай хандаа.

Иимэ һаналые Россин Феде-рациин Хари гүрэнүүдэй хэрэ-гүүдэй талаар министерствын һайшаалда хүртэбэ. Тус гүрэнэй

Янжама ЖАПОВА. Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

СОЛБОН РИНЧИНОВЭЙ «ЖЭРГЭМЭЛНЭЭ» ЭХИ АБАН...

Баргажанай аймагай Баян-голой соёлой байшан соо Россин арадай уран зурааша Солбон Раднаевич Ринчиновэй "Жэргэмэл" гэнэн мүрысөөн-выставкэ залуу уран зураашадай дунда үнгэргэгдэнэ байна. Энэ конкурс "Татьяна" гэжэ республикын нийтын бүридэлэй "Духовное возрождение" проектын бүтээл болно. Хүтэлбэрлэгшэнь - Татьяна Михайловна Туракина.

Тэрэ выставкэдэ Баргажанай хүүгэдэй соёлой хургуулийн директор Александр Леонидович Галин, Хураамханай аймагай Дэрэнэй дунда хургуулийн багшанар Сергей Мыжикович Николаев ба Аркадий Леонидович Балданов, мүн баһа эдир уран зураашад Юрий Майоров, Ирина Устьянцева гэгшэд хабаадан байна. Выставкэ ехэ найнаар, үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдөө, олон мартагдашагүй, хүнэй зүрхэ хүдэлгэмэ ажалнууд тэмдэглэгдээ, харин тэдэнэй эхэнхинь залуу уран зураашадай ажалнууд гэжэ тоологдоо.

Хүнүүд тэдэнийе харахадаа, залуу үетэнэй зурагууд ехэ найнаар, удхатайгаар зурагдаһан байна, дүршэлтэй уран зураашадһаа нэгшэе илгаагүй гэжэ тэмдэглэһэн байна. Тиигэбэшье

туруушын хууринууде Гэсэр Тубчинов, Юрий Майоров (Хурамханай аймаг), Даша Шеблякова, Настя Франтенко (Баргажанай аймаг) эзэлээ.

Мүрысөөнэй үнгэргэе байхада, бидэ Солбон Раднаевичтай хөөрэлдэһэн байнабди:

"Минии бага байхада, ахамни, Мүнхэ Ринчино, ехэ найнаар зурадаг һэн, теэд би тэрэнэе һажаажэ зурадаг һэм. Дайнай хүүлээр үхибүүдэй ажабайдал ехэ хүшэр хүндэ байһан юм, юундэб гэхэдэ, гүрэн түрээ дайнай хүүлээр үргэхын, бодхоохын тула ехэнхидэ эхэнэрнүүд, багашууд хэдэг байгаа, эрэ зон үсөөн байгаа, тиймэһээ би үхибүүд сооһоо эгээ ахань байгаа, трактористаар, эгээ хүшэр хүдэлмэридэнь ябадаг байгаа. Хилганымнай колхозой түрүүлэгшэ иигэжэ хэлэһэн юм: "Иимэ хүшэр хүндэ сагта шинии зураг зуража байха саг үгы, трактористаар, үгышые һаа, комбайнроор хүдэлэ".

Нэгэтэ Баянгол нутагһаа бухгалтер Илалтын һайндэртэ стегазетэдэ дайнда хабаадагшадые зурахыемни хураһан юм. Тэрэ хүндэ минии ажал һайшаагдаба, теэд хүүлдэнь мартын найманда баһа стегазетэ гаргахыемни гуйба.

Тэрэ хүнэй зууршалгаар Улаан-Үдэдэ Буряадай республиканска интернат-хургуулида хурахаа ошоһон байнаб, колхозойнай түрүүлэгшэ намайе табиха дуралгышые хадаа, тэрэ шанга сагта хургуули үзэхэ гэнэн хүнүүдые бариха эрхэгүй бэлэй. Баргажанһаа Улаан-Үдэ хүрэтэр харгы муу, шабартай байгаа, харгыдаа бай байнаар хүрөө һэмди, харгымнай мүнөөшые болотор тэрэ зандаа юм байна.

Хургуулида ороһоор 21 кружошто ябажа эхилһэн байнаб, юундэб гэхэдэ, би хатарха ба дүр буулгаха ехэ дуратай байгааб. Бүхы юумэндэ үрдихэ аргагүй дээрһээ энэ кружогуудаа орхижо, ганса ИЗО-гой кружошто ябадаг болобо. Тэндэ хуража байхадамни, 11-дэхи Бүхэсоюзна үхибүүдэй үзэсхэлэн боложо, дипломдо хүртэһэн байнаб. Энээн тухай «Пионерская правда» сонин бэшэһэн юм. Тэрээнһээ хүүлээр 10 класс дүүргээд, нэгэ жэл заводто хүдэлөөд, мүнгэ суглуулжа, Ленинград хото институтта хурахаа ошобоб. Тиихэдэ минии зураха гэнэн эрмэлзэл үшөө шангадаа бэлэй. Тэндэһээ эхилжэ, би мүнөөшые болотор зурадагһин.

Конкурсн эгээл бэрхэ зураашад энэ колледжо орожо магад. 90-ээд онуудта эндэ художественно отделени нээгдээ юм. С.Р.Ринчинов амжалтатай багшалдаг байгаа.

Энэ харалга эмхидхэнэн, уулзалгада хабааданан хүнүүдээр хөөрэлдэжэ, имэ тобшолол гарганан байнабди. Ургажа ябаһан залуу үетэнийе зураг зуража хургаха, хургуулиа дүүргээд, дээдын зурагай хургуулида орожо, өөрынгөө зураха талаар мэргэжэлээ дээшлүүлхэдэнь туһалха, дүй дүршэлтэй болгохо гэнэн уялга табиха еһотойбди.

Солбон Раднаевич Ринчинов иигэжэ хэлэһэн байна:

"Залуу уран зураашад өөрынгөө зорилго бээлүүлжэ, хүн бүхэнэй зураг баясхалан асаржа, тойроод байһан зонуудта "нюдэнэй шэмэг, шэхэнэй хужар" боложо ябуужаг гэжэ үрэхэ байнаб".

Н.Шелковникова. Нерпа отдыхает

Ю.Майоров. Осенний букет

Эдир корреспондентнүүд Таяя БУБЕЕВА ба Альбина ДАМДИНОВА.

Баянгол, Баргажанай аймаг.

Солбон Ринчиновэй "Жэргэмэл" гэнэн зураг манай Баянголой соёлой байшан шэмэглэнэ. Эгээ түрүүшын энэ зурагынь Ц.Сампиловай музей соо байдаг гэжэ хэлээ.

Тус конкурс Буряад Республикын соёлой ба искусствын колледж дэмжээ, директорынь - Лидия Васильевна Лоскутникова.

Г.Тубчинов. Золотая осень

Н.Франтенко. Одинокий волк

В трех горных районах Бурятии, где в основном компактно проживают представители бурятского рода хонгодор, физкультура и спорт в особом почете.

В Закаменском районе массовым видом спорта является волейбол, Тунка когда-то славилась борцами, окинцы отдавали предпочтение хоккею с мячом. Представители других видов спорта тоже добивались и добиваются впечатляющих побед на спортивных аренах мира. Совсем недавно на чемпионате Европы по стрельбе из лука представители хонгодорского рода добились впечатляющих побед. Заслуженный мастер спорта Наталья Эрдынеева и мастера спорта международного класса Виктория Бальжанова и Данзан Халудоров удостоились золотых медалей чемпионов Европы, а мастер спорта международного класса И.Тонтоева заняла третье призовое место.

Как известно, мать Натальи Эрдынеевой, уроженка закаменского села Улекчин Кырылма Эрдынеева, была двукратной чемпионкой России и ныне успешно работает в должности государственного тренера по стрельбе из лука. Виктория Бальжанова тоже родилась в Закаменском районе. Родители Халудорова и Тонтоевой из Тункинского района. Они, также как абсолютный чемпион турнира по бурятской борьбе на Красной площади, обладатель престижного Кубка «Дружбы народов» закаменец Ринчин Санжиев, свои победы посвятили этно-фестивалю «Кочевники гор», в программу которого входят международные праздники «Древо согласия», «Встреча рода хонгодоров». Фестиваль проходит в Кырене в дни культурно-спортивного праздника «Сурхарбан-2010» Тункинского района.

В этом году на республиканских Сельских играх настоящей фурией навели двукратная чемпионка Европы среди девушек международный мастер Инна Ивахинова. Чемпионом России становится мастер

спорта международного класса Бэликто Цыремпилов. Значителен вклад выходцев Присаянья в большой спорт.

Заслуженными мастерами спорта СССР, России и Монголии являются чемпион Европы, серебряный призер Олимпийских игр по боксу в Токио Велигтон Бараников, четырехкратный чемпион Европы, участник четырех олимпиад по стрельбе из лука Бальжинима Цыремпилов, его племянница чемпионка Европы и мира Наталья Эрдынеева, чемпион России, СССР, бронзовый призер чемпионатов Европы и мира, обладатель Кубка мира по вольной борьбе Сергей Замбалов, легендарный борец из Хубсугульского аймака, десятикратный финалист Их Наадама, пятикратный чемпион Монголии по национальной монгольской борьбе Дамдинаварга, серебряный призер московской Олимпиады Даваажав, участник Олимпийских игр по конькобежному спорту Дашдаваа.

Высокое звание мастера спорта международного класса носят мастер спорта Дугаров, кикбоксер, чемпиона мира Баир Улахинов, стрелки из лука Туяна Норбоева, Инна Тонтоева, Виктория Бальжанова, Данзан Халудоров, Жанна Тухалова, Бэликто Цыремпилов, Кырылма Эрдынеева, чемпион России, Европы по вольной борьбе Константин Хангалов, сын Дамдинаварги, борец вольного стиля Баяраа, аларец по материнской линии, двукратный чемпион России по вольной борьбе Андрей Жамсуев, чемпион России по вольной борьбе Андрей Матюнов, шахматистка Инна Ивахинова.

Почетным мастером спорта по пулевой стрельбе был первый из бурят участник Олимпийских игр Петр Николаев.

В историю спорта страны вошли чемпионы по бегу на длинные дистанции мастера спорта СССР зака-

менец Владимир Цыренов, тункинец Валерий Дарбаков, чемпион России по боксу Тумэн Шутуков, его друг - призер чемпионата России по вольной борьбе Юрий Партихеев, серебряный призер чемпионата СССР, вольник Доржо Халтанов, призер чемпионата России по боксу Валерий Галданов, звание чемпиона Европы по боевому самбо завоевал Данил Хангалов, младший брат Константина Хангалова.

Первыми мастерами ФИДЕ среди женщин являются сестры Надежда и Инна Ивахиновы, а их тетя Валентина Оздобоева на сегодня единственная бурятка, мастер спорта СССР по конькобежному спорту. Читатель, наверное, заметил уже семейственность занимающихся спортом.

Так вот дедушка сестер Ивахиновых, заслуженный тренер России, дважды мастер спорта СССР по борьбе Нима Ивахинов, его племянники, заслуженные тренеры России Владимир Ангархаев, Виталий Ивахинов вносят значительный вклад в развитие вольной борьбы. Их земляки, заслуженные тренеры России Валерий Сыдеев, Сырен-Доржо Андуренов преуспели в инвалидном спорте, подготовили сурдоолимпийских чемпионов. В стрельбе из лука успешно готовят великолепных мастеров меткой стрельбы заслуженные тренеры России Кырылма и Константин Эрдынеевы, Софья и Леонид Халудоровы.

Школу стрельбы из лука мирового уровня в родном Улекчине создал заслуженный учитель физкультуры, заслуженный тренер России Шагдар Хазагаев.

Нелплохо с молодыми спортсменами работают тренеры, мастера спорта Гомбо Шагдуржапов, Баир Сыдеев, кандидаты в мастера спорта Василий Пронтеев, братья Дамба и Бальжан Улзутуевы, Сергей Васильев, Жадамба Салданов.

Праздник хонгодоров

СИЛЬНЕЙШИЕ ИЗ РОДА ГОРЦЕВ

Российским экспертом мирового спорта признан известный спортивный ученый, кандидат педагогических наук Зоригто Саханов. Доктор экономических наук Зоригто Саханов возглавляет совет директоров крупной аграрной компании «Агроинвест», лидера российского сельского хозяйства.

В последние годы, благодаря деятельности государственного тренера, мастера спорта Доржо Шаргашенова, бурятские боксеры добиваются успеха на рингах страны. Впечатляющих побед на чемпионатах и первенствах Европы и мира по таквон-до добиваются воспитанники Эрдыни Жамбалова. Кстати, отец Зоригто, Иван Лопсонович Саханов, в горной Оке создал инфраструктуру занятий физкультурой и спортом горцев. Именно с его подачи Бурятия узнала об окинских спортсменах. В Тункинском районе до сих пор двигают спорт уважаемые ветераны Ким Дамбаев, Виктор Понтеев, Сырен Ардуев.

Главы трех районов Виктор Аюшеев, Николай Петухов, Баир Шарастепанов, в недавнем прошлом неплохие спортсмены, вместе с главами поселений, директорами школ и другими руководителями поддерживают идею здорового образа жизни и делают все возможное для развития физкультуры и спорта.

В Закаменске функционирует спортивный комплекс. В прошлом году, благодаря депутату Народного Хурала Бурятии Андрею Самарини, в Аршане сдан в эксплуатацию великолепный спортивный комплекс.

В республиканских средствах массовой информации спортивную телеатаку развивают редактор газеты «Спорт-Тамир», телефор зимней Олимпиады-2006 Борис Балданов, редактор Бурятской телерадиокомпания Баярма Раднаева, журналист-международник Валерий Сыдеев.

Валерий БУДАЕВ.

Понедельник, 28
ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00 13.00, 16.00 Новости
10.05 Малахов +
11.20 Модный приговор
12.20 Контрольная закупка
13.20 «Участок»
14.20 «Детективы»
15.00 Другие новости
15.20 Понять. Простить
16.30 «Хочу знать» с Михаилом Ширвиндтом

РОССИЯ

06.00 Утро России
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 Вести-Бурятия. Утро
10.05 «Судьба поэта. Лебедев-Кумач»
11.00 Ток-шоу «О самом главном»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 Вести
12.30 Вести-Бурятия
12.50 Т/с «Богатая и любимая»
13.45 Т/с «Райские яблоки»
14.40 Вести. Дежурная часть
15.30 Вести-Бурятия
15.50 Т/с «Тайны следствия»
17.30, 01.00 Т/с «Кулагин и партнеры»
18.15 Вести-Бурятия
18.35 Т/с «Дворик»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ: 21-62-62

Вторник, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00 13.00, 16.00 Новости
10.05 Малахов +
11.20 Модный приговор
12.20 Контрольная закупка
13.20 «Участок»
14.20 «Детективы»
15.00 Другие новости
15.20 Понять. Простить
16.30 «Хочу знать» с Михаилом Ширвиндтом

РОССИЯ

06.00 Утро России
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 Вести-Бурятия. Утро
10.05 Тайзан
10.20 Улгур
10.35 «Сагай суурян»
11.00 Ток-шоу «О самом главном»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 Вести
12.30 Вести-Бурятия
12.50 Т/с «Богатая и любимая»
13.45 Т/с «Райские яблоки»
14.40 Вести. Дежурная часть
15.30 Вести-Бурятия
15.50 Т/с «Тайны следствия»
17.30, 01.00 Т/с «Кулагин и партнеры»
18.15 Вести-Бурятия
18.35 Т/с «Дворик»
19.05 Т/с «Ефросинья»
20.00 Т/с «Слово женщине»
21.30 Вести-Бурятия
21.50 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Т/с «Правда скрывает ложь»
23.55 «Возвращение. Эдуард Хиль»
00.40 Вести +
01.25 Х/ф «Курортный Роман»
03.25 Футбол. Чемпионат мира. 1/8 финала. Прямая трансляция из ЮАР
05.30 «Городок». Дайджест

19.05 Т/с «Ефросинья»
20.00 Т/с «Слово женщине»
21.30 Вести-Бурятия
21.50 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Т/с «Правда скрывает ложь»
23.50 «Сожженные крылья. Предать конструктора»
00.40 Вести +
01.25 Х/ф «Люблю тебя до смерти»
03.25 Футбол. Чемпионат мира. 1/8 финала. Прямая трансляция из ЮАР
05.30 «Городок». Дайджест

КУЛЬТУРА

08.00 «Евроноос» на русском языке
11.00, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.30 Х/ф «День рождения»
12.50 «Выважущий. Бадам Сидур»
13.35 Линия жизни. Владислав Третьяк
14.25 Легенды Царского села
14.55 Спектакль «Посвящение в любовь»
16.10 Д/ф «Замок в Мальборке. Маринбург. Резиденция тевтонского ордена»
16.30 Все о собаках. Цвергшнауцер
16.35 М/с «Крот и его новые друзья»
16.40 Х/ф «Приключения Калле - сыщика»
17.45 М/ф «Как Маша поссорилась с подушкой»
17.55, 02.40 Д/с «Улицы лемуров»
18.20 Плоды просвещения. Важные вещи. «Пушечки Павла I». «Духовный регламент»
18.50 Д/ф «Батый»
19.00 И. Брамс. Симфония №4. Исполняет оркестр «Западно-Восточный Диван»
19.45 Д/ф «Авила. Город святых, город камней»
20.00 Кто мы? «Грузинская песнь России»
20.50 Д/с «В поисках Трои. Великие открытия археологии». 1 с. «Загадка Мачу-Пикчу»
21.45 Острова. Павел Чухрай
22.30 Х/ф «Лилии»
23.30 «Тем временем»
00.50 Х/ф «Последнее путешествие Марии»
02.20 Музыкальный момент. Вальсы Д. Шостаковича из музыки к кинофильмам
03.05 Важные вещи. «Пушечки Павла I». «Духовный регламент»
03.35 Д/ф «Петяевизи. Оплот веры»

КУЛЬТУРА

07.30 «Евроноос» на русском языке
11.00, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.30 Х/ф «Бег иноходца»
12.55 Д/ф «Вернись в Сорренто»
13.20 Д/с «В поисках Трои. Великие открытия археологии». 1 с. «Загадка Мачу-Пикчу»
14.15 Легенды Царского села
14.45 Х/ф «Открытие»
16.10 Д/ф «Люксембург. Европейская крепость»
16.30 Все о собаках. Пудель
16.35 М/с «Крот и его новые друзья»
16.40 Х/ф «Приключения Калле - сыщика»
17.45 М/ф «Отчаянный кот Васька»
17.55, 02.55 Д/с «Улицы лемуров»
18.20 Плоды просвещения. Важные вещи. «Грамота Суворова». «Берет Фиделя Кастро»
18.50 Д/ф «Джон Мильтон»
19.00 «Тихое веянье»
19.45 Д/ф «Помпеи. Путешествие в Древний мир»
20.00 Кто мы? «Грузинская песнь России»
20.50 Д/с «В поисках Трои. Великие открытия археологии». 2 с. «Тайное убежище фараонов»
21.45 Больше, чем любовь. Константин Паустовский
22.30 Х/ф «Лилии»
23.30 «Апокриф»
00.10 Д/ф «Висбю. Расцвет и упадок ганзейского города»
00.50 Спектакль «Косметика врага»
03.25 Важные вещи. «Грамота Суворова». «Берет Фиделя Кастро»

АРИГ УС

07.00 Интуиция. Погода
08.00 «Восточный экспресс». Погода
08.30 «Улан-Удэ: инструкция»
08.45 People's-новости
08.55 Абитуриент-2010
09.00 «Восточный экспресс». Погода
09.30 «Комеди-клуб»
10.30, 18.30, 20.00 Т/с «Универ»
11.30, 18.00 Т/с «Счастливы вместе»
12.30 «Восточный экспресс»
12.55 Абитуриент-2010
13.00 М/с «Крутые бобры»
13.30 М/с «Эй, Арнольд!»
14.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.15 People's-новости
14.25 Абитуриент-2010
14.30 Женская лига
14.40 Comedy Women
16.00 Х/ф «Весенний призыв»
19.00 Улан-Удэ: инструкция
19.15 People's-новости
19.20 М/ф
19.30 «Восточный экспресс»
20.30 Т/с «Интерны»

АРИГ УС

07.00 Убойной ночи Погода
08.00 «Такси». Погода
08.30 «Улан-Удэ: инструкция»
08.45 People's-новости
08.50 Абитуриент-2010
09.00 «Рога и копыта: возвращение».
Погода
09.30 «Комеди-клуб»
10.30, 18.30, 20.00 Т/с «Универ»
11.30, 18.00 Т/с «Счастливы вместе»
12.30 «Жизнь и приключения робота - подростка»
13.00 М/с «Крутые бобры»
13.30 М/с «Губка Боб Квадратные штаны»
14.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.15 People's-новости
14.20 Абитуриент-2010
14.30 Женская лига
15.00 Comedy Women
16.00 Х/ф «Танго и кэш»
19.00 Улан-Удэ: инструкция
19.15 People's-новости
19.20 Мир на ладони
19.30 «Восточный экспресс»
20.30 Т/с «Интерны»
21.00 Х/ф «Весенний призыв»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 «Дом-2. Город любви»
00.30 «Восточный экспресс»
01.00 «Комеди-клуб»

ТИВИКОМ

06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30
Погода
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 Гороскоп
06.00 «Неизвестная планета»
06.30 «Час суда»
07.30 «Званный ужин»
08.30 «Солдаты-7»
09.30 «Во саду ли в огороде»
10.00 «Честно»: «Есть ли жизнь после мужа»
11.00 «Час суда» с Павлом Астаховым
12.00 «Школьное ТВ»
16.30 «24»
13.00 «Званный ужин»
14.00 «Давай попробуем?»
15.00 «Час суда»
16.00 «Экстренный вызов»
17.00 «Улицы разбитых фонарей. Новые приключения ментов»
18.00 «Честно»: «Любови. Net»
19.00 «Горячая линия» обзор за неделю
19.30 «Новости дня»
20.00 «Громкое дело»
20.30 Т/с «Черкизна. Одноразовые люди»
21.30 «Последний секрет Мастера»
22.30 «Горячая линия» обзор за неделю
23.00 «Новости дня»
23.30 «Справедливость»
00.30 «Честно»: «Любови. Net»
01.30 «Новости дня»
02.00 Х/ф «Игла»
03.35 «Чрезвычайные истории»
04.35 «Новости дня»
05.10 «Волпощение страха»

ТИВИКОМ

06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30
Погода
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 Гороскоп
06.00 «Неизвестная планета»
06.20 «Новости Монголии «Энэ цагт»
06.30 «Горячая линия» обзор за неделю
07.00 «Новости дня»
07.30 «Званный ужин»
08.30 «Солдаты-7»
09.30 «Новости дня»
10.00 «Честно»: «Любови. Net»
11.00 «Час суда» с Павлом Астаховым
12.00 «Экстренный вызов»
12.30 «Новости дня»
13.00 «Званный ужин»
14.00 «Давай попробуем?»
15.00 «Час суда»
16.00 «Экстренный вызов»
16.30, 22.30 «24»
17.00 «Улицы разбитых фонарей. Новые приключения ментов»
18.00 «Экстренный вызов»
18.30 «Честно»: «Бомбилы»
19.30 «Новости дня»
20.00 «Громкое дело»
20.30 Т/с «Черкизна. Одноразовые люди»
21.30 «Последний секрет Мастера»
23.00 «Новости дня»
23.30 «Справедливость»
00.30 «Честно»: «Бомбилы»
01.30 «Новости дня»
02.00 Х/ф «Револьвер»
04.10 «Новости дня»
04.40 «Военная тайна»
05.30 «Громкое дело»

СТС - «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 08.05, 09.20, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.25, 00.05, 00.50, 01.50 Погода
06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джер-

СТС - «БАЙКАЛ»

18.50, 20.05, 21.55, 22.30, 23.20, 00.05, 00.50, 01.50 Погода
06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
10.00 Галилео
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Шоу Тома и Джерри»
15.00 М/с «Скуби Ду»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
21.00 Т/с «Игрушки»
22.00 Х/ф «Учитель на замену»
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Д/ф «История российского шоу-бизнеса»
01.30 Х/ф «Бойцовая рыбка»
03.15 Технический перерыв

5 КАНАЛ

07.00 Т/с «Рублёвка. Live»
08.00 «Сегодня утром»
09.30 «Кулинарный поединок»
10.30 Чрезвычайное происшествие.
Обзор за неделю
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «Сегодня»
11.20 «Средний класс»
12.00 Т/с «Агент национальной безопасности»
13.00 Суд присяжных
14.30 Т/с «Адвокат»
16.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
17.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей»

Манай хүндэтэ Дамби-Нима ДОРЖИЕВТА зорюулагдана

Түхээрэй Ражбан зол жаргалтай ябахая Гагар дээр түрэн байгаалга.
«Түнхлэг» – гэж ард зоноо нэрлүүлхээс элэл даа.
Батанган ганса нь наһанайн заяан...
Уян палгай, уран бэрхэ Чимта
Улан урхмыл олон удаа хүлгүүлээ.
Айл болонон анхан утарьян нимэл даа.
Азар эрэн буунай үйлэ байгаа үү?
Найдамтай нүхэртээ Шэгэ хотоло
Наратай гарахыс угажа жарганхайт.
Наһатай эжигээ авьтан дээрээ үргэж,
Наян найман наһа хүргэнхэйт.
Гурбан басаган, хүргэгд, эзэнгээ
Арбан хурганайгаа авьяасаар энхэрэгт.
Гун арбаа соогоо бурхидда гажжа,
Арбан сагаан буян дайладаа барина г.
Харга замтайн үргэл аруою
Хамга хэргэ үүдтэй бүгэмжэтэй байг л!
Гал гуламтайтай соробхимо угаан
Сэл хүхэ тэг эргэй сэхэ нилэл л!
Дунгар Доржисва бүхидөө
Мэдгма, Даба Дорживтангай
гэр бүлын зүгөө
гууан юон хүн амаршала.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Доржисва Д-Н наһанайгаа хани нүхэр Чимта Даба-свнатой сугтаа.

ри»
15.00 М/с «Скуби Ду»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
22.00 Х/ф «Замена. Последний урок»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
01.30 Инфомания
02.50 Х/ф «Змеиный яд»
03.15 Технический перерыв

НТВ

07.00 Т/с «Рублёвка. Live»
08.00 «Сегодня утром»
09.30 Квартирный вопрос
10.30 Чистосердечное признание
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «Сегодня»
11.20 «Средний класс»
12.00 Т/с «Агент национальной безопасности»
13.00 Суд присяжных
14.30 Т/с «Адвокат»
16.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
17.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
19.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
20.30 Т/с «Русский дубль»
22.30 Т/с «Глухарь»
00.35 Х/ф «Арктика. Огонь»
01.15 Т/с «Таксист»
02.15 Т/с «Сталин. Live»
03.15 Х/ф «Снежное путешествие»

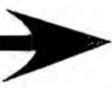
19.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
20.30 Т/с «Русский дубль»
22.30 Т/с «Глухарь»
00.35 Честный понедельник
01.25 Т/с «Таксист»
02.15 Главная дорога
02.45 Х/ф «Глюки»
04.50 Особо опасен!
06.05 Т/с «Скорая помощь»

НТВ

07.00 Д/ф «Мир природы. Остров тайфунов»
08.00 Д/ф «Маленький автомобиль большой страны»
09.00 Сейчас
09.30 «Шлиссельбург. Крепость Орешек»
10.05 Т/с «Одиссея»
12.00 Сейчас
12.30 Т/с «Одиссея»
14.30 Д/с «Сумеречный город обезьян»
14.55 Д/с «Как нас создала земля»
16.00 Сейчас
16.30 «Дневник наблюдений» Сергея Майорова
17.00 Д/ф «Страсти по Солоницину»
18.00 Открытая студия
19.00 «Программа передач Светланы Сорокиной»
20.00 Сейчас
20.30 «Реальный мир»
21.00 Д/ф «Шесть градусов, которые могут изменить мир»
22.00 «Свобода мысли»
23.00 Сейчас
23.30 Х/ф «Ворошиловский стрелок»
01.15 «Шаги к успеху» с А. Кабаевой
02.20 «Ночь на Пятом»
02.50 «Дневник наблюдений» Сергея Майорова
03.20 Х/ф «Человек-мотылек»
05.35 Д/ф «Бог моржей. Порфирий Иванов»
06.20 Д/с «Откройте, милиция! Счастливое детство»

АМАРШАЛГА

Баргажан дайдын басагандай гоёнь элэл даа.
Батанган ганса нь наһанайн заяан...
Уян палгай, уран бэрхэ Чимта
Улан урхмыл олон удаа хүлгүүлээ.
Айл болонон анхан утарьян нимэл даа.
Азар эрэн буунай үйлэ байгаа үү?
Найдамтай нүхэртээ Шэгэ хотоло
Наратай гарахыс угажа жарганхайт.
Наһатай эжигээ авьтан дээрээ үргэж,
Наян найман наһа хүргэнхэйт.
Гурбан басаган, хүргэгд, эзэнгээ
Арбан хурганайгаа авьяасаар энхэрэгт.
Гун арбаа соогоо бурхидда гажжа,
Арбан сагаан буян дайладаа барина г.
Харга замтайн үргэл аруою
Хамга хэргэ үүдтэй бүгэмжэтэй байг л!
Гал гуламтайтай соробхимо угаан
Сэл хүхэ тэг эргэй сэхэ нилэл л!
Дунгар Доржисва бүхидөө
Мэдгма, Даба Дорживтангай
гэр бүлын зүгөө
гууан юон хүн амаршала.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Доржисва Д-Н наһанайгаа хани нүхэр Чимта Даба-свнатой сугтаа.

Среда, 30

№ 24 (685)

Дүхэрш

№ 24 (21770)

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00 Новости
10.05 Малахов +
11.20 Модный приговор
12.20 Контрольная закупка
13.20 «Участок»
14.20 «Детективы»
15.00 Другие новости
15.20 Понять. Простить
16.30 «Хочу знать» с Михаилом Ширвиндтом
17.00 Т/с «Обручальное кольцо»
18.00 Федеральный судья
19.00 Вечерние новости
19.20 Т/с «След»
20.00 «Давай поженимся!»
21.00 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
Т/с «Ермоловы»
23.30 Т/с «Московская сага»
01.30 Ночные новости
01.50 «Калифорния». Новый сезон
02.20 «Американская семейка»
02.50 Х/ф «Голубоглазый Микки»
04.40 Т/с «Дурнушка»
05.30 «Детективы»

РОССИЯ

- 06.00 Утро России
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 Вести-Бурятия. Утро
10.05 «Как стать счастливым»
11.00 Ток-шоу «О самом главном»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 Вести
12.30 Вести-Бурятия
12.50 Т/с «Богатая и любимая»
13.45 Т/с «Райские яблочки»
14.40 Вести. Дежурная часть
15.30 Вести-Бурятия
15.50 Т/с «Тайны следствия»
17.30, 01.15 Т/с «Кулагин и партнеры»
18.15 Вести-Бурятия
18.35 Т/с «Дворик»
19.05 Т/с «Ефросинья»
20.00 Т/с «Слово женщине»

- 21.30 Вести-Бурятия
21.50 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Т/с «Правда скрывает ложь»
23.55 «Городок»
00.55 Вести +
01.45 Х/ф «Три тополя на плющихе»
03.20 «Честный детектив»

КУЛЬТУРА

- 07.30 «Евроныюз» на русском языке
11.00, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.30 Х/ф «Человек уходит за птицами»
13.05 Д/с «Гальштат. Соляные копи»
13.20 Д/с «В поисках Трои. Великие открытия археологии». 2 с. «Тайное убежище фараонов»

- 14.15 Странствия музыканта. Ведущий С. Старостин
14.45, 00.50 Х/ф «Империя. Начало». 1 ф. «Царевич Алексей»
16.30 Все о собаках. Бернский Зенненхунд
16.35 М/с «Крот и его новые друзья»
16.40 Х/ф «Кортик»
17.55, 02.55 Д/с «Улицы лемулов»
18.20, 03.25 Важные вещи. «Треуголка Петра». «Одеяло Екатерины Первой»

- 18.50 Д/ф «Георг Фридрих Гендель»
19.00 V фестиваль симфонических оркестров мира. А. Скрябин. Симфония №2
20.00 Кто мы? «Грузинская песнь России»
20.50 Д/с «В поисках Трои. Великие открытия археологии». 3 с. «Первооткрыватели империи Майя»

- 21.45 Д/ф «Марк Бернес: я расскажу Вам песню»
22.30 Х/ф «Лилии»
23.30 Магия кино
00.10 Д/ф «Санчи - храм в честь Будды»
02.35 Музыкальный момент. Пьесы для гитары

АРИГ УС

- 07.00 Убойной ночи. Погода
08.00 «Восточный экспресс». Погода
08.30 «Улан-Удэ: инструкция»
08.45 People's-новости
08.55 Абитуриент-2010

- 09.00 «Восточный экспресс». Погода
09.30 «Комеди-клуб» Погода
10.30, 18.30, 20.00 Т/с «Универ»
11.30, 18.00 Т/с «Счастливы вместе»
12.30 «Восточный экспресс»
12.55 Абитуриент-2010
13.00 М/ф «Крутые бобры»
13.30 М/с «Эй, Арнольд!»
14.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.15 People's-новости
14.20 Абитуриент-2010
14.30 М/ф Comedy Women
14.45 Х/ф «Любовь случается»
15.45 Улан-Удэ: инструкция
19.15 People's-новости
19.20 Афиша
19.30 «Восточный экспресс»
20.30 Т/с «Интерны»
21.00 Х/ф «Полтора рыцаря»: «В поисках похищенной принцессы герцелингды»

- 23.15 «Восточный экспресс». Погода
23.45 «Дом-2. Город любви»
00.45 «Восточный экспресс»
01.00 «Комеди-клуб»

ТИВИКОМ

- 06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 Погода
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 Гороскоп

- 06.00 «Неизвестная планета»
06.30, 16.30, 22.30 «24»
06.50 Новости Монголии «Энэ цагт»
07.00 «Новости дня»
07.30 «Званный ужин»
08.30 «Солдаты-7»
09.30 «Новости дня»
10.00 «Честно»: «Бомбилы»
11.00 «Час суда» с Павлом Астаховым
12.00 «Экстренный вызов»
12.30 «Новости дня»
13.00 «Званный ужин»
14.00 «Давай попробуем?»
15.00 «Час суда»
16.00 «Экстренный вызов»
17.00 «Улицы разбитых фонарей. Менты-3»

- 18.00 «Честно»: «Родственников не выбирают»

- 19.00 «Восточный экспресс». Погода
09.30 «Комеди-клуб». Погода
10.30, 18.30, 20.00 Т/с «Универ»
11.30, 18.00 Т/с «Счастливы вместе»
12.30 «Восточный экспресс»
12.55 Абитуриент-2010
13.00 М/ф «Крутые бобры»
13.30 М/с «Эй, Арнольд!»
14.00 «Улан-Удэ: инструкция»
14.15 People's-новости
14.20 Абитуриент-2010
14.30 М/ф Comedy Women
14.40 Х/ф «Полтора рыцаря»: «В поисках похищенной принцессы герцелингды»
15.40 Улан-Удэ: инструкция
19.15 People's-новости
19.20 Афиша
19.30 «Восточный экспресс»
20.30 Т/с «Интерны»
21.00 Х/ф «Сахар и перец»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 «Дом-2. Город любви»
00.30 «Восточный экспресс»
01.00 «Комеди-клуб»

- 06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 Погода
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 Гороскоп

- 06.00 «Неизвестная планета»
06.20 «Есть разговор»
07.00 «Новости дня»
07.30 «Званный ужин»
08.30 «Солдаты-7»
09.30 «Новости дня»
10.00 «Честно»: «Родственников не выбирают»

- 11.00 «Час суда» с Павлом Астаховым
12.00 «Экстренный вызов»
12.30 «Новости дня»
13.00 «Званный ужин»
14.00 «Давай попробуем?»
15.00 «Час суда»
16.00 «Экстренный вызов»
16.30, 22.30 «24»
17.00 «Улицы разбитых фонарей. Менты-3»

- 18.00 «Радар-спорт»
18.30 «Честно»: «Каторга для иностранцев»
19.30 «Новости дня»
20.00 «Громкое дело»
20.30 Т/с «Черкизона. Одноразовые люди»
21.30 «Последний секрет Мастера»
23.00 «Новости дня»
23.30 «Справедливость»
00.30 «Честно»: «Каторга для иностранцев»
01.30 «Новости дня»
02.00 Х/ф «Четыре комнаты»
03.50 «Полтора рыцаря»: «В поисках похищенной принцессы герцелингды»
05.20 «Громкое дело»

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я ЛЕЧУ
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 М/с «Приключения мишек Гамми»
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
22.00 Х/ф «Чужие среди нас»
23.50 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Новые муравьи в штанах»
02.40 Технический перерыв

- 07.00 Т/с «Рублёвка. Live»
08.00 «Сегодня утром»

- 19.00 «Есть разговор»
19.30 «Новости дня»
20.00 «Громкое дело»
20.30 Т/с «Черкизона. Одноразовые люди»
21.30 «Последний секрет Мастера»
23.00 «Новости дня»
23.30 «Справедливость»
00.30 «Честно»: «Родственников не выбирают»
01.30 «Новости дня»
02.00 Х/ф «Карты, деньги, два ствола»
04.00 «Покер-дуэль»
04.50 «Новости дня»
05.20 «Громкое дело»

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

СТС - «БАЙКАЛ»

- 05.55, 07.00, 08.05, 09.20, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.25, 00.05, 00.50, 01.50 Погода

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за привидениями»
14.30 М/с «Приключения Тома и Джерри»
15.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
16.30 Т/с «Ранетки»
17.30 Галилео
18.30 НЕСлабый пол
18.30 Х/ф «Замена-3. Победитель получает все»
23.45 6 кадров
00.00 НЕСлабый пол
00.30 Инфомания
01.00 Х/ф «Однажды в марселе»
03.25 Технический перерыв

- 06.00 М/с «Волчий дождь»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Что новенького, Скуби Ду?»
07.30, 21.00 Т/с «Игрушки»
08.30, 16.00, 20.30 Т/с «Воронины»
09.00 Истории в деталях
09.30, 12.00, 15.30, 20.00 Т/с «Папины дочки»
10.00 Я лечу
11.00, 19.00 Т/с «Кремлевские курсанты»
13.30 НЕСлабый пол
14.00 М/с «Настоящие охотники за прив

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Крутые бобры', 'Эй, Арнольд!', 'Улан-Удэ: инструкция'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Солдаты-7', 'Новости дня', 'Честно: «Каторга для иностранцев»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СТС - БАЙКАЛ', 'Улан-Удэ: инструкция', 'Новости дня'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ', 'Рублёвка. Live', 'Сегодня утром'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '5 КАНАЛ', 'Первобытная одиссея - Австралия, страна поугаев'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 Погода'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '08.30 «Час суда» с Павлом Астаховым', '11.00 «Экстренный вызов»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '05.55, 07.00, 08.05, 09.25, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.40, 00.25, 00.50, 01.50 Погода'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.00 Т/с «Рублёвка. Live»', '08.00 «Сегодня утром»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.00 Д/ф «Первобытная одиссея - Австралия, страна поугаев»'.

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ: 21-62-62

Суббота, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.20 Х/ф «Рядом с нами»', '07.00, 11.00, 13.00 Новости'.

РОССИЯ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.00 Х/ф «Гость с Кубани»', '08.25 Диалоги о животных'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '16.25 «Кто хочет стать Максимом Галкиным?»', '17.15 Субботний вечер'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.30 «Евроныус» на русском языке', '11.10 Библиейский сюжет'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '08.00 «Восточный экспресс». Погода'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '09.00 «Улан-Удэ: инструкция»', '09.15 People's-новости. Погода'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.00, 07.20, 08.10, 09.50, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.30, 01.30, 02.30 Погода'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '19.00 «Неделя»', '20.00 Х/ф «Хранитель»'.

СТС - БАЙКАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '05.55, 07.05, 08.10, 08.50, 10.00, 11.10, 17.15, 19.15, 20.05, 21.50, 22.25, 23.15, 00.55, 01.50 Погода'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.45 Т/с «Рублёвка. Live»', '07.45 М/с «Люди икс: эволюция»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '16.05 победная', '17.20 «Суд присяжных: главное дело»'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.00 Д/с «Лучшее из Голливуда вместе с табом хантером»'.

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ: 21-62-62

Воскресенье, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.50 Х/ф «101 далматинец»', '07.00, 11.00, 13.00 Новости'.

РОССИЯ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.55 Х/ф «Берегите женщин»', '09.25 М/ф «Тайна третьей планеты»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '16.00 «Фрунзик Мкртчян. История одиночества»', '16.55 «Смеяться разрешается»'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.30 «Евроныус» на русском языке', '11.10 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфириковым»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '08.00 М/с «Так и волшебная сила Жужу»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '08.45 People's-новости. Погода', '08.55 М/с «Так и волшебная сила Жужу»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.00, 06.50, 07.50, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.30, 01.30, 02.30 Погода'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '00.30 «Сеанс для взрослых»', '02.05 Т/с «Черкизона. Одноразовые люди»'.

СТС - БАЙКАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '05.55, 07.05, 08.10, 08.50, 11.10 Погода', '06.00 Т/с «Шоу Трумана»'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '06.45 Т/с «Рублёвка. Live»', '07.45 М/с «Люди икс: эволюция»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '16.05 Своя игра', '17.20 «Суд присяжных: главное дело»'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.00 Д/с «Лучшее из Голливуда вместе с табом хантером»'.

Буряад үнэн

24.06.2010

Дүхэрнэ

№ 24 (21770)

«Юһэн тугай һүлдэ» гэһэн конкуродо

Шэңжэлэл, шүүмжэлэл

О ЛЮБОВНОЙ ЛИРИКЕ Ц-Д. ДОНДОКОВОЙ

В настоящее время внимание исследователей все более привлекает проблема выражения концептуальной картины мира. Не зная ранее женских голосов, бурятская поэзия в 60-70-ых годах прошлого столетия обрела женскую лирику в творчестве Ц-Д. Дондовой и Ц-Д. Дондой. Эти женщины открыли читателю мир женской натуры, женского миропонимания.

Ц-Д. Дондова – основоположник бурятской женской поэзии писала о любви, описывая разные ее грани. Ее знаменитое стихотворение «Хүлээнэм» («Жду»), включенное в первый сборник «Хоёр дуран» («Две любви»), который увидел свет в 1946 году, начинается со следующих строк:

Пара сагаан – тунгалаг,
Паруул тодо – мүнгэлиг.
Хараһайб мүнөө – халаг,
Ханиһайб шамтая, амараг.

Данное стихотворение – это сугубо личное выражение собственного сокровенного чувства, которое впервые в бурятской поэзии дала ростки любовной лирики.

Имэхэн хүни байха аа гү?
Инагхам намдаа ерэхэ аа гү?
Этигыш гэжэ хэлэхэ аа гү?
Эмнээд гарым бариха аа гү?

Этими строками Ц-Д. Дондова сделала открытие в бурятской поэзии – никто до нее не писал о любви так открыто, глубоко и интимно. Мы видим здесь безудержное, безмерное признание в любви, в которой очень четко видится стремление быть рядом, быть вместе с любимым:

Үбэл бэшэ – зун һай,
Үдэр бэшэ – хүни һай,
Үс наһанайм нүхэр һай,
Үнэн дуранайм жаргал һай.

Первая строфа – воспоминание, вторая – сожаление, далее – надежда и стремление и вновь повторяется первая строфа как невозможность повторной встречи с любимым. Здесь всё похоже на «ахматовский» метод – поэт фокусирует свое внимание на любви, не походя на истинную любовь, построенную на переплетении и столкновении разных эмоциональных состояний, иногда даже впадая в крайности, ориентируется на отсутствие подлинной близости – но подразумеваемая интимность.

Интерпретация текста – очень сложный процесс. Не всегда точка зрения исследователя совпадает с авторской позицией и мнением читателя. Именно этот факт отделил творчество Ц-Д. Дондовой от читателя: критика военных лет, «грубо вырванная отдельные строки из общего контекста, извращенно представляя тонкую лирику Ц-Д. Дондовой читателям и начальству. Выражая такое отношение к творчеству Ц-Д. Дондовой, критики назвав ее «бурятской Ахматовой», заставили молчать целых тринадцать лет» [Балданов С. Ж. «Сверкающие грани таланта»].

В системе бурятского менталитета Любовь выражает собой уважение к мужу, жене и родителям, а как таковое личное чувство она, к примеру, в фольклоре не преобладает. А бурятская литература, ведущая своё начало от устного народного творчества, до прихода женской лирики еще не определила место любви в поэзии. Ц-Д. Дондова же сумела это сделать. Она дала любви широкий простор, предоставив ей всё словарное богатство бурятского языка, всю систему образительно-художественных средств, и добавив элемент лиризма женской души:

Дууланам дуугаа,
Дура зүрхөө дэлгэб.
Дуратайб шамдаа,
Дуһал бороо хүлээнхэй.
Духын ганһаһан
Дун сагаан сэсэгшүү
Дулаахан үгынш
Дуһалхы дуулаһайб сэдхэхэдээ.

Видный элемент в любовной лирике Ц-Д. Дондовой – это ожидание. Иногда трудно разграничить это ожидание с разлукой и влюбленностью. Авторская позиция едва различима с первого прочтения, лишь тщательное знакомство с текстом позволяет нам говорить об истинных мотивах зарождения стиха-ожидания. К примеру, стихотворение «Баруун тээшэ»:

Харанхы хүни мание
Хараад, шагнаад дуугайхан,
Хаясалай буйгаа намайе
Хабшаад сээжым уйтахан...

Еще один интересный момент, который мы отмечаем – это мотив памяти о любви, которым наполнено стихотворение «Сэсэгэй баглаа» («Букет цветов»). Лирический герой, выражая свою любовь, вручает цветы, которые будут напоминать о его искренних чувствах:

Сагаан, сэсгэн сэсэгэй
Баглаа шамдаа зориюлнам.

Сэдхэхэлэйм халуун долгиене
Сэсэгэй үнэрөөр таагаарайш.

Используя в своей работе метод «литературы в системе культуры» проф. Е.Е. Балданмаксарова утверждает, что «литература неотделима от национальной культуры». Это утверждение позволяет нам рассмотреть любовную лирику Ц-Д. Дондовой в контексте бурятской поэзии, опираясь на культурно-литературные связи Бурятии XX века.

Баирма БОРОХИТОВА,
БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институт.

«В.НАМСАРАЕВАЙ ШҮЛЭГҮҮД СОО ИНАГ ДУРАНАЙ ЗҮЙЛ»

Поэт Владимир Намсараевай поэзи дотор инаг дуран тухай шүлэгүүд онсохон һуури эзэлдэг. «Шамда, хүүхэн, Шамда, буряад басаган...» гэһэн бүлэгһөө хэды шүлэг хараад үзэе.

Дахьяад лэ мүнөө
Хажуудам байнаш,
Даруухан зантай
Үеым басаган.
Гэнтэ урдаһаам
Нюдэе заланаһ,
Гэнэн хонгор
Шарайгаа улайлган.
Урин харасаар
Харбаад абахадаһ,
Улаан зүрхэм
Хайлахадал гэнэ.

Тэрэ өөрынгөө сэдхэхэлэйгээ досоохи байдал, нангин сагаан инаг дурааа гүнзэги бодолнуудаар, уянгата үгэнүүдээр харуулжа шадана.

Жэгнэжэ сэдхэлым,
Жэлбэтэ дулаанаар жаргуулааша
Түрүүшын дуранай
Тангариг нангинаар сахинхайб.

Хүн бүхэн түрүүшын дуранай охиндо заатагүй абтадаг. Энэ түрүүшын дуранайнгаа нангин мэдэрэлые бүхы наһан соогоо сэдхэхэдээ хадужа ябадаг хүн үсөөн. Энэ дүрбэн мүрнүүдые уншахадаа, автор өөрынгөө түрүүшын дуранай тангариг нангинаар сахинхай гээд тэмдэглэхээр.

Инаг дуран ямаршые хүнэй наһанда ушардаг. Тэрэ хүнэй наһанда ондоогоор ердэг. Заримдаа дуран сахилгаан мэг гал дүлөөр бадаран ердэг, нүгөөдэдэ үдэртөө золгоод хөөрэлдэдэг хүнinin дуранини байжа болохо. Имэл даа, дуранай таагдашагүй таабари.

Хэзээ нэгэтэ
Хэлэһэн үгьемни тоонгүй,
Холодон ошоош,
Хадужа харгыһаа – шаналангүй.
Хүйтэрһэн сэдхэхэдээ
Хүсэлмын хүсэд таангүй
Хэнзэ гансаардааш-
Хахасаалби шамтай хойшолонгүй.

Энэ шүлэг харахада, дуран хүнэй наһаншаар нэгэ жэгдээр хүгжэдэггүй, уярха, уйдаха, хахасаха инаг дурантаа саг ертээг.

Ирагуу найхан аялган дуу
Улиһан гэншһэн гомдол гэбэл.
Инагай нангин гуниг руу
Уйдхар гашуудал энэ гэбэл.

Поэздэй мэдэрэлээр дуран гэшэе гунигышые, найдалшые, аатархалшые түрүүлдэг шэди хүсэтэй зүйл гэшэе.

Эды олон
хүн зоной дундаһаа
Эгээл шамтай
энэрхы золгооб-
гайхалтай.
Эды олон
үдэрнүүд сооһоо
Эгээл тэрэ үдэр
мартагдаагүй –
гайхалтай.
Эды олон
хүүхэдэй дундаһаа
Эгээл шамтай
Эльгэлһэн золтойб-
гайхамшаг.

Хүнэй наһан ажал, тэмсэл, бэрхэшлүүд соо үнгэрдэг. Үбшөн, үншшые болохо, үдэрэй тодохороо гү, али бодолгүй ябадалһаа алдуу хэгдэжэ, бүдэрхэ, зоригоошые алдаха саһаа хэншые аршалдагагүй. Эдэһинээ аршалха, абарха юумэн – дуран болоно. Энэ шүлэг соо поэт дуран гэдэг мэдэрэл шэлэжэшые, шэдэжэшые, тэрэнэй дундарһыень, дууһаһыень мэдэхэгүйш, инаг дура дууджа асархагүйш, дуран гэдэг жаргалаа дүмэн, дурдан ябахадаа эсэхэгүйш, эшэхэшэегүйш гэжэ үнэншэмэ зүбөөр бэшэжэ, уншагшадта хүргэжэ шадаа.

Инаг дуран тухай шүлэг ямаршые хүндэ сонирхолтой байдаг. Илангаяа ургажа ябаа залуу үсгэн дуран тухай сэх наһалаа табдаг. Бидээр уран зохиолшоной шүлэгүүдые гү, али зохиолнуудые уншаад, хайшан гэжэ инаг дуранда хандахые, аюул хохидолһоо ажаа аршалхые ойлгожо, хадужа абахаяа оролдонобди.

Инаг дуран – эдэгшэегүй гуниг.
Инаг дуран – эгэршэегүй зориг.
Инаг дуран – абьяс шунал.
Инаг дуран – габьяа шагнал.

Владимир Намсараевай эгээл энэ шүлэгүүд алишые талаараа дүрбэн тэгшэ, гүн удхатай, уран баян хэлэтэй болон уян һайн нугалбартайгаар мүнделэжэ, уншагшын сэдхэхэдэ уран найханай мэдэрэл түрүүлдэг бшуу.

Эржэна ОСОРОВА,
БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институт.

«Миний мүшэн шиний мүшэнтэй»

Ц-Д.ХАМАЕВАЙ ШҮЛЭГҮҮД СОО ИНАГ ДУРАНАЙ УЯНГА

Цырен-Дондок Хамаев сэхэнхидэ прозын зохиолнуудые бэшэдэг байһаншые наа, зохиохы замдаа шүлэглэмэл бүтээлнүүдые нилээд олоор бэшэһэн юм. Энэ статья соо бидэ Ц-Д. Хамаевай инаг дуран тухай шүлэгүүдэйнь уянгата эхинише шэңжэлхэ зэргэтэйбди.

Цырен-Дондок Хамаевай «Мүшэдһөө мүшэнтэй» гэжэ 2007 ондо хэблэгдэһэн согсолбори соо «Дуранай набагша» гэһэн гаршагтайгаар дуран тухай арбан табан шүлэгүүд оронхой. Эгээ эхиндэнь «Ангирай дуран» гэһэн шүлэг үгтэһэн байна:

Бусалгынгаа урда тээ
Буудал нуурай эрьдэ
Амарар хоёр ангирай
Амархадажа һуугар,
Туулган шабын эршэхэн
Толгойдохондонь торошоо.
Далия хэхэн, тэршэлэн,
Дэгнүүл дэрлэн мүнхэршөө...

Энэ шүлэг «Ангирай гуниг» гэжэ туужатай тон дүтэрхы удхатай юм. Хоёр эжэл ангирнууд тоонто болоһон нуурайнгаа эрьдэ хабарай хагеуу, нажарай амгалан сагые үнгэргөөд, дулаан ороноо эгээ бусахын урда тээ тодохрто оронод – нэгэ эжэл ангирнын ангуушанай номондо дайрагдажа алуулна. Эндэ автор нүхэрөө алдаһан ангирай дурые зураглахадаа – шубууншые инаг гансаа алахадаа, хүнэй зэргын гашуудалда абтадаг гэжэ уншагшадта ойлгуулна:

Элдин хабар, намартаа
Эрьшые тойрон ниидэһэн
Гансаардахадаһан ангирай
Ганганаханшые ондоохон...

Ямаршые уран шүлэгшэн оршон тойрон байдал тухайда, илангаяа инаг дуран тухай бэшэхэдэе, заатагүй өөрынгөө наһанай зүйлнүүдые оруулжа зохиһон байдаг. Имээ гурай баримталгдаһан, авторай наһаа бодол, сэдхэл зүрхэнэйнь дотоодо байдал элээр үзэгдэдэг юм. Жэшээлхэдэ, ородой агуухэ поэт А.С. Пушкинай инаг дуран тухай шүлэгүүд заатагүй өөрын хуссал, мэдэрэл дээрэн үндэһэлһэн гэжэ бидэ мэдэнэбди.

«Я вас любил, любовь еще, быть может,
В душе моей угасла не совсем,
Но пусть она вас больше не тревожит,
Я не могу печалить вас ничем...»

Энэ үгтэһэн шүлэг А.С. Пушкин дуратай эхэнэртэе А.П. Керилэ зориулһан юм. Энэ шүлэгын уншаад байхадаа, Цырен-Дондок Хамаевай «Хүлисын даа...» гэһэн шүлэгтэ нь ухаанда ороно.

«Юрэ даа, юрэл уулзаһан байгаабди.
Юртэмсын жама ёһодо тохоё даа.
Һүнийн бүглүү соо һүүдэрхэн лэ болообди.
Һүглэ татаха июуса хүсэн хаанаб даа...»

Автор үнгэрһэн, шатажа дууһаһан инаг дуран тухай шаналбашые, угаа сэхээр залуухан ханиннгаа этигэл найдалые хүсэд харюулаагүйдөө, бэелүүлэгүүдөө шанална. Өөрынгөө анхаралгүй хандасые элирүүлэн, инаг дуранайнгаа алдуугай болоһые мэдэрхэ зүрхэтэй байһаныннь һайшаалтай.

Гэмнэнэгүйб шамай. Гэнэн хонгор гэмнэхэгүйб.
Гэрэлтэйдэнь зүргынгөө, гэрэлгүйдэнш гэмнэхэгүйб.
Ши ууган талым басаган, унан оролдоош.
Шүүдэрш болоод хэбтэхээр һүзгөлөөш.
Харин бишни халдасагүйдөөд, хүйтэмби...

«Халуухан гарын ольһондо» ороод шатаһаншые аад, инаг хүсэлэйнь һонин бууража, «зүрхэндэнь сэгэг тарижа», ондоо «хани бэдэрһэндэнь – харгыдан хаалтаһан аад», үшөө магад «хабар дахьяад бусахал даа» гэжэ найданшини юунэйхил ааб даа? Орхижо ошоһон, урбанан нүхэрөө эхэнэр бэлээр хүлисэхэгүй, наһандашые дүтэ огто хүргэхэгүй магад.

Лирическэ дүрэ зүрхэнэйнгөө үбшые аргалхаа забдан, хани нүхэрһөө хүлисэл гуйна – энэ хадаа шүлэгтэй гол түлэб темэ болоно.

Ц-Д. Хамаевай инаг дуран тухай шүлэгүүд – онсо шэңжэтэй уянгата дурдлаганууд. Дуран тухай шүлэгүүдүн заатагүй хахасалгын, һүнийн уулзалгын, инаг нүхэртөө өөрынгөө мэдэрэлгүй ябадалайнгаа хүлисэл гуйһан удхатай.

Пара болгоод толорһон
Паруулхан һүниие
Дурсан, дурсан байжа
Дуураһаншые шэнгилби».

Үнэхөөрөөшые, уянгата героин дүрын саана – өөрөө автор. Ц-Д. Хамаевай наһанда инаг дуран ямараар ерһэн хаб? Энэ асуудалда харюу автор шүлэгүүд соогоо үгэнэ. Харин шүлэгүүдүн – хахасалгын дуунууд. Хүндэхэн хуби заятай инаг дураннише золгоо хадаа авторнай:

Зай, ингээд хагасаха,
Зогсоод дуугай харалсаха,
найхан сагаа наналсаха,
һөөргөө хэзээ уулзаха –
Үе тухайгаа шэбшэхэ
Үдэр ерээ гэе даа.

Эхэнхидэ нимэ удхатай уянгата шүлэгүүд соонь – дабаданагүй гүнзэги бодолгой, трагедийн гуниглал, бүхы зүрхэнэйнь үнэн сэхэ байдал заатагүй бии юм.

Эржэна ОЧИРОВА,
БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институт.

ҮНЭН ДЭМЖЭЛГЭ ХЭРЭГТЭЙ

Елена Жарникова

Залуушуулай олзо эрхилэлгэ хүгжэлтэ тухай найхана "Залуушуул. Инноваци. Олзо эрхилэлгэ" гэнэн темээр "түхэрээн шэрээ" болоо.

Улаан-Удын дээдэ хургуулинуудай багшанар, оюутад, Буряад Республикын Экономикын ба Буряад Республикын Нуралсалай болон эрдэмэй

министерствэнүүдэй түлөөлэгшэд эндэ сугларжа, нанамжануудаараа хубаалдаа.

"Вовлечение молодежи в предпринимательскую сферу региона и подготовка к предпринимательской деятельности" гэнэн темээр дээдэ хургуулинуудай оюутадтай бизнес-инкубаторай директор Зоригто Бадмаев хөөрөбэ.

Зүүн Сибирийн гүрэнэй технологическа университет соо оюутадтай бизнес-инкубатор ажалаа ябуулжа эхилээр жэл болоо. Эндэхи мэргэжэлтэд олзо эрхилэлгэ болохо дуратай оюутадта нуралсалай, мэдээсэлэй элдэбын туна хүргэдэг.

Елена Жарникова бизнес-инкубаторай президент болоно. Олзо эрхилэлгэ болохо дуратай басаган өөрын проект бэшээ. Тийн тэрэнээ бэлүүлхын тула мунгэн хэрэгтэй.

-Мини проект "Вторичный продукт переработки коллагенсодержащих отходов с широким спектром применения" гэнэн нэрэтэй. Энэ ажални медицинэдэ, үйлэдбэридэ хэрэглэгдээ наа, ехэ найн байгаа, - гэжэ Елена хэлэнэ.

Олзо эрхилбэл, онобшотой гү?

Өөрын бизнес ямар халбарид нээбэл урагшатай байхаб гэжэ манай залуу уншагшаднаа асуубабди.

Алексей ГЫРГЕНОВ, залуушуулай бүлгэмүүдэй нэгэдэлэй президент:

-Мини ханахада, аяншалгын талаар олзо эрхилэлгын фирмэ нээбэл, урагшатай байха. Тийн энээниие хүгжөөхын тула, гоёхон гостиницанууд, ресторанууд байгуулагдаха ёһотой. Үшөө тийхэдэ сүлөө сагаа найнаар үнгэргэхын тула пейнтбол нааданай нуури, аквапаркнүүдэ бариха хэрэгтэй. Багахан үйлэдбэрилгын завод байгуулбал, баһал урагшатай байха. Эндэ бууза, пельмень ореожо худалдаха.

Баир САМАГАЕВ, Зүүн Сибирийн гүрэнэй соелой академийн оюутан:

- Аяншалгын олзо эрхилэлгэ хүгжөөжэ, республикын бага нотагуудта аяншалагшадые абаашажа харуулжа байгаа. Эндэ тэдээндэ буряад арадай ёһо заншал, урданай юумэнүүдэ харуулжа арга бии. Энээниие бэлүүлхын тула ехэ мунгэн, реклама, буряад хэлэн дээрэ хөөрөөлдэдэг хүнүүд хэрэгтэй. Мини ханахада, аяншалагшадта һонирхолтой байха.

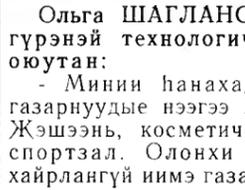
Роман СЕМИХВАТСКИЙ, Буряадай гүрэнэй университетэй оюутан:

- Би манай хото соо багахан номой дэлгүүр нээхээ үнэнэй ханадаг байгаа. Эндэ хүнүүд ганса ном худалдажа абаад ябашаха бэшэ, харин гоёхон кафе соо нууца, ном уншаха арга бии байха байгаа. Мини ханахада, имэ номой дэлгүүр-кафе Улаан-Үдэдэ дуталдана.

Соелма СТЕПАНОВА, Буряадай гүрэнэй хүдөө ажыхын академийн оюутан:

- Олзо эрхилэлгэ болоо наа, кафе, үгы наа, ресторан нээхэ байгаа. Олон хотын хүнүүд, айлшад ресторан соо нүхэдөөрөө гоёор уулзаха, сүлөө сагаа үнгэргэхэ дуратай байха гэжэ ханаба.

Ольга ШАГЛАНОВА, Зүүн Сибирийн гүрэнэй технологическа университетэй оюутан:

- Мини ханахада, элдэбын гоёлтын газарнуудые нээгээ наа, урагшатай байха. Жэшээнь, косметическэ түб, фитнес-түб, спортзал. Олонхи эхэнэрнүүд мунгээ хайрлангүй имэ газарнуудаар ябаха байна.

Буянто ШОЖОЕВ, "Национальный парк "Тункинский" гэнэн ФГУ-гай газар хубаалгын инженер:

- Газар хубаалгаар ажаллаха багахан фирмэ нээгээ наа урагшатай байха байгаа. Мини ханахада, имэ ажал олзо асарха аргатай. Тийн үшөө барилга эмхидхэбэл, найн байгаа.

Залуушуулай политикын талаар ажал ябуулдаг мэргэжэлтэд - Байгал дээрэ

Буряад Республикада Сибирийн Федеральна округой хотонуудай захиргаануудай залуушуулаар ажалладаг мэргэжэлтэд суглараа. Эдэнэр эндэ июнын 20-һоо 25 болотор семинарнуудта нуралсал гаража байна.

Тус хэмжээ ябуулга Байгал далайн эрье дээрэ "Энхалук" бааза соо үнгэрнэ. Эндэ Сибирийн хотонууднаа 75 мэргэжэлтэд суглараа. Буряад Республикын нуралсалай болон эрдэмэй министрствын залуушуулай талаар политикын хороон тус семинар эмхидхээ.

Семинар дээрэ эдэнэр элдэбын лекцинүүдые шагнана, бэе бээтэйгээ танилсана, һонирхолтой тренигнүүдтэ, мастер-классуудта, "түхэрээн шэрээнүүдтэ" хабаадана.

Муниципальна болон региональна хэмжээндэ залуушуулай политика яагаад бэлүүлэгдэнэб гэжэ тэдэнэр бэе бээтэйгээ хөөрөөлдэжэ, ажалынгаа дүй дүршэлтэй хубаалдана. Семинарай түгэсхэлдэ бүхэ хабаадагшадта мэргэжэлээ дээшлүүлһэн тухай үнэмшэлгэ үгтэхэ.

Энэ хуудаһа Эржена БАТОРОВА бэлдэбэ.

Тайваньда нураха дуратайшуул олошорно

Дари Доржиева (Улаан-Удын 3-даху хургуули), Софья Дамбаева (Улаан-Удын 3-даху хургуули), Мария Зонхоева (Улаан-Удын 59-дэхи хургуули), Баярма Норбоева (Улаан-Удын 1-дэхи буряад лицей-интернат), Эржена Цырендоржиева (Улаан-Удын 2-доху хургуули).

"Би "Полиглот" гэнэн түб соо 2007-2008 онуудта нураһан байнаб. Жэл соо хитад хэлэ, хахад жэл соо англи хэлэ шудалааб. Тайванийн университеттэ ороходо тиймэ хүндэ бэшэ байгаа, хари хэлэ найн мэдэбэл, хүнгэн байха", - гэжэ Дима хэлэнэ.

Дима Улаан-Удын 47-доху хургуули дүүргэһэн юм. Бага классуудһаань хари хэлэнүүдые шудалжа дуратай хүбүүн мүнөө тэндэ бэрхээр нурана.

"Нуралсалнай ехэнхидээ хитад хэлэн дээрэ үнгэрдэг. Тийн хитад, англи хэлэ найн мэдэхэ ёһотой. Түрүүшын жэл хүндэшгэ байгаа, харин мүнөө нуранхайб. Сүлөө сагтаа үшөө япон хэлэ шудаллаб", - гэжэ Дима хэлэнэ.

Буряад хүбүүн өөрынгөө бүлгэм соогоо Росси гүрэнһөө гансаараа юм. Тэрэ Тайванийн, Гон-Конгын, Маккаогай оюутадаар нурана.

"Мини нурадаг университет соо үшөө хоёр буряадууд бии. Оксана Гындунова Саян Цыренов хоёр ондоо факультетүүдтэ нурадаг", - гэжэ Дима үргэлжэлүүлнэ.

Хитад, англи хэлэнүүдые үзэхөө гадна бэлигтэй Дима хүбүүн Тайванийн соелор, ёһо заншалаар һонирходог. Тэрэ энээн тухай олон номуудые, Интернет соо мэдээсэл суглуулжа уншадаг.

Урагшаа ханаатай олон буряад хүбүүд, басагад хари гүрэнүүдэй дээдэ хургуулинуудта нуралсалаа үргэлжэлүүлнэ. Имэ залуушуул жэл бүри олон боложол байна.

Имэ бэлигтэй залуушуулай тоодо Дима Дашиев ороно. Тэрэ Тайвань гүрэнэй дээдэ хургуулида хоёрдоху жэлээ нуража байна.

"Би Улаан-Удын "Полиглот" гэнэн нуралсалай түб соо англи, хитад хэлэ шудалаад, Тайванийн National Chung Cheng University гэнэн дээдэ хургуулида ороһон байнаб. Мүнөө би хари хэлэнүүдэй ба уран зохеолой факультетэй оюутанби. Үшөө хоёр жэл эндэ нурахаб", - гэжэ Дима хэлэнэ.

"Полиглот" гэнэн нуралсалай түб хэдэн жэлээ Улаан-Үдэдэ ажалаа ябуулна. Эндэ хургуу-

лийн нурагшадые, оюутадые, бүхы дуратайшуулые хари хэлэнүүдтэ нургадаг. Нүүлэй жэлнүүдтэ тус түб дүүргэһэн олон залуушуул хари гүрэнүүдэй дээдэ хургуулинуудта нурахааяа ороо. Жэшээнь, 2008 ондо Саян Цыренов, Дмитрий Дашиев, Сэлмэг Доржигутапова, Мария Алтаева, Оксана Гындунова гэгшэд Тайванийн гүрэнэй университетүүдтэ ороо. 2009 ондо үшөө 10 хүбүүд, басагад түлбэриггүйгөөр Тайванийн дээдэ хургуулинуудта нурахааяа ороо. Мүнөө жэл баһа 10 залуушуул Тайвань ошохо. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, Ира Онтоева (БГСХА дүүргэгшэ), Наталья Николаева (ВСГТУ дүүргэгшэ), Елена Бозоева (БГУ дүүргэгшэ), Баирма Цыренова (БГУ дүүргэгшэ), Аюр Булсунаев (Улаан-Удын 42-доху хургуули),

Найхан буряад басагадта шэнэ дуугаа зорюулнаб!

Буряадай бэлигтэй залуу дуушан Цыдып Аюшиев найхана «Найхан басага» гэжэ шэнэ дуу бэшээ. Тус шэнэ ажалтайнь шагнагшад Интернет соо «VKONTAKTE.RU» гэнэн сайт дээрэ танилсаха аргатай.

«Би мүнөө республика дотороо гастрольнуудта гараад байнаб. Найхана Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудаар ябаад ерээб. Тэрэнэй урда тээ Хяагта, Гусиноозерск хотонуудта концертүүдые үгэһэн байнаб. Тийгээд эдэ нотагуудай хүнүүд мини шэнэ дуутай танилсаад байна», - гэжэ Цыдып хөөрэнэ.

Бэлигтэй дуушан «Найхан басаган» гэнэн дуун дээрээ клип нааяр буулгаха гэжэ хараална. Тус клип соо буулгагдахааяа ханаһан басагад дунда нааяр конкурс үнгэрхэ.

«Яагаад энэ дуун бэшгэдээб гэхэдэ, нэгэтэ концерт дээрэ буряад басагадые араб хатар хатаржа байхые хараад, зүрхэм уяржа, имэ дуунай үгэнүүд бэшгэдээ юм. Ямар гоёб даа, найхан басагадтай хатар харахада! Тийгээд имэ дуун бии болоо: үгэнүүдын, хүгжэмнын - буряад, гүйсэдхэ маягынь - зүүн зүгэй. Мүнөө аяма халуун зунай амаралтын сагта хатарха дуранай ерэхэдэ, мини энэ гоёхон түргэн хүгжэмтэй дууе шагнан, сүлөө сагаа найнаар үнгэргэхэ бээ гэжэ найдагдана», - гэжэ Цыдып хэлэнэ.

Цыдып Аюшиев нааяр гастрольнуудаараа Түхэнэй, Ахын аймагуудта ошоһонь. Тус аймагуудай нүүлээр Шэтын областин Агын округ хүрэхэ. Тэрэнтэй сугтаа тус хэмжээ ябуулгануудта залуу дуушад Валико Гаспарян, Ирина Абидева, Саяна Аюшиева, Дашима Соктоева гэгшэд хабаадаха. Хатарай «Лотос» гэнэн бүлгэм ханхинама хатарнуудаараа харагшадые баярлуулжа.

«Юуэн тугай һүлдэ» гэхэн конкурсдо

ДОРЮУН ЗАНТАЙ ДОНДОГ АХАТАМНАЙ

Гушаад жэл шахуу «Буряад үнэн» газе- тэдээ хүдэлхэ үсдөө олон олон жэлдэ со- слой болон хургуулийн таһагта ажаллаха- даа, алдар суута, алья хүхюун, шогтой зу- гаатай уран зохёолшодтой, поэдүүдтэй ха- рилсаха, суг ажаллаха зол туддаа гэжэ хо- дол һанадагби. Урданай юумэ ехэ зохии- доор хөөрэдэг, бишэн жэлтэй хадаа хүн бүхэнийе һажаан дуурадаг, ташаганаса энсэдэг, нүхэдэйнгөө, холо дүү һаһатай гуурһата бидэнэрэй, мүн залуу зоной мууень дараан, «дали жэгүүрын» үргэдэг байһан республикын арадай поэт Ц.Ц. Дондогойтой, шүлэгшын уян сэдхэлтэй, хөөрүү, хүхюун, дорюун Б.Н. Жанчиво- тай удаан суг ажаллааб. «Мүнөөдөр бит- най гениальна юумэ бэшээрхоб» гэхэн юумэ уралаа һанжуулан, толгойгоо хин- сайлан, холы шэртэн һуушадаг байһан М.Ж. Батоин анхан хүдэлдэг һэн. «Биш- нил урдандаа эгээл гоһор хубсалдаг, гал- стугтай стилияга ябаа хүм даа» гэн, томо гэдэһээ харуулан, хар-хар маажан Ц.Х. Ха- масвай һуухадань, Булат Намдаковичын «үгы, бишни эгээл гоё, залуу хүбүүн ябаа хүн аабзаб даа» гээд бодоходонь, нүгөөдэнэйн хүржэ бодон «үрзэгэнлэ- дэн» бодоходонь, «хоюулаа һайхан, сзбэр, гоёт» гэхэдэмни, урда урдаһаа хараһан хоёр һууридаа һуужа номгордог бэлэй.

Буряадай номой хэблэлдэ хүдэлхэдөө, олон элитэ уран зохёолшодой, поэдүүдэй номуудые, монголһоо оршуулан барлан гаргаһан, олон гүн удхатай статьянуудые «Үнэндөө» бэшэһэн, нилээд удаан суг хүдэлһэн онсо бэлигтэй, баян сэдхэлтэй, һайн һанаатай, хүхюутэй гуурһата уран зо- хёолшо, бэрхэ журналист байһан, шэнжэ- лэгшэ Дондог Бальжинимаев ахатантай нэгэ кабинет соо ажаллаха баһал баяр дай- ралдаа гэхэ байһаб. Ажалша нэтрүү, баян хэлтэй, бэшэхэдэ бэрхэ байһан юм. Үглөөгүүр «мэндэ» гээд лэ бэшэ үггүй, бэ- шэжэл, бэшэжэл һууха, үдэ багаар «битнай гэртээ обедлэхэм даа...», ажалайнгаа түгэххэе багаар «зай, битнай гэр тээшээ талинбаб» гээд лэ ябашаха, ехэ үгэ үсөөнтэй болошодог һэн. Зүгөөр нэгэ бага халамгайрлабал, Цырен- дулма Цыреновна тээшэ харан, «мама, зай яахамнайб» гэхэл даа. Тиыхэдэнь нүгөөдөн гэмэршэхэ: «Үгы, хэдыдэ балгажархибаб». Нэгтэ һуужа байтараа, намайгаа «Алеш- ка» гэжэрхибэл даа, «Үгы юу хэлэе гэшэб- ши, бишни Алешка бэшэлби» гэжэ гайха- хадаа хэлэб. «Алешка» гээд дахин дабтам- саарнь, бинь коридор руу түргэн гаран, Сте- пан Очировой кабинет руу гүйдлөөрөө шахуу оробоб. Хойноһоомни гурба, дүрбэ алхаад, үнөөхи Дондог ахатамнай

хүсэжэрхибэ. Тиыхэдэнь айшаһан бинь «Степан Доржиевич, намай Алешка гэжэ һанаад эрьюулнэ» гэн, арадань оробоб. Тиыхэдэмни бага росттой хадаа С.Д. Очи- ровнай үльмы дээрэ бодон байжа, «хайшан гэш, энэшни Алешка бэшэл, Бэлигма Дор- жиевнал» гэхэдэнь, үнөөхимнай потолоог хүрэтэр дэбхэржэл байһанаа номгоржо, ка- бинедэе бусаа һэн. Үглөөдэринь «үгы, юун гэжэ намайгаа Алешка гэжэ байжа айлга- баш» гэхэдэмни, сог элүүр болоһон Дондог ахатамнай «бишни басагаһаа тиигэжэ нэрлэ- жэ эрхэлүүлдэг хүм даа» гэжэ харюусажа, маһайтараа энэжэ, Ц.Цыреновна бидэ хо- ёроо хүхэжэ байгаа һэн. Зоние хүхэжэ гэжэ зохёоһон олон шүлэгтэй, шүлэгүүдын һонин, энэдэһэтэй, зохид бадагуудтай һэн. Тэдэниие сээжэ мэ- дэхэ болоо һэмди. Хармаан соогоо гараа хээд, «зай, уншал даа» гэхэл даа. Тиыхэдэнь «хармаан соомни халаабша, халаабшал ха- даа халаабша. Юу намай хараабши, үгэхэб шамдаа халааша...» гэжэ харюусахадэмни, тон хээрэ баясаха. Тиигээд урдашни ерээд, арбан хургануудаа арбагануудадань, иигэ- жэ өөрын зохёоһые хэлэхш: Арбанхан хургандаш яларһан Алтанхан бэлэлиг хэрэгтэй бэшл. Агаһанаа бусаха намхандашни Алтанхан дэлхэйн любовь хэрэгтэй...

Тиыхэдэшни ехэ сэдхэлээ хананги бо- лоод, зурхэндөө гараа няахадань: Инаг дуран хулгай бэшэ. Бү эшэ. Энэ дэлхэйе холбохо источник гэшэ... гэжэ уншахадаһни, баһал баярладаг һэн. Тиижэ байтараа хургаа ёдогонуулан за- нажа эхилхэдэнь, иигэжэ өөрын шүлэгэй бадаг уншааш: Ноёд, баяд – нохойнууд бэшэ, Ногто хазаргүй эмнигүүд бэшэ, Но эачем же тэдэһһээ айха, Ноёдһоо гадна бурхад гэжэ байха... Бурханайнгаа орон мордоһон ехэ талаан бэлигтэй, хүхюутэй, шогтой ябаһан, һайхан һанаа сэдхэлтэй байһан аха нүхэрөө дур- сан, шог шүлэгүүдэйн бадагуудые уншан, хүхилдэжэ ябахамнай болтогой! Панаха байха басаганиинь, зээниинь нэрыень дээ- рэ үргэжэ ябаха байха даа. Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ХЭН НАРА УРИД ХАРАХАБ? Мүнөө үсын онтохон

Урданай сагта хулгана гэмээнтэй арсалдаад, нара түрүүн хараа бэлэй. Хэдэн зуун, мянган жэл үнгэрһэнэй удаа эгээл тэрэ хулганын түрэл һадаһад мүн лэ иигэжэ боосолдод ха.

Нэгтэ Улаан-Үдэ хото соо Хурамхаанай нэгэ хулгана Түнхэнэй хулганатай уулзаад, түүхэ, элинсэг хулинсагууд тухай хөөрөлдөб хаш. - Бидэ хулгананууд шанга амитадбди. Ши һанана гүш, тэмээе яагаад мэхэлһые, - гээд Хурамхаанайн хулгана хэлэбэ. - Панан яахым тез, - гэжэ түнхэнэйхине дуугарба. - Минии хүгшөөдэйн ахань байгаа бшуу, - гээд хурам- хаанайхине гаараба. - Бү мунха. Тэрэшни Саяан хадын хормойдо ехэ болоһон хулгана байгаа, - гэжэ Түнхэнэй хулгана абтанагүй. - Зүблөө! Бидэ хоёрто боосолдохо саг ерэе. Хэмнай нара урид харахаб? - Хамаагүй, боосолдое. - Би булихаб, - гээд Хурамхаанай хулгана занаб. Ингэжэ эдэ хоёрнай Улаан-Үдэ хотын байгуулагдаһан хүшөөгэй хажууда ошожо хэбтэбэл. Харин тэдэ нэгэ-нэгэ нүхэдөө хажуудаа абаад ошоо һэн. - Мүнөөдөр Интернетдэ харахадамни, наран үглөөнэй 4 саг 57 минутада мандаха гэжэ бэшээтэй байгаа. Тиибэл би зүүн хойшоо хараад хэбтэхэмни, - гээд Хурамхаанай хул- гана зорюута шангаар дуугарна. - Би баһа харааб. Тэрэшни Yandex соо байгаа, худал юумэн гэшэ. Харин би ходо Rambler соо харадагби. Ба- руун хойшоо хараад хэбтэхэмни, - гэбэ Түнхэнэй хулгана. Нүгөө хоёр хулганануудын урда зүг руу харан хэбтэл- дэбэ. Тэдэ хоёр урда һабарайнгаа алыга ташан байнад. Энэ боосоондо алышы хулганын шүүбэл, тэдэ амандаа хэхэ тоһотой болохо ёһотой юм. Пүнийн хоёр сагта эдэ 4 нүхэднай нэгэ амьяр «би ха- рааб!!!» гээд хаһхаралдан бодошобо. Булта дүрбэн зүг руу харахадань, наран бултайжа байһан шэнги. Тезд удангүй тэдэ зүнтэглэжэ байһанаа мэдэрбэ. Хотын үйлсүнүүдэй гал- нуудай холо ойгуур гэрэлтэжэ байһые тэдэ ойлгобогүй.

«АРШААН ХЭЗЭЭ ХҮРЭХЭМНАЙБ?» Түмэн Бадмасв Улаан-Үдэдэ дээдэ хургуулида һурахадаа, Улаан-Үдын Аршаан һууринда байгша һэн. Нэгтэ тэрэ суг

хамта нүхэдөөрөө нэгэ шалгалтаа тушаагаад айдхатай- гаар архидаба. - Нүхэдни, битнай ногтожо магадгүй. Тимэһээ намаа Аршаан хүрэхэ автобусто һуулгаарайт, - гэжэ Түмэн нүхэдтөө захиба. Тэрэнай захил дүүргэжэ, нүхэднине түмэр харгын вокзал ошожо, Түмөнөө автобусто һуулгаба. Автобус соо Түмэн гэнтэ һеришэбэ. Хэдэн саг соо һуутараа: «Аршаан хэзээ хүрэхэмнайб?», - гэжэ асууба. - Үшөө үни ябахабди, унта, - гээд жолоошон харюусаба. - Үгы, эндэ зогсоогыт. Би буугаад гэртэе ошохомни, - гээд Түмэн шангаар хэлэбэ. - Шамай яагаад ой соо буулгахабди. Пая Выдрино хүрэхөө ябанабди, - гээд жолоошоной хэлэхэдэ, Түмэн ехэ- тэ гайхаба. - Энэ 95-дахи микроавтобус бэшэ гү? - гэжэ Түмэнэй «буудажархидаа», олон юумэн ойлгосотой болобо. Пүүлдэнь Түмэнэй Түнхэнһөө бусахадань, нүхэднине уна- тараа энээлдээ бэлэй.

ГУТАЛАА ПАЙРХАЖА БАЙНААР

Даша Нимаев түб һууринда дүтэхэнэ хургуулида һурагша һэн. Тэрэ үетэн нүхэдөөрөө түб һуурин флюорографи гара- хаа ошобо. Гэдэргээ бусахадаа, дүтэ гараха гэжэ шийдхэбэ- ри абаба. Бултанай харан гэхэдэ, саһан хайлажа, харгы дээрнэ үбдэгтэ хүрэмэ уһан тогтожо, үшөө мүльһөөр ху- шагданхай байба. Хабарай дулаан үдэр хүлдөө резиневэ боото гутал үмдэһэн Даша бээе ехээр һайрхажа мэдээд, энэ гутал үмдэһэнөө хүн бүхэндэ хэлэбэ. - Энэ уһан соогүүр хамаагүй гэшхэлээд гарашахаб. Бул- та намай дахалдаад ябагты, - гээд Даша шангарба. Хүбүүдэй уһанай тэг дунда хүрөөд байхадань, мүльһонинь хахаржа, Даша уһа руу орошобо. Хажуудань кроссовко үмдэһэн нүхэрнине тэрэниие гаргажа, хургуулингаа барилдаанай зал соохи хибэс дээрэ хэбтүүлжэ хатабаад. - Нэгэ үедэ нохойшолжо эхилээд байгааб, - гэжэ Даша хэлээд бултаниие энээлгэбэ.

«ТААБАШХАЯА БЭЛЭГЛЭЭБ...»

Намарай һайхан сагта Хара далайн эрьедэ Сочи хотын Дагомыста жэл бүри Бүхэроссин сурбалжалагшадай ху- ралдан болодог һайн заншалтай. Хэдэн жэлэй саада тээ түндэ манай республикын журналистнууд амараа. Үндэр Аха ногагай Туяна басаган мүн лэ хуралдаанда хабаадажа, Сочи хотын гоё гоё газарнуудтай танилсана. Тиигэжэ Дагомысай элһэн эрье дээрэ ошожо, нюргаа ша- руулха гэбэ. Тэндэхи эрье хуу томо томо шулуутай юм. «Ошоод таабашха абаад ерэхэмни», - гээд Туяна ябашаба. Хара далайда уһанда орохо гэхэдэнь, томо шулуунууд

хүлэйн ула гэжэгэнэн үбэдхөөнэ. 100 түхэригөөр худалда- жа абаһан шэнэ таабашхаяа үмдөөд, Туяна Хара далайда шунгажа захалба. Удангүй уһанһаа гарахадань, таабашхань үгы байшаба. -Хара далайда таабашхаяа бэлэглэб, - гээд үндэр хада- та Ахын Туяна энээхилбэ.

ҮБЭЛЭЙ НӨӨСЫН ҮНЭР

Хамтын байрын таһалга. Сэрэн Будаев сонхоо нээгээд, орон дээрэ салдагаар хэбтэнэ. Газаа наран шангаар шаран- та, таһалга соо халуун болонхой. Гэнтэ сонхоһоо үжэһэн мяханай үнэр гутаба. - Хаанаһаа нимэ муухай үнэр гутанаб? - гэжэ Сэрэн гүйжэ бодоод, сонхоодо дүтэлөөд хараашална. Гурбадахи дабхарһаа доошо шэртэхэдэнь, канализационно худаг соо нэгэ хүн хэбтэбэ. - Ямар нимэ шүдхэр минии сонхо доро ерээд, үхшөөд хэбтэнэб, - Сэрэн айхаһаа ехээр айшаба. Нэгдэхид дабхар хүрэтэр дары түргэн буужа, Сэрэн вах- төрто дуулгаба. Баба Валя тэрээндэ үнэншөөгүй, таһалга соонь ержэ шалгаба. Тэрэ оромсоороо: «Э-э-э, ямар муу- хайгаар гутанаб. Үнэхөөрөөшье, үхшэһэн хүнэй үнэр лэ», - гээд, гүйжэ арилба. Удангүй милицинн хүдэлмэрилэгшэд ержэ, тэрэ кана- лизационно худагай хажуугаар ябажа харана. Нэгэниинь зосоонь шагаажа хараад: -Ши, Будаев, юундэ хүн зоние айлгажа тэндэ ороод хэб- тээбши. Гара түргөөр, - гэжэрхиба. Тиыхэдэнь худаг сооһоо гэр байрагүй Будаев гаража ер- бэ. Таһалга соохи хүбүүд мяхаяа үбэлдөө сонхынгоо газаа талаһаа үлгөөд байдаг заншалтай. Мяханай шүүһэн гоо- жоод, рама дээрэ хүршөө. Харин шанга наранай шараха- да, муухай үнэр гутажа байгаа бшуу. Борис БАЛДАНОВ.

Счастливая страна ШАМБАЛА и ее искатели

(Окончание. Начало в №№22 (683) за 10.06.2010 г., 23 (684) за 17.06.2010 г.)

Идеи Блаватской, Рериха и других эзотериков-визионеров довольно неожиданно получили дополнительный стимул после публикации осенью 1933 г. (когда к власти в Германии только что пришли фашисты) романа-утопии английского писателя Джеймса Хилтона «Потерянный горизонт». В этом произведении Хилтон необычайно увлекательно и, главное, правдоподобно изобразил расположенный в одной из труднодоступных горных долин — где-то в западном Тибете - буддийский монастырь - «ламасерию» Шангри-ла, населенный представителями различных народов, в том числе и европейцами. Благодаря каким-то тайным знаниям и особым практикам, эти люди сумели подчинить себе ход времени, замедлив его течение. Они живут замкнутой общиной — мирно и счастливо, погружившись в занятия науками и искусством, не ведая тревог и забот, терзающих остальное человечество. Роман Хилтона в короткое время приобрел большую популярность на западе, многократно переиздавался и даже был экранизирован (в 1937-м г.) американским режиссером Фрэнком Капра. С легкой руки Хилтона слово Shangri-la прочно вошло в английский язык в значении «воображаемый земной рай, убежище от тревог современной цивилизации». Такое название присваивают обычно роскошным отелям, ресторанам, горным курортам и прочим «райским уголкам» на земле, а президент Ф. Д. Рузвельт даже назвал так свою летнюю резиденцию в горах Мэриленда (впоследствии переименована в Кэмп Дэвид).

Возможно ли существование в наше время где-нибудь в недоступной горной долине Трансгималаев - Тибета или другой точке земного шара подобного эзотерического братства, хранящего какие-то неведомые остальному человечеству знания? Едва ли. Во всяком случае можно сильно сомневаться, что такое братство существует на тщательно контролируемой Китаем территории Тибетского Автономного Района. И потому нынешние эзотерики все чаще говорят о Шамбале невидимой, скрытой то ли в подземных пещерах, то ли в «параллельном мире», то ли на другой планете.

В то же время ученые - прежде всего востоковеды-тибетологи - продолжают поиск страны, послужившей прообразом мифической Шамбалы. На сегодняшний день существует несколько гипотез относительно возможного местоположения буддийского «парадиза» на картах древнего мира. Так, ряд ученых (Б. Лауфер, П. Пеллио, Д. Ньюман) связывают Шамбалу с процветавшими в VII-X веках нашей эры буддийскими городами-государствами Таримского бассейна в Восточном (Китайском) Туркестане, где некогда пролегал Великий Шелковый путь. Другой регион поисков - обширная территория между Ираном и западной Индией.

Согласно гипотезе отечественного тибетолога Б. И. Кузнецова, Шамбала - это древний Иран эпохи Ахеменидов (VI-IV в. до н. э.). К такому неожиданному выводу ученый пришел в результате расшифровки древней географической карты из тибетско-шаншунского словаря 1842 г. Термин Шамбала, как утверждает Кузнецов, использовался индийцами для названия Ирана и может быть переведен как «держатели мира (блага)».

Из Ирана же индийцы заимствовали и зурванитское учение о Бесконечном Времени - Зерван Акарана, которое затем было положено в основу буддийской системы Калачакра. Зурванитизм - возникшая в рамках ортодоксального зороастризма ересь - исповедовался, главным образом, Сасанидскими царями (III-VII в. н. э.). Зурваниты считали, что только Время - бесконечное, вечное и никем не сотворенное — является источником всего сущего. М. Бойс предполагает, что такое учение было создано западными иранскими магами под влиянием древней вавилонской традиции, согласно которой история делится на большие временные циклы и внутри каждого из них все события периодически повторяются.

Современный английский путешественник-исследователь Чарльз Аллен помещает Шамбалу в крайне-западном уголке Тибета, вблизи священной горы Кайлас, там, где возникла первая тибетская цивилизация и вместе с ней загадочная религия левосторонней свастики — бон. Именно в этих местах сложилась бонская легенда о райской земле

Ольмо-лунрин, которую индийцы позднее окрестили Шамбалой. Что касается учения о Калачакре, то оно, как полагает Аллен, происходит из древней Гандхары (территория, охватывающая северный Пакистан и восточный Афганистан), входившая в VI в. до н. э. в состав государства Ахеменидов Гандхара позднее (в I-III в. н. э.) составила ядро могущественной Кушанской Империи, границы которой Простирались от берегов Аральского моря до Индийского океана и Восточного Туркестана. Одна из областей Гандхары - Уддияна, которую обычно отождествляют с живописной долиной Сват (Уддияна в переводе с санскрита означает сад), расположенной среди южных отрогов Гиндукуша на севере Пакистана, считается колыбелью тантрического буддизма. Посетивший эту долину в 629 г. китайский паломник Сюань Цзан с удивлением обнаружил там остатки почти полутысячи (!) различных буддийских памятников (монастыри, ступы) и поселений, что свидетельствовало о сказочном расцвете буддизма в Уддияне в предшествующую эпоху (II-V в.).

Можно представить себе, пишет Аллен, каким райским уголком должна была казаться эта долина обитавшим в ней буддийским монахам. После завоевания Гандхары белыми гуннами Калачакра-тантра переместилась в «бонский регион» западных Гималаев и крайне-западный Тибет. Здесь учение нашло временное пристанище в стране Шаншун - родине бона. Однако начавшиеся затем гонения на бон правителей буддийского королевства Гуге побудили адептов Калачакры бежать еще дальше на юг, за Гималаи, где они обосновались в буддийском монастыре Наланда — первейшем центре учености древней Индии. Оттуда КТ (в XI в.) снова вернулась в Тибет, однако уже в сильно ревизованном учеными монахами виде с целью привести ее в соответствие с ортодоксальной буддийской традицией того времени.

История о потерянной или скрытой райской земле Шамбале, содержащаяся в текстах Калачакры, утверждает Аллен, представляет собой по сути контаминацию трех легенд — об Уддияне, Ольмо-лунрин и Шаншуне. Версия английского ученого, умело увязывающего древние буддийские и бонские предания с реальными историческими фактами и рисующего весьма достоверную картину «странствий» Калачакра-тантры по странам Центральной Азии и ее постепенной трансформации, безусловно, интересна, при этом особенно любопытно то, что Аллен локализует Шамбалу именно там, где ее обычно помещает эзотерическая наука, — в западной части Тибета.

Еще один «адрес» легендарной Шамбалы - северо-западная часть Индии. Именно здесь, по мнению итальянской исследовательницы Джаккомеллы Орофино, находились колонии кармагов - последователей одного из двух основных течений исмаилизма, сыгравших первостепенную роль в формировании буддийской тантры (в том числе Калачакра-тантры).

Что касается самих тибетских лам, то они придерживаются самых разных точек зрения: одни считают, что Шамбала находится (поныне!) в Тибете или же в горной системе Куньлуня, возвышающейся над Тибетским плато, другие — в соседней Синьцзяне (Западном Китае), однако большинство из них, как пишет Э. Бернбаум, верит, что Шамбала расположена в гораздо более северных широтах - в Сибири или в каком-то другом месте России или даже в Арктике (!).

Это курьезное на первый взгляд утверждение, впрочем, не совсем лишено смысла, особенно если связать его с ведущимися в настоящее время довольно интенсивными поисками другой легендарной «Страны блаженных» - Гипербореи-Арктиды. Так, некоторые российские ученые ассоциируют Рипейские (Гиперборейские) горы, за которыми, по представлениям скифов и древних греков, находилась эта страна, а вместе с ними и священные горы индо-иранской мифологии Меру и Хару, с Уральскими горами или с возвышенностью Северные Увалы на северо-востоке европейской части России — главным водоразделом северных и южных морей на Русской равнине.

В последние годы немалую сенсацию вызвали интервью и публикации уфимского хирурга-офтальмолога Э. Р. Мулдашева, в которых он рассказывает о своих открытиях, сделанных в ходе нескольких экспедиций в район Гималаев - Тибета в конце 1990-х. Так, Э. Р. Мулдашев утверждает, что обна-

ружил вблизи священного Кайласа огромный комплекс ступенчатых пирамид и различных монументов (каменные «зеркала» и «статуи») искусственного происхождения. Все эти памятники, по мнению ученого, принадлежат легендарному «Городу Богов», сведения о котором якобы содержатся в тибетских текстах бонской традиции и в эзотерической (в основном теософской) литературе. Чтобы попасть в эти заповедные места, Э. Р. Мулдашеву и спутникам пришлось заручиться содействием непальских и тибетских лам, ибо территория, на которой расположен Кайлас, представляет собой «зону действия тантрических сил», закрытую для непосвященных.

Шамбала и Агартти, согласно Э.Р. Мулдашеву, - это существующая уже много тысячелетий под землей (!?) техногенная цивилизация, созданная нашими предками, лемурийцами (представителями 3-й «расы»), «на базе древних знаний». Локализована она преимущественно в районе Гималаев — Тибета, но, возможно, и в других местах планеты (например, в Египте). Населяют эту подземную страну люди «предыдущих цивилизаций» (третьей и четвертой) - гиганты лемурийцы и атланты, пережившие глобальную геологическую катастрофу (всемирный потоп или даже несколько потопов) и ряд других разрушительных катаклизмов.

Там же под землей - в пещерах и пирамидах - располагается и «генофонд человечества» - застывшие («законсервированные») в каменно-неподвижном состоянии глубокого транса «сомати» (искаженное санскритское «samadhi»), иначе нирваны, практически бессмертные «лучшие люди» трех последних человеческих «рас» - лемурийцы, атланты и арийцы (нынешнее человечество). Этот генофонд, полагает Э.Р. Мулдашев, может быть восстановлен в случае новой глобальной катастрофы, которая, по-видимому, неизбежна, поскольку полный цикл земной цивилизации, согласно древним учениям, предполагает семикратную смену рас.

Лемурийцы — наиболее продвинутый духовно тип homo sapiens; они в совершенстве владеют психическими энергиями («энергиями тонкого мира»), а также способны к дематериализации и материализации своего тела - именно за счет этого феномена лемурийцы и смогли уйти под землю и организовать там параллельную цивилизацию. В то же время они обладают исключительно высокоразвитыми технологиями - аппаратами и машинами, «созданными на иных научных принципах», примером чему могут служить особенно часто наблюдаемые людьми в последнее столетие совершенные летательные аппараты, так называемые «летающие тарелки».

Оставляя в стороне весьма экстравагантную теорию антропогенеза Э.Р.Мулдашева, заимствованную в основном у Блаватской и Штайнера, хотелось бы сказать несколько слов о его собственных открытиях - о «Стране Пирамид» и «сомати-пещерах». Надо признать, что район Кайласа - озера Манасаровар, являющийся одним из самых высокогорных участков Тибетского плато, действительно поражает воображение своим сказочным, почти неземным ландшафтом.

Побывавшие в этих местах путешественники отмечают прежде всего геометрическую правильность форм горных образований, первое место среди которых, несомненно, занимает сам Кайлас, представляющий собой правильную четырехгранную пирамиду. Стран-

ствовавший по западному Тибету в 1930-е гг. немецкий буддолог и буддист Эрнст Лотар Гоффман (лама Анагарика Говинда) необычайно живо описал этот зачарованный горный мир в книге «Путь белых облаков». Вот, например, какое зрелище открылось западному буддисту-паломнику на подступах к Кайласу в Долине Амитабхи: «Вступая в узкую долину на западном склоне Кайласы (места, посвященные Амитабхе, цвет которого — красный), он (паломник) оказывается в красном скалистом каньоне, структура которого напоминает архитектурные сооружения. Он будто окружен стенами гигантских храмов, украшенных высокими колоннами, карнизами и уступами скал, а высоко надо всем этим сверкает ледяной купол Кайласы».

Гоффман говорит также о завораживающей атмосфере «духовной мощи и безмятежного покоя», царящей в этом бесплодном, давным-давно оставленном людьми краю. Тибетская «страна каньонов» простирается на несколько сотен миль», и здесь до сих пор можно найти следы, напоминающие о ее великом прошлом, о королевстве Гуге и легендарной стране Шаншун, - руины буддийских монастырей, ступы-чортены и множество пещер-ридов, вырытых в скалах монахами-отшельниками.

Однако, при всей поразительной «архитектурности» горных формаций, у нас нет никаких серьезных оснований считать их искусственными, рукотворными, как это делает Мулдашев. По мнению советского географа Б.В. Юсова, например, подобные формы рельефа (наблюдаемые на всем участке бассейна реки Сатледж, берущей начало вблизи Кайласа) типичны для высоких внутриконтинентальных пустынь: «... отдельные стоящие блоки, высокие башни и мощные колонны, бесконечное количество похожих на трещины земной коры ущелий; кое-где глыбы упали, усыпав дно ущелья или каньона обломками».

Все это создает картину огромного, разрушенного временем фантастического мертвого города». К тому же, использованный Э.Р. Мулдашевым способ «опознания пирамид» — компьютерное оконтуривание гор «следым методом» — на наш взгляд, не является достаточно убедительным. (Аналогичным образом, наверное, можно обнаружить немало каменных «конструкций» и в Колорадских каньонах).

Еще более фантастической представляется теория доктора Э.Р. Мулдашева о «генофонде человечества», законсервированном в гималайских «сомати-пещерах». (С буддийской точки зрения, сама идея консервации чего-либо на земле совершенно абсурдна.) Дело в том, что ученый рассказывает об этих пещерах исключительно со слов своих непальских и индийских информаторов, ибо его собственная попытка проникнуть вглубь подземного мира закончилась неудачей. Допущенный в одну из пещер, пройдя первый из внутренних залов, спрятанный за массивной железной (!?) дверью, он натолкнулся затем на невидимую преграду — мощный психонергетический барьер, сознательно «наведенный», как полагает Э.Р. Мулдашев, «сомати - людьми». Таким образом, подземная Шамбала-Агартти, как и следовало ожидать, оказалась недоступной для незваного гостя «мира сего».

Какой бы смысл, однако, ни вкладывали в понятие Шамбалы ее современные западные интерпретаторы и искатели, следует помнить, что существование мифической Счастливой страны ограничено во времени. Согласно буддийской хронологии, содержащейся в текстах Калачакра-тантры, в 1928 г. (год окончания Тибетской экспедиции Рериха) на престол Шамбалы взошел 21-й кулика-царь Анируддха (тиб. Ма-gag-pa). Его правление закончится в 2028 г.

Затем Шамбалой будут править поочередно еще 4 царя - по сто лет каждый. В 2425 г. - в год Воды-овцы - по истечении 97 лет правления последнего, 25-го кулика-царя произойдет великая битва между силами добра и зла. После чего на земле наступит эра торжества Учения Будды - Дхармы. Однако она будет длиться не вечно, но строго определенное время - 1800 лет, как гласит предание. А затем новый поворот неумолимого Колеса Времени положит конец этому золотому веку, и вместе с ним кончится и история Шамбалы.

А.АНДРЕЕВ.
(Из предисловия к книге «Время Шамбалы»).

Подготовила Г.ДАШЕЕВА.

МОНГОЛЬСКИЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

(Начало в № № 18 (679) за 13 мая, 19(680) за 20 мая, 20 (681) за 27 мая, 21 (682) за 3 июня, 23 (684) за 17 июня).

БАР ХЕБРАУС (?-1286), один из высших лиц Якобитской церкви в Сирии, известный ученый, историк. С 1268 г. жил в г. Магара, столице монгольских иль-ханов в Азербайджане. В ходе выполнения своих религиозных функций Бар Хебраус часто встречался с важными политиками и государственными деятелями того времени, в том числе и с монгольскими правителями и сановниками. Знал монгольский язык и имел доступ к ханской библиотеке монголов. В 1276 г. начал составление большой «Хроники», в которой он описывает государственную и юридическую систему Монгольской империи: организацию армии, принципы отношения к врагам, правила общественной жизни и т. д.

БАРАБИ́НСКАЯ СТЕПЬ, в южной части Западной Сибири. Волнистая равнина высотой 100-150 м. Березовые колки перемежаются с болотами и лугово-степной растительностью. В конце XVI - начале XVII вв. Барабинская степь входила во владения западной группы ойратов и являлась перевалочным пунктом их переселения из Западной Монголии на Волгу.

БАРАДИ́Н БАЗАР БАРАДИЕВИЧ (1878-1937), первый народный комиссар просвещения Б-МАССР в 1923-1925 гг., первый председатель Б-М Ученого комитета, писатель, переводчик, фольклорист, путешественник, исследователь Центральной Азии и Тибета. Начальное образование получил в Читинской городской школе, затем поступил в частную бурятскую гимназию П. А. Бадмаева в Петербурге. После его окончания в 1898 г., вернувшись на родину, работал в хозяйстве отца и одновременно занимался самообразованием. В 1899 г. вместе с бурятским купцом совершил поездку по Германии, Швейцарии и Италии, исполняя при нем обязанности переводчика. В 1902 г. поступил на восточный факультет Петербургского университета вольнослушателем, где специализировался по санскритскому, тибетскому и монгольскому языкам. После трех лет обучения под руководством академика С. Ф. Ольденбурга и Ф. И. Щербатского был признан пригодным к самостоятельной научной работе. В 1905-1907 гг. был направлен в путешествие в монастырь Лавран (Тибет) на средства Русского комитета при Академии Наук по изучению Средней и Восточной Азии по заданию академика С. Ф. Ольденбурга и Ф. И. Щербатского.

По пути следования Барадин сделал подробное описание жизни, быта, занятий алашанских монголов, культуры, языка, литературы тибетцев, жизни и быта монахов и географические описания местностей. За сбор огромного и ценного для науки материала был удостоен премии им. Пржевальского от Русского Географического Общества. По возвращении из Тибета, начиная с 1908 г. в течение 10 лет работал лектором монгольского языка на факультете восточных языков Петербургского университета. После Февральской революции 1917 г. возвратился на родину и включился в общественно-политическую и культурную жизнь бурятского народа, только что освободившегося от национального и колониального гнета царизма. Участвовал в съездах бурятского народа, в дискуссиях о путях развития культуры и образования бурят. В годы гражданской войны преподавал в школе в Агинском аймаке, не вмешиваясь в политические события.

С образованием Дальневосточной республики Барадин вместе с Б. Д. Гомбоевым и Г. Ринчино создал в Агинском аймаке обществу национально-культурного и политического самоопределения бурятского народа (Бурнацкульт). Программа общества состояла из задач всемерного культурно-образовательного развития бурят: создания школ для детей и неграмотных взрослых, политического, правового, исторического, естественнонаучного и т. д. образования народных масс, с целью пробуждения в ней человеческого достоинства, способности грамотно отстаивать свои права. Политическая программа ставила задачу самоопределения бурятского народа на основе единства национальной территории, уничтожения распространной в то время практики произвольных захватов бурятских земель в пользу местного крестьянства и переселенцев из западной России,

борьбы с бедностью и социально-политическим бесправием народа всеми доступными средствами. Программа Бурнацкульт преследовала цель всестороннего развития бурятского народа и приведение его к уровню требований времени, при этом имело место расплывчатость определения конечных политических целей. Барадин много работал и практически для выполнения этих целей - он автор учебников «Грамматика нового бурят-монгольского языка», «Синтаксис бурят-монгольского языка», словаря бурят-монгольских терминов, книги для чтения «Улаан сэсэг», для созданного в Агинске народного театра написал комедию «Урданай ноёд» (Старинные нойоны) (1918), драму «Чойжид хатан» (Госпожа Чойжид) (1920), трагедию «Ехэ удаган абжаа» (Великая сестра-шаманка; 1921), повесть «Сэнгэ баабай» (Отец Сэнгэ) (1927), переводы произведений Л. Н. Толстого. Заведовал отделом народного образования в автономной области ДВР (Дальневосточная Республика). С образованием Бурят-Монгольской АССР при формировании нового правительства был назначен народным комиссаром просвещения. В 1923-1929 гг. председатель Бурчюкома. В 1935 г. командирован в Институт Востоковедения АН СССР, оттуда переведен в Ленинградский институт языка, истории и литературы преподавателем монгольского языка. В 1937 г. обвинен в участии в панмонголистском движении и расстрелян.

БАРАК (?-1271), правитель чагатайского улуса в 1266-1271 гг., правник Чагатая, сын Бури. Вначале соперничал с внуком Угэдэя Хайду, который пытался установить свою гегемонию над Центральной Азией, чтобы возглавить борьбу чингисидов против верховного хана Хубилая. Но в войне с Хайдун в 1267-1268 гг. Барак потерпел поражение и был оттеснен в южные р-ны Средней Азии. В 1270 г. получил от Хайду и золотоордынского Менгу-Тимура предложение заключить тройственный союз против Хубилая и иранского Абаги-хана, сына Хулагу. По заключенному между ними договору Барак пошел в поход на Иранское ханство и в мае 1270 г. занял Хорасан. Абага-хан спешно прибыл из Азербайджана и с помощью своего вассала, правителя Герата, организовал отпор вторжению Барака. 22 июля состоялось генеральное сражение, в котором Барак был полностью разбит. Тяжело раненый в бою, он умер в 1271 г.

БАРАГА, географический и исторический район в Манчжурии, соответствует современному Хулуунбуирскому аймаку Автономного района Внутренняя Монголия КНР, где проживают баргуты, в XVI-XVII вв. переселившиеся из Баргузинской долины.

БАРГУДЖИ́Н-ГОА, мать легендарной родоначальницы семейства Чингисхана - Алан-гоа. Жена Хорилартай-мэргэна, нойона племени хори-тумат, дочь Бархудай-Мэргэна, владельца Баргуджин-токума.

БАРГУДЖИ́Н-ТОКУМ, исторический топоним, многократно упоминающийся в источниках по средневековой истории монголов: «Сокровенное сказание монголов», «Джами-ат-таварих» Рашид-ад-дина и других. Соответствует современной Баргузинской долине Республики Бурятия. Издревле был населен монгольским племенем баргут (См. Баргуты).

БАРГУЗИ́НСКАЯ ДОЛИНА, межгорная котловина в среднем течении р. Баргузин, между Баргузинским и Икатским хребтами, в Бурятии. Длина 200 км, ширина до 35 км, высота от 470 до 600 м. В древности и средневековье Баргузинская долина являлась владением монгольскоязычного племени баргут, от которых остались многочисленные археологические памятники. После их ухода в Северо-Восточный Китай в первой трети XVII в., через сто с лишним лет, в середине XVIII в. с западного берега Байкала пришли эхириды, предки современных баргузинских бурят.

БАРГУЗИ́НСКАЯ СТЕПНАЯ ДУМА, орган управления шести эхиритских, одного булагатского и одного сэгэнутского рода, проживавших в долине р. Баргузин. Была образована в 1824 г. с центром в с. Улюн, объединяла шесть родовых управлений и нескольких инородных управ. Со времени образования дума подчинялась Верхнеудинскому округу, а с 1872 г., когда выделился отдельный Баргузинский округ, перешла в подчинение Баргузинскому земскому суду. Управление думы состояло из Главного тайши,

его помощника и родовых голов. Главными тайшами последовательно были: Андрей Шибшеев, Босхол Андреев, Санкир Андреев, Хамнай Санкиров, Сахар Хамнаев, Цыренжап Сахаров. Население ведомства занималось, главным образом, скотоводством, в меньшей степени охотой и рыболовством. Одной из главных задач думы был сбор налогов с населения. В 1900 г. было взыскано ясачных и оброчных податей, сборов в государственную казну, земских и окладных сборов на сумму 81260 руб. 26 коп. Кроме уплаты денежных сборов дума обеспечивала исполнение бурятским населением различных повинностей: постройка и ремонт казенных зданий, содержание в исправности дорог, охрана лесов от пожаров, почтово-перевозочная повинность, выделение для этих целей рабочих, лошадей, продовольствия и т. д.

Думе вменялось в обязанность вовлечение коренного населения в общероссийские благотворительные акции. За 1856 г. по Баргузинскому ведомству имеются сведения: «О сборе пожертвований в пользу раненых», «Сбор пожертвований в пользу жителей города Рослава, пострадавших от пожара», «Сбор пожертвований на памятник 1000-летию России». Дума также занималась распространением среди бурят хлебопашества, в ведомстве имелось 5 хлебозапасных магазинов, в которых в одном 1856 г. хранилось 3820 пудов хлеба.

Лит.: С. Ю. Даржаев. *Степные думы - органы самоуправления бурят в Российском государстве (1822-1904 гг.). Улан-Удэ. 2001.*

БАРГУТЫ́, монголоязычное племя, известное с VI в. н. э., с древности населяло Баргузинскую долину. В китайской летописи Тан-шу говорится, что баргуты имели до 60 тыс. кибиток и 10 тыс. воиска. Во главе племени стоял иркин (полноправный). Известно, что баргуты неоднократно вступали в борьбу против орхонских тюрок, которые стремились подчинить их себе. В надписи на стеле Кюль-Тегина указывается: «налево, (т. е. на север), я прошел с войском вплоть до страны Ир-Байрку...». В 706 г. баргуты выступили против орхонских тюрок, но потерпели поражение. В надписи в честь Кюль-Тегина это событие описывается так: «После того, как великий Иркин племени Ир-Байрку стал нам врагом, мы их рассеяв, разбили при озере Турги-Яргун. Великий Иркин бежал с немногими только мужами». В 716 г. баргуты вновь поднялись против тюрок. В сражении у р. Тола тюркский каган Мочжо нанес им поражение.

Однако когда Мочжо возвращался в свою ставку, баргуты устроили засаду в лесу и истребили весь тюркский отряд, а кагану Мочжо отрубили голову и переслали китайскому двору.

У себя на родине баргуты занимались скотоводством, охотой, кузнечным и гончарным ремеслом. Подсобное значение имело у них земледелие, о чем говорят сохранившиеся в долине Баргузина древние оросительные каналы, земельные участки и часто находимые в них сошки и жернова. Баргутам также принадлежат следующие памятники: остатки жилищ в устье р. Баргузин, разрушенные могилы за Баргузинским перевалом у Лысой горы, каменная плита с «баргутскими надписями» в Куйтунской степи у села Харгана, «баргутские кладовые» в окрестностях сел Бодон и Суво, вблизи Алгинского озера и в некоторых других местах. Пещера по р. Банной, а также известная Читкальская пещера служила баргутам жилищем. Места пребывания баргутов в Баргузинской долине еще мало изучены. В XVII в. баргуты переселились в Восточную Монголию и ныне проживают в Хулуунбуирском аймаке Внутренней Монголии. Язык баргутов наиболее близок к говору эхиритов, с которым прослеживаются ряд общих признаков, например, характерный только для них аффикс «-уун»: загуун вместо загаган, змуун вместо зэмээн, нуруун вместо нэрээн и т. д. Это говорит о многовековых политических, торгово-хозяйственных и брачно-родственных связях этих двух племен, что было естественно, когда они проживали в непосредственной близости друг от друга по обе стороны оз. Байкал.

БАРГУТЫ́ НОВЫЕ, представители племени хори, проживающие в Хулуунбуирском аймаке Внутренней Монголии, предки которых при проведении русско-китайской границы в 1727 г. остались на территории Китая, став подданными Цинской империи. По близости их языка с

диалектом баргутов, халха-монголы прозвали их новыми баргутами (шэнь баргад), и данное название закрепилось за ними, хотя к истинным баргутам они не имеют отношения. Баргуты новые родственны хори-бурятам агинским, кижингинским, хоринским и т. д.

БАРУЛАСЫ́, род племени монгол в XII-XIII вв., родственники Чингисхана в восьмом поколении, происходящие вместе с ним от общего предка Менен-Тудуна.

БАРХУДАЙ-МЭРГЭ́Н, владелец Баргуджин-токума (долины реки Баргузин), нойон племени баргут, дед Алангоа, легендарной прародительницы Чингисхана. Жил в I половине IX в.

БАСКАКИ́ (даруга), представители золотоордынского хана в русских княжествах, неполноценные для сбора податей, переписи населения, контроля над доходами русских феодалов. В распоряжении баскаков был войсковой отряд, который был расквартирован вне черты города, в т. н. «татарских слободах». В случае неповиновения или неисполнения местных князем ханских указов и законов, баскак выступал со своим отрядом войск.

Баскаки по своему административному положению были выше князей и контролировали их политические взаимоотношения между собой и другими государствами, а также разбирали их междоусобные тяжбы, предотвращая кровопролитные войны между русскими уделами. Баскаки были двух рангов: великий и малый. Великий баскак пребывал во Владимире, малый - по другим центрам русских княжеств. Баскаки сыграли большую роль в защите русских земель от притязаний немецких крестоносцев, как, например, великий баскак владимирский Амраган. (См. Амраган).

БАТАГАЕВ СЕМЕН ИВАНОВИЧ (1915-?), участник Великой Отечественной войны, полный кавалер ордена Славы. Родился в улусе Онгурены Ольхонского р-на Иркутской области в семье рыбака и охотника. Закончив начальную школу, Батагаев с 16 лет работал рыбаком на Байкале в Госрыбзаводе, а затем Потником в Гослове. В 1936 г. он поступил в Усть-Баргузинскую неполную среднюю школу и в 1939 г. закончил 7 классов вечерней школы. С 1939 г. он работал в Усть-Баргузине на водном транспорте счетоводом, затем прорабом-нормировщиком на поружбно-разрузных работах, а перед войной плывал на 100-тонной барже по реке Баргузин, работал бухгалтером.

С самого начала войны Батагаев добивался отправки на фронт, но лишь в декабре 1941 г. его призвали в армию и некоторое время он служил в Забайкальском военном округе. В октябре 1942 г. часть, в которой он служил, была отправлена на запад. На фронте он служил в 74-й особой бригаде на Калининском фронте. 23 февраля 1943 г. бригада шла в наступление в р-не Гжатска. Батальон, в котором служил Батагаев, наступала на деревню Чернушки. Немцы засели за сараями и домами и вели плотный огонь по нашим. Батагаев, умело применяясь к местности, вырвался вперед и взял на прицел гитлеровца, ведшего огонь из ручного пулемета. Двумя выстрелами уничтожил немца, а затем вместе со взводом бросился в атаку. Немцы не приняли штыкового боя и стали убегать, отстреливаясь на ходу.

В этой атаке Батагаев был ранен в ногу и его отправили в госпиталь. В армейском госпитале Батагаев пробыл два месяца - до апреля 1943 г. В середине апреля 10 стрелковая дивизия, в которую была реорганизована его бригада, была переброшена на Смоленское направление. Батагаев принимал участие в освобождении Ельни и Смоленска. На окраине Смоленска Батагаев был ранен вторично, на этот раз тяжело. В ноябре 1943 г. вышел из госпиталя, его направили в сержантскую школу на трехмесячные курсы, которые он закончил в феврале 1944 г. и в звании младшего сержанта был направлен на фронт. Служил командиром минометного расчета в 449-м Ковенском стрелковом полку 144-й Виленской стрелковой дивизии

5-й Краснознаменной армии. Севернее местечка Румшишки Литовской ССР 449-й полк начал форсирование р. Неман. Для переправы использовались дырявые лодки, которые немцы испортили при отступлении, плоты из досок, бревна и даже ворота с петлями. Значительную помощь наступающим частям оказали ранее переправившиеся четверо солдат - Батагаев, Соколовский, Кулиев, Раздорский. В течение целого дня огнем из миномета и автоматов они не давали немцам вести по нашим наступающим частям организованную, прицельную стрельбу. Командир полка подполковник Бойков характеризовал действия Батагаева:

«В бою при форсировании реки Неман 25 июля 1944 г. товарищ Батагаев огнем из своего миномета подавил две пулеметные точки противника и уничтожил свыше 15 солдат и офицеров противника. Этим самым дал возможность нашей стрелковой роте форсировать р. Неман без потерь...». Все четверо бойцов приказом по 144-й стрелковой дивизии № 059/н от 10 сентября 1944 г. были награждены высшим солдатским орденом - Славы III степени.

В ходе боев за г. Вильнюс немцы были окружены, но не сдавались. Нужен был «язык» для выяснения обстановки. В это время наблюдатели донесли, что на нейтральной полосе ползает немецкие разведчики. Командир роты решил захватить их и послал к ним навстречу четырех солдат, среди которых был Батагаев. Наши бойцы пополнили к нейтральной полосе и зашли в воронку от снаряда. Показался передовой разведчик немцев. Ничего не подозревая, он полз прямо на заставивших наших солдат. Остальные немцы ползли в метрах 15-20. Батагаев и его товарищи схватили его за руки, а третий наш боец сунул ему в рот кляп. Немец не успел ничего понять, как был взят в плен. Его быстро связали и на плащ-палатке потащили в расположение наших подразделений. Оставшиеся немцы, встревоженные исчезновением своего товарища, пополнили назад. За бои при взятии Вильнюса и захват «языка» младший сержант Батагаев был награжден орденом Славы II степени (приказ по 5-й армии № 0167/н от 19 декабря 1944 г.). Позже Батагаев городской Совет Вильнюса присвоил звание «Почетный гражданин г. Вильнюса».

Орденом славы I степени Батагаев награжден за проявленные храбрость и мужество при взятии г. Истенбург в Восточной Пруссии. В наградном листе было написано: «Батагаев Семен Иванович, 1915 г. рождения, бурят. Адрес: Усть-Баргузин, мать Батагаева Татьяна Сергеевна... Старший сержант, командир минометного расчета 449-го стрелкового полка Филатов». Это подтверждение было поддержано командиром дивизии и командующим 5-й армии. В боях за взятие укрепленного г. Кенигсберга Батагаев был ранен, находился на излечении в госпитале до мая 1945 г. и о капитуляции фашистской Германии узнал по радио и из газет.

Летом 1945 г. 5-я армия была передислоцирована на Восток и вошла в состав 1-го Дальневосточного фронта. При наступлении фронта на г. Харбин и Гирин старший сержант Батагаев был тяжело ранен и пролежал в госпитале города Ворошилов-Уссурийск до февраля 1946 г., а затем был демобилизован как инвалид. После войны работал - сначала рыбаком-охотником в Золото-проднабе, а затем в колхозе. С 1951 по 1955 г. работал наблюдателем, а затем техником-аэрологом в Гидрометеослужбе. С 1961 г. работал мотористом-билетером кинопередвижки. В 1965 г. вышел на пенсию по инвалидности.

Лит.: Д. Цыренов. *Наши земляки - полные кавалеры ордена Славы. Улан-Удэ, 1988.*

Алексей ГАТАПОВ.
 По вопросам приобретения
 книги обращаться
 по электронному адресу:
 e-mail: gatarov 2004@mail.ru.
 Тел.: 21-91-53.
(Продолжение следует)

Обоо тахилга

САГААН МОРИН - САРЬДАГ УУЛЫН НЮТАГ

Захаамнай аймагай Сагаан-Морин нютаг харьдаг уулын хормойдо, эгээл үндэр газарта оршодог нютагуудай нэгэнинь болоно. Энэ нютагта ажаһуудаг зон хонгоодор угай тэртэ угсаатанһаа бүридэдэг.

Уула хабсагайн дундуур урдаг Сагаан Моринууд гэхэн горхонуудай эрьбэн жалгануудай дундахы уулзуур дээрэ баригданан ангуушадай отогһоо нютагай түүхэ эхи абадаг гэшэ.

Июнь нарын наратай дулаан нажарай нэгэ үдэр нютагай хүн зон хүл хүлгөөтэй Баян гол гэжэ нэрлэгдэһэн жалгын саада тээ Ринчин Бүмбэрэн таабайнгаа обоо тахихаяа олоор сулгарба. Хүгшэд, залуушуул, үри хүүгэд, хото городһоо ерэхэн нютагай зон нүүлэй жэлнүүдтэ обоого тахилсадаг заншалтай болоһонинь урматай.

Нютагайнгаа зоной элүүр энхын, ургаса ногооной баян ургахын, ажал хүдэлмэрин амжалтатая ябахын түлөө нютагай зүгһөө Баяр ламбагай уншалга үнгэргэбэ.

Хун сагаан хоёр хонин Ехэ обоогой эзэндэ гаргагдажа, сагаан эдээнэй, алтан табагай дээжээр үргэл үргэгдэжэ, Ахрай гэхэн олоной уншалга оршон тойронин доһолгон байгаа бэлэй.

Холоһоо, хото городһоо ерэхэн нютагаархидаа тоолохо болоо наа, хэд бэ гэбэл: республика дотороо мэдээжэ барилгашан, Улаан-Үдын ДСК-да үни удаан ажаллаһан, наһанайнгаа амаралтада гарабашы, хүдэлхэн зандаа Ширапов Василий Цырендоржиевич, Шулуутын комбинормын заводой директорээр ажаллаһан Жамбалов Базар Бадмаевич, Новосибирский ядери физикын институтта хүдэлжэ ябаһан Бадмаев Содбо Банзаракцаевич, БНЦ-гэй талагы даагша, техникескэ эрдэмэй доктор Бадмаев Бадма Банзаракцаевич, республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствэдэ ажаллаһан Аюшеев Дашанима Лхагбаевич, Закаменск хотоһоо ерэхэн, аймагай лесхозой директорээр ажаллаһан, республикын ойн үйлдэбэрин габьяата хүдэлмэрилэгшэ Ширапов Сергей Цырендоржиевич болон бусдые нэрлэе.

Тэрэл үдэртөө үдын нүүл багаар сулгарһан зон, хургуулин нурагшанар,

А.Сахаровскаягай зураг

нютагай залуушуул баруун хадынгаа Ринчин Мондол таабайнгаа обоо тахиха дүүргэд, хадын доро нютагай баруун тээ оршодог талмай дээрэ хүүгэдэй обоо тахилгын найр наада эхилбэд. Энэ обоо үри хүүгэдтээ зориулжа тахидог юм. Сугларагшадай урда Сергей Цырендоржиевич Ширапов үгэ хэлэхэдээ, ой тайгадаа гамтай наринаар хандажа, уна голнуудаа арюун сэбэрээр сахижа ябахынь уржалан байна. Энэманай тон ушартай болоно, юуб гэхэдэ, Захаамнай аймагай хүбшэ тайгата нютагуудаар урданһаа мүнөөшье хүрэтэр ажаһууна бэшэ гү. Энэ мүнөө сагай хүндэ хүшэр байдалда ороһон нютагай ажал угы зон ой тайгынгаа ан гурөөлые агнажа, уна мүнэнэйнгөө загаһа жараахайе хэм хэмжүүргүйгөөр агнажа, хюдажа байна ха юм.

Хургуулин нурагшад дунда бүхэ барилдаагаар мурсысон үнгэргэгдэжэ

түрүүшын нурунуудые эзэлхэн барилдаашадта мүнгэн шангуудые Василий Цырендоржиевич өөрын зүгһөө барюулжа, урмашуулгын сентэй бэлэгүүдые Сергей Цырендоржиевич баһал өөрын зүгһөө барюулаа.

Бэшэ үдэрнүүдтэ нютагайнгаа олон тоото обоонуудые уг угаараа гэхэ гү, али отог отогоороо тахиха мүргэн байна.

Дулаан зунай наратай найхан эдэ үдэрнүүдтэ нютаг нугадаа үнгэргэгдэжэ байһан хуушанай заншалта нангин хэрэгые залуу үетэндөө заажа, дамжуулжа, аха захатанай нургаал хэжэ байһандань үнэн зүрхэнһөө урмашаад, сэдхэлээ баясажа, нютагаймни шарай бүришье дүтэ, түрэл болоһондол харагдаад, сэдхэл зүрхөө уяржа, шүлэг дуугаа дуулаха дурамни хүрэн.

САГААН-МОРИН

Эжымни зүүдэндэмни бусахадаад,
Эдирхэн наһамни наһагдашана.
Элихэнээр нютагни

харгахадаад,
Энхэрэн намайгаа угтаналши.

Сагаан - Морин, Сагаан - Морин -
Сарьдаг уулын хоймор нютаг,
Сагаан - Морин, Сагаан - Морин -
Сарлаг сүүнэй амтан булаг.

Баабаймни сэдхэлдэмни
бусахадаад,
Балшархан наһамни
наһагдашана.
Баруунхан хадамни
харгахадаад,
Баярлан намайгаа угтаналши.

Сагаан - Морин, Сагаан - Морин -
Сарьдаг уулын хоймор нютаг,
Сагаан - Морин, Сагаан - Морин -
Сарлаг сүүнэй амтан булаг.

Энээхэн бэыемни бүүбэйлхэн
Элисэгэйм тоонтонинь бэлэйлши,
Уулынгаа хормойдо оршоһон
Урматай нютагни угтаналши.

Сагаан - Морин, Сагаан - Морин -
Сарьдаг уулын хоймор нютаг
Сагаан - Морин, Сагаан - Морин -
Сарлаг сүүнэй амтан булаг.

Лазарь ЧИМИТОВ.

«Юһэн тугай хүлдэ» гэхэн конкурсно

БҮХЭ ЯНАТАЙ, УТА НАНАТАЙ Миний уг изагуур

Манай уг изагуур хадаа аяар холын 17-дохи зуун жэлһээ эхитэй юм. 1665 ондо Түнхэндэ хонгоодор угтай Хан гэжэ хүн ажаһуугаа. Тэрэ унагалха гүүтэй байгаа. Тэрэнь Эрхүү мүнэнэй эрьедэ унагалаад, унаганинь уна руу унаһан. Хан унагаа бэдэржэ олоходонь, тэрэнь дүрбэн бэшэ найман хүлтэй унаган байшоо. Тэрэ хүн нимэ юмэ хараад байхадаа, ехэ сээрхэжэ, Захаамнай Далахай нютаг нүүжэ ерээд, Сэхир Нүбэтэ хоёр голой уулзуурта түбхэнэжэ, хүбүүтэй болоо. Тиигээд хүбүүндэ Дала гэжэ нэрэ үгэһэн байна. Дала олон дүүнэртэй боложо, Дала ахай гүүлээ. Тиигэжэ Дала ахайн нэрээр манай нютаг Далахай гэгдэһэн ха.

Дала Бажагадай гэжэ хүбүүтэй байгаа. Бажагадай Заяата, Заяата хоёр хүбүүтэй болоо-Тарал Ойбон гэжэ. Тарал дүрбэн хүбүүтэй байгаа- Ойбон, Шорто, Түүтэй, Моотоон. Эдэ хүбүүдхээ таргашад дүрбэнгүүд гэжэ нэрлэгдэн, Далахай нютагта ажаһууна.

Миний уг гарбал дүрбэнгүүдхээ таргашан. Манай ехэ таабаймнай Шойдоной Гомбо гэжэ 1877 ондо түрэнэн. 1973 ондо Гомбо таабаймнай 96 наһа хүрээжэ, түрэлөө урилаа бэлэй. Гомбо таабайн Цыремжит гэбни 1885 ондо түрэнэн намтартай иэн. Баһал ута наһа наһалжа, 85-тайдаа 1970 ондо хада гэртээ мордоо нэн.

Шойдонтон ехэ олон үхибүүдтэй байгаа. Гомбо, Аюша, Гуржаб гурбан хүбүүдтэй, Дулма, Тогошо, Будаа, Дари, Жаб гэжэ табан басагатай. Хүндэ хүшэр сагай үедэ Гомбо таабаймнай ехэ ахань хадаа гурбан дүү басагадаа Сэхирэй Шаргын дабаагаар Түнхэн нютаг абаашанан гэлсэдэг. Тигэжэ Дулма абагазымнай Охор-Шэбэртэ Даабалай хурайхада хадамда гаража, хоёр хүүгэдтэй болоо. Тэдэнэрнай Матвевтан болоно. Тиэхэдэ Будаа абгазымнай Ускеевтэнэй бэри боложо, олон хүүгэдтэй болоо. Харин Тогошо абгазымнай Тоородо Суходоевтоной бэри боложо, Цыренжан хүбүүтэй, Дари басагатай болоо нэн. Бидэнэр эдэ аха дүүнэртээ харилсадаг байһабди.

Гомбо таабаймнай хоёр хүбүүтэй, гурбан басагатай иэн. Ехэ хүбүүн Донодогын дайнда үгы. Бага хүбүүнине - Ринчин-Доржо Гомбоевич Дашапилов баһал Эсэгэ орнооо хамгаалгын дайнда мордожо, Берлин хүрээжэ, 1947 ондо нютагаа элүүр мэндэ бусаха золтой байгаа.

Ринчин-Доржо нагасамнай хоёр хүбүүтэй, зургаан басагатай. Одхон Булад хүбүүнтэниин 4 хүбүүтэй- Гомбо, Буянто, Амгалан, Эрдэм. Эдэмнай хадаа манай уг гарбалай 13-дахы үсын хүнүүд болоно.

Манай уг гарбалай эгээ хүндэтэй, урдаа хараха хүмнай хадаа Ринчин-Доржо нагасамнай байгаа. Нагасамнай ухаатай эсэн, даруу номгон зантай, сэбэр найхан сэдхэлтэй хүн нэн. Бидэнэй, бүхы нютагаар хинайнгаа хэрэг зоригынь бүтээдэг, сэргэм үргэжэ, харгы замыемнай арюуд-хадаг нютаг зондоо хүндэтэй Таабай байгаа.

Гэбэшье хүндэтэ нагасамнай Агуу Илалтын 65 жэлэй ойн баярые хубаалдангуй, оройдоол 6 нара урид наһа барашананинь ехэл харамтай. Нагасатаймнай 8 үхибүүд, 36 ашанар, 18 гушанар, тиэхэдэ бэшэшье түрэлнүүдын-Шойдонтон болоно гэшэбди.

Шойдонтон гэшэ ажалша бэрхэ, бүхэ яһатай, ута наһатай зон юм гээд нютагай үндэр наһатан хөөрлэдэдэг нэн.- гээд нагасамнай нэгэтэ хэлээ нэн. Энэньше тон зүб. Шойдоной Гомбын, Аюшын үхибүүд булта ута наһатай, үнэр баян ажаһууна. Үри хүүгэдын булта эрдэм номтойнууд, үргэн Буряд орон соогуураа гаран ажаһууна, ажаллана.

Х. ДАМПИЛОВА.

Жэгтэй ушарал болоһон юм

УХАА МАЛААГШАНАА МАРТАДАГГҮЙБ

...Би эжитэе, үхибүүдээрэ олон хараһан мал сооһоо мартахаар бэшэ, олон жэлдэ хоолоймнай тэжээһэн ухаа малаагшан (ухаагшан) тухайгаа үргэн уужам Бурядайнгаа уншагдада бэшэхэ наһаатайб. Бэээрэ томо, эбэрнүүдын харбагарнууд, нүүлын ута, улаан бэшэ, ухаа, һүнинь найхан, хүнгөөр һүн гараха, наалгахадаа номгоршохо, түрөөд байхадаа, түрүүн уурагаараа садхааха, сагаан эдэе одоол салгидуулдаг нэн даа, хожом болотор һүнинь буурахагүй, хубайрха гэжэ мэдэхэгүй, нэгэл мал хубайраа гэшэ нэн гү даа, олон мал соо ябахадаа, элээр харагдаха, адуулгаһаа ерэхэдэ малай түрүүшүүл соо ерэхэ.

Хожом болохо бүри сэдэжа ядадаг, һандаша болоһон юм, намартаа огород соо хушаад орхихон жэжэ, томошье наань, хартаабха хуу эдижэрхихэ, хара эртэ зун байхада, хүршээрэйнгөө огород соо ороод хартаабхын ногоон эшэ, ногоо хуу зулгааха, гэшхэхэ, зонһоо аягүйрхэжэ ядаад, хаа-яа уяжа хонодог байгаабди, хоёр дахин гүзөөнин байхаа һанаад, совхозой бэрхэ малай аргашанууд Намсараев Баяр Хусаевич, Намсараева Надежда Доржиевна (наһа бараһан) үнээемнай абараа бэлэй.

Арба түрөөд байхадаа, майн хуушаар гэшэ нэн гү, июниин эхээр гү, мал ногоондо садажа ядажа байгаал даа. Наратай байхада Набережна үйлсөө Ахметсафин Юрын арбаад наһатайхан басаган гүйжэ ерээд, үнээнтнай манай урдахы болдог соо шабарта унаа гэжэ, үнээемнай таниха байгаад, эхэн түргөөр дуулга гэжэ эльгээһэн байгаа.

Гэртээ эжы бидэ хоёр байгаабди, нараншые орохо тээшэ боложо байна. Набережны гэртэй байһан эршүүдые суг-

луулаад, аргамжа оһор абаад ошоходомнай, уһан соо урһан ута ногоонхойноһоо болдогтой шабар соо ороһон байгаа, ерэхэн 4-5 зон арай гэжэ аргамжаар бүхы бэзынь оройжо, хүл дээрэнь бодхоожо гаргаба. Гаргашар байтарнай, оройшые болобо, эршүүлыше гэртэе хуу ошобо.

Би үнэээнэйнгээ эбэрһээнь оһорлоод, хуурай газараар гэртээ ошохо гэжэ ябатараа (нохой халхай!), баһа болдог шабар руу үнээмни унашаба, хүсэд харанхы боложо байна, айлай сонхонууд яларжа эхилбэ, үнээгээ шабартай уһанһаа гаргажа, баярлаһан хүн, ехэ уйдхарта абтаад, хайшан гэхэ гэшэбиг гэжэ һанаад, дахин хүнүүд эрээжэ гаргахаа болёо, харанхы болоо, үнээмнай үшөөл үндэгэнэнэ, тэршэлнэ, гаража шаданагүй. Тиигээд лэ хайшан гэхэб, хэдышые хайрлаа наа, ниуртаа үһэтэй мал гүбь даа, үйлөөрөөл болохо болобо гүбди даа гэжэ һанаад, үнээгээ орхёод лэ гэртээ өөрөө тэрэ газарһаа болдог соогуур унажа ябажа, гаража ошоходоо, үглөөгүүр эртэ гэрэлтэй болоходо ерэхэб гэжэ үнээндээ хэлэхэн шэнгээр холо болоо нэм.

Үглөө үдэр боложо байхада, Набережын углууһаа харахадаман, үнэээмнай тархининь шохойжо харагдаа нэн, хажуудань ошоходомни үүгэнэжэ, булай ехэ газарта хульбэрһэн байгаа агша нэн. Баһа яаха бэлэй гэжэ байтарни, дэрэвэн соо тракторай абян дуудлаба. Совхозой механизатор хэрэгээрэ эртэ трактораа абяа гаргашан байгаа. Хайдабтай шамдуу эрэхэдэмнай, үнээн шадалаа бараад, хажуу тээшэ хараад хэбтэһэн байба, тэрэл хэбтэһэн зандан эбэртэн тросс шаггалаад, 50 метрэй зайда трактораар шэрээ хуурай газарта гаргаал даа.

Айһаншы гэшэмни аргагүй, уданшыгуй хажуудамнай эжымни бии болоо. Үнээн үншые хэбтэжэгүй даа, Хайдабнай яаралтай ябаа нэн. Эжитэе үнэээнэйнгээ хажууда байтарнай, гэнтэл өөрөө хүл дээрэ бодоо нэн, танихын аргагүй, муухай, сула шабар, туранхай болоһон шэнги үзэгдөө һааб даа. Нэгэ хэды хоногто гэртэһээ уһалаад газараа хараабди, ехэ үншые болоогүй малаараа ябадаг болоһон юм, нүүлдэн үшөө нэгэ арба нэгэдэхиеэ түрээжэ, тугал бэлэглээ нэн. Ямар шанга мал байгаа гэшэб даа.

Ходо зүрхэ алдадаг байгаабди, хайшан гэжэ саашань болгохо зон гэшэбиди, харин үнээмнай өөрөө мүрөө олоһон, гэрэйнгээ хажууда зүүн тээмнай зайн галай столбдо шүргөөжэ, тоогто сохюулжа, адагуусан түрөлөө урилаа нэн.

Тэрэ гэнээршые, бидшые өөһэдөө наһатай боложо, тимэ һайн үнээн манда олодоггүй, үе сагай үнгэрөшые наа, улаа малаагшанаа мартадаггүйб. Нүүлдэн дуугаар түгэхэл хэхэ һананаб.

Үнээдэйнгээ ерэхэдэ,
Үүгэлэн, ооголон гараарай.
Үбгэдэ, хүүгэдэй ороходо,
Үглэн, хөөрэн байгаарай.

Хондойнгоо ерэхэдэ,
Хулайлан хулайлан гараарай.
Холоһоо зоной ерэхэдэ,
Хөөрэн дуулан байгаарай.

Адуунайгаа ерэхэдэ,
Аргамжаа баряад гараарай.
Аха зонойнгоо ороходо,
Аягалан мэндэшэлэн байгаарай.

Роза ДОНДОКОВА,
ажалай ветеран.

Яруунын аймагай Улаан-Малшан.

XVII ЖАРНАЙ САГААН ТҮМЭР БАР ЖЭЛ

ЗУНАЙ ДУНДА ХАРА МОРИН НАРА

Буряад жигэ	17	18	19	20	21	22	23
Европын литэ	28	29	30	1	2	3	4
Гараг	Дабба	Мягмар	Лагда	Лурдэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Лара	Марс	Меркури	Юпитер	Солдон	Сатурн	Наран
Үдэр	понея	Втарики	среда	четверг	пятница	суббота	воскр.
Үнгэ	шаргашан	саглан	сагвагшан	хара	харгашан	хүхэ	хүхэгшан
Үдэр	Тахья	Нохой	Гахай	Хулгана	Үхэр	Бэр	Туулай
Мэнгэ	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан
Луудал	шорой	түмэр	огторгой	улан	уула	модон	хни

Гарагай 2-то зунай дунда хара Морин нарын июнин 28 (хуушанай 17).
Шарагшан Тахья, 4 ногоон мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд ба тэнгэри тахиха, тахилда үгэльег үгэхэ, дасан хийд бодхохо, хэсэг даллага абаха, сан табиха, эм найруулха, гэр байшан бариха, замда мур гаргаха, хүрэнгэ элэхэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, үзэл үзэхэ, худалдаа хэхэ, хүн, малые ханаха, тангариг үгэхэ, наад тодхор дарахада хайн. Эхилжэ ном сонсохо, холын замда ябаха, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, мал агталха, байшан гэрэй нуури табиха, угаал хэхэдэ муу.

Хүнэй үнэ абаа наа, шэг шарай муудаха.
Гарагай 3-да июнин 29 (хуушанай 18).
Сагаан Нохой, 3 хүхэ мэнгын, түмэртэ нуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд тахиха, "Чабдар", "Унан балин", "Лудор", "Лусын балин" үргэхэ, шэнэ ноёнине табиха, хэлсэний ажалшанине абаха, ном заалаха, урлада үйлэдэ нууралсаха, ууглаа зарлаха, буянай үйлэ бүтэхэхэ, хүрэнгэ табиха, модо отолхо, эм залахада хайн. Эм найруулха, замда гараха, нүүдэл хэхэ, аша талнтай үйлэ бүтэхэхэ, хүүгэды хүлдэ оруулха, газрашан ябуулха, сэргэ хүдэлгэхэ, газар лэндэхэ, харюулга хэхэ, модо отолхо, нубаг татахые хорилго.

Хүнэй үнэ абаал, эд зөөри, үхэр мал гарзалха.
Гарагай 4-дэ июнин 30 (хуушанай 19).
Сагаан Гахай, 2 хара мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр.

Дасан дуганай тахил зааха, бэсэг зурхай зураха, лама хубараг болохо, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм занал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзаха, буянай үйлэ бүтэхэхэ, замда ябаха, номын хурим бөөлүүлэхэ, ном заалаха, өөрн ажамидаларда тунхатай ажал хэхэ, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, гүлгэ тэжээхэдэ хайн. Хатуу үйлэ ажал хэхэ, ном сонсохо, юумэ газрашан үгэхэ, хүрэнгэ элэхэхэ, модо отолхо, худаг малтаха, үбшэн элишлэлэ эхилэхэ, хийдэй нуури табиха, нүүхэ, гэр бүрихэ үйлэнүүдтэ харша.

Хүнэй үнэ абаа наа, хайн нүхэртэй ханилха.
Гарагай 5-да июнин 1 (хуушанай 20).
Хара Хулгана, 1 сагаан мэнгын, унанда нуудалтай үдэр. Нарын сээр.

Бурхан, лусуудта зальбарха, тахиха, бэсэг зурхай зураха, санаар олгохо, дасан шүтээн бодхохо, номын хурал байгуулха, эм найруулха, ном сонсохо, номлохо, хэлбэхэ, эрдэмдэ нураха, замда ябаха, модо тариха, хүрэнгэ

элэхэхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтэхэхэ, шэнэ барилга ашаглалгада оруулха, худалдаа хэхэ, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлаха, угаал үйлэдэхэдэ хайн. Үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, хүүгэды үргэжэ абаха, нохой тэжээхэ, ехэ гол гаталха, заага бариха, тангариг үгэхэ, нубаг татаха, нялхые хүлдэ оруулха, газрашан ябуулхада сээртэй.

Хүнэй үнэ абаа наа, үлэсхэлэн хоолон байдал оршохо.
Гарагай 6-да июлин 2 (хуушанай 21).
Харагшан Үхэр, 9 улаан мэнгын, уулада нуудалтай үдэр.

Бурхан тахиха, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, лама болохо, хэсэг даллага абхуулха, эм найруулха, эрдэмдэ нураха, замда гараха, шэнэ хубсаһа үлдэхэ, аралжаа наймаа хэхэ, мал худалдаха, байшан гэрэй нуури табиха, мори, үхэр нураха, бэри буулгаха, бүриин үйлэ бүтэхэдэ хайн. Эд, хүрэнгэ эзлээр үгэхэ, нүүхэ, урлан бүтэхэ, дархалха, сэргэ хүдэлгэхэдэ хангалтагуй.

Хүнэй үнэ абаал, үбшэн хүрэхэ.
Гарагай 7-до июлин 3 (хуушанай 22).
Хүхэ Бар, 8 сагаан мэнгын, модондо нуудалтай үдэр.

Хугагын хурса үдэр.
Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табиулха, хангал тахиулха, нахиуһанда үгэльег үгэхэ, бурхан, тэнгэри тахиха, бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайла, бэсэг зурхай зураха, наһанай буян бүтэхэхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо нуулгаха, хубсаһа эсхэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, урлада ухаанда нууралсаха, шэмгэ зүүдэл зүүхэ, нэеы гэр табихада хайн. Бэри буулгаха, хурьгэ оруулжа болохогүй, эм найруулха, ном эхилэн заалаха, замда гараха, түрэл садан бололсохо, модо отолхо, тангариг үгэхэ, хүншүү хөрбоһо гаргахые тэбшэгты.

Хүнэй үнэ абаа наа, эдэе хоол, ундан элбэгжэхэ.
Гарагай 1-дэ июлин 4 (хуушанай 23).
Хүхэшэн Туулай, долоон улаан мэнгын, хийдэ нуудалтай үдэр. Хугагын хурса үдэр.

Бурханда зальбарха, лама болохо, арамнай хэхэ, эм найруулха, тарни уншаха, эрдэм номдо нураха, буянай үйлэ бүтэхэхэ, адууна мал нураха, замда гараха, харюулга хэхэ, ногтуу галзууе номгодхоодо хайн. Байшан гэрэй нуури табиха, шэнэ гэр бариха, хүн, малые намнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, шэнэ дэгэл эсхэхэ, худаг малтаха, мал худалдаха, аралжаа хүхэ, тээрмэ бодхохо, улай гаргаха сээртэй.

Хүнэй үнэ абаал, эд бараан, эдэе хоол, ундан оллохо.

«Юнэн тугай нүлдэ» гэнэн конкурсно

«Нутаг минь, өршөө, чамайгаа би мартаггүй...»

Бүхэдэлхэйн харилсаан: буряад-монголнуудай хуби заяан

Энэ ушар гурбан жэлэй саада тээ болоо лэн. Зунай бороотой үлөөгүүр би Захаамин хото ошохо ханаатай харгы дээрэ гарабаб. Энэ бороон соогүүр машина би болоод, хажуудамни тогтошобо. Машинада нуужа, мэндэе хэлсээд, харгын хани болохо хүнүүдээ һонирхон харабаб. Нютагайнмай залуу хүн холоһоо бууһан айлшадаа хото хүрэтэр үдэ-шэжэ ябан байба. Тэдэнь баабай басаган хоёр юм ха. Абань 80 наһанһаа үнгэржэ ябанан буурал сагаан толгойтой, туранхайшаг, яржагар хатуу бэетэй, нюргаар дунда зэргын, үшөөл хүнгээн зандаа үбгэжөөл байба. Басаганинь 50 наһанай сээрхэн шарайтай, номгон даруухан харасатай эхэнэр. Монгол оронһоо хүршиндэмнай айлшад буугаа гэжэ дуудлана ханажа, тэдэнэр гэртээ бусажа ябаа юм байна гэжэ ойлгобоб.

Абань ехэл сэдхэлээ хүдэлгэнги машинын сонхоор хараашалан, һарабшалан ябана. Санагаа нютагай тэг дундуур урладаг Сэхир голой баруун тээхи Сарлаанай талые, Баатар хаан уулын хормой руу гараараа заан байжа басагандаа хэлсэбэ: «Хар даа, хүү минь, миний төрсөн нутаг ямар гооер манаран, дунгиартан ногоор ч байна вэ?» гээд, эбдүүсэн, һалгананан хоолойгоор дуугарба.

Уданшегүй бидэнэр Ташаашын дабаан дээрэ хүрэхэ эрбэбди. Машинамай тогтожо, үбгэн газраша гаража, харгын заханда ногоон дээрэ үбдэглэн нуушаба. Тийгээд хэдэ дахин доро дахин мургэб. Тини түрэл тоонтунгоо хурьһэндэ толгойгоороо тулгалан, үйлан һагад шэнэрһэн хоолойгоор Санагаа нютагаа Баатар хаан уулада дурдан шэбшэжэ, алгын соогоо газарай хурьһэн адхан абаад, үнэсэн байжа, наманшалан мүргэнэ. Басагааня дууджа асараад, нүгэдүүлэн мургуулба.

Нутаг минь, өршөө, амьда яваа сагтаа чамайгаа би мартаггүй, зүүдэндэе би эргэн ирхэв. Дахиж надад нутгаа эргэн ирэх хувь заяа байна уу? Амтан агаар чинь рашаан билээ, алтан хурьһэн чинь эльгэ дулаан билээ. Дахиж чамайгаа үзээд буцач чадал тэнхэхэ надад байх уу? гэжэ уйлан хэлэжэ, нюураараа тоонтунгоо нойтон хурьһэндэ мүргэн хэлэжөөл байна. Хасар дээгүүрн нөлбонд мухарина, нюсэгэн толгой дээрэ рэлэнэ хүйтэн бороотой дуһалнууд гоожожо, зах хзүү руунь ороно. Тээд үбгэн юушые тоонотой, мүргэжэл нууна. Нүүллшынхнэе нютагаа эрбээд бусажа ябаһанаа элигэрт мэдэржэ, газар нютагайнгаа хүсые бээдээ шэнгээжэ абаха гэнэндэл үбгэн нойтон ногоон дээрэ нунан хэбтэхэбэ. Орон нютагайн бурхад нүүлшынхнэе аршаан аадараараа угажа абаха гэнэндэл бороо гэнгэ шааяшаба. Ямаршые хүнэй тэсэхын аргагүй гуниг уйдхар сэдхэхлэй оёорһоо дэбэрэн, турин гараад, нэгэ мэдэхэдээ, үбгэнтэй адли уйлаалсажа байбаб. Хараһамни, басаганиньшые уйлана, залуу жолоошомнайшые нөлбондо аршана. Тини басаганинь: «Ааааа, бос доо. Явах боллоо», - гээд абаяа нугадан бодхожо машинадаа нуулгаба. Саашаа ябаханда, хүн бүхэмнай хүндэ гэшын мэдэрэл, гунигта даруулшанхай, абая шэм мээгүй ябаабди. Алтан дэлхэй дээрэ түрэлэн юрын хүнэй ороо хүшэр хуби заяан тухай, оршо-

лонто юртэмсын дабашагүй ехэ дабаанууд тухай харгын утышые мэдэнгүй гайхан бодомжолоо лэм. Захаамин хото хүрэхэ, хани халуунаар хакасаад, заатагүй дахин уулзахаа хэлсээд тараа лэмди. Албанайнгаа хэрэгээр яран ошошые наа, энэ ушар хэдэн үдэрэй туршада досооһомни гараагүй лэн.

Санагадаа ерээд, би тэрэ үбгөө тухай түрэл хамаатанһаань һурагшалха, яахадаа энэ хүн түрэл нютагалһаань таһаржа, холын орондо амидарха болоо лэм гэжэ һонирхобоб.

Бадма хубүүхэн тинхэдэ арбаад наһатай байгаа. Баян шадалтай айлай үри бэлэй. Эжы аба хоёршыен сүлэжэ, гэр барааные буляажа абаа лэн. Арбан зургаа наһатай ахатаая орохо гэргүй, ошохо газаргүй болошоо лэн. Ахань баян айлай үри байханаань гадна дасангай хубараг байгаа. Дасанай шэрээтэ ламхай хатуу шэрүүн сагай эржэ, дасанайнгаа галаан һандархые уридшалан мэдэнхэй, ламанараа, хабарагуудаа тарааж, бээе аршалхыен заабари үгэнхэй байгаа.

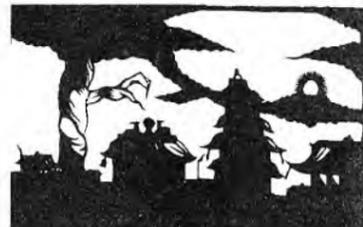
Бадма ахатаая холын Монгол орон орохо наһаатай баруулжаа зоригоо гараба. Хүнэй ябаагүй зургэнүүд, үдхэн ой тайга, хада хабсагай, түргэн уһа голнуудые гаталан ябаба. Хэдэн олон хоног соо төөрижэ, гуһинан ядарһанһаа боложо, ахань үбдэхэбэ. Бадма ахаяа нюрган дээрээ үргэлөөд ябаба. Тээд заахан хубүүн хаана холо хүрэхэ бэлэй. Ахань наһан болошоо лэн. Гансаараа үлэһэн хубүүхэн хүбшэ тайгые дабажа шадда лэн. Үлэн хоолон зобохо үхэхэ туйлдаа хүрһэн хубүүхэн айл зондоо хүрэхэ шадаа. Арай шамай амидаржа, үлэ залгажа айл хоорондо ябадаг болоо лэн.

Анханһаань һүбэлгэн, ухаансар Бадмые талаанинь боложо, нэгэ хубүүгүй монгол айл байлгадаг болобо. Тэрэ гэртэй ажалыен хамһалсаад, адууны харлалсадаг болоо. Тэрэ үеэр Монгол оронон буряаднуудые бариха тухаадаг, ямаршые хуулиггүйгөөр япон тагнуулшад гэжэ хардаад, бууджа аладаг байгаа.

Тэдэндэ туһалһан хүнүүдые хэнээдэг байгаа. Буряад хубүүе үргэжэ абанан айлайхнэ өһотойл һайн хүнүүд байгаа. Саг ошожо, Бадма бээе хүсэжэ, албанда мордохо болобо. Сэрэгтэ мордоод, үргэнэ эжы абадаа нэгэ хэдэн саг соо хубүүн захая-бэсэг бэсэбэгүй. Нэгэ мэдэхэдээ, абань Монгол оронтой аяр зүүн хилэ дээрэ Бадмааа бэдэржэ олонхой, уулзаад, ханаа сэдхэхлээ амааруулжа нютагаа бусаа лэн. Эгээл тэрэ үеэр япон булимтарагшад Монгол ороной хилые эбдээдэг, тугшүүрлэтэй хүндэ саг болонхой байгаа. Халхын голой дайн эхилжэ, Бадма эрлэхэг зоригтойгоор тулалдажа, дайгаа дүүргэжэ, даагаа һүүлдэжэ бусаа лэн.

Дайнай һүүдээр Бадма ниислэл хотодо үлэжэ, түмэр харгын ажаллан болохо хүсэлтэй, поездын машинистын һургуули гараад, мэргэжэлтэй, ажалтай болобо. Гэр бүл боложо, үри хүүгэдтэй боложо, Улаан-Баатарта түбхинэбэ.

Нэгэтэ шэлэһэн ажалдаа үнэн сэхээр олон жэлнүүд соо гал төргын жолоочоор ажаллаа. Монгол орон соогүүрашые, гадаада гүрэнүүдээршые дууһан ябагдаа.

Энхбаярай зураг

Сагай урасхал түргэн, мүнөө Бадам гуай нэрэтэй түрэтэй, алдар габьяатай, хүндэтэ дайнай болон ажалай ветеран болонхой. Үри хүүгэдээ үргэжэ, гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргэжэ табихан, бүрин түгэс ажабайдалтай болонхой хүн.

Үхибүүдын бэрхэнүүд, бултадаа дээдын эрдэмтэй. Тиибшэнь Бадам гуайн наһаа сэдхэлдэн нэгэл юумэн дутуу, ходо зободог лэн. Тэрэ юун бэ гэбэл, түрэл һайхан тоонто Санагань. Хатуу шэрүүн сагуудай үнгэрөөшые наань, олон удаан жэлнүүд соо эжы аба, түрэл хамаатан тухайнь ямаршые мэдээн үгы лэн.

Гансал аяр 1967 ондо одоол Бадам СССР гүрэн орохо зүбшөөл абажа, гушаад жэлэй үнгэрһэн онойно нютагтаа айлшалажа ерээ лэн. Эжын сүлэлгэдөө наһа баранхай, абань түрэмшөө табигдажа, нютагаа бусаашые наа, хубүүтэе уулааха хубигүй наһан болошонхой байгаа лэн. Тээд тэрэ хаанаһаа бага хубүүмни амиды мэндэ хари гүрэндэ ябана гэжэ мэдэхэ бэлэй. Бадмын түрэл хамаатан хатуу шэрүүн сагуудые дабан гараад, нютагтаа амиды мэндэ, аза буянтай ажаһуудаг. Түрэл гаралтаа уулзажа, амар мэндээ мэдэлсэжэ, айлшалжа, сэдхэхл дүүрэн гэртээ бусаа лэн. Хоер гүрэнэй хоорондо хилэ табигдахада, хоер тэншээ таһарһан, хилэдэ хаагдаһан гэр бүлэнүүд, аха дүүнэр, түрэл саданар олон байдаг. Бүхы наһан соогоо зүрхэ сэдхэхлэйнгээ оёорто хүндүүлхэй, үбшэ зоболондо үрэмдүүлэн ябаха гэшээ тон хэсүү. Тэрэнээ хүндэ харуулжа эрхэгүй, нюуха, үнэн нүхэртөөшые үгэ алдажа болохогүй ха юм. Удаан жэлнүүд соо сэдхэхлэйнгээ оёорто хүндэ гэшын ашаа шэрэжэ ябаха гэшээ аймшгай. Үшөө буряадбди гэжэ нюухаш. Тээд хатуу шаашые абари зантай, эрэлхэг зоригтой өһотойл эрэ хүн гэшээ хуби заяанай ямаршы бэрхэхлэйнгээ дабан гараха шадалтай гэжэ Бадам гуай гэршлэбэ.

Гомбожавын Бадам гуай Монгол сайхан ороной бүүдүн эрхэтэн, ажалай болон дайнай ветеран, аза буянтай аба, үнэр баян хүшэн аба болонхой. Үндэр ехэ ерэн наһанай үлзы жаргал элдэнхэй хүн.

Тиибшэнь... Тоонто нютагай алтан хурьһэн, түрэлэн гуламтын элшэ гэрэл, анхан амтаһан аршаан булагшын эхэ дайдыншые энхэрэл газар дэлхэй дээрэ ганса юм. Хүн бүхэнэймай хээээдшые, хэтын хэтэдэ эдлэһэн охорхон наһанайнгаа һүүлшын сагай эрмэг дээрэ дурсан шэбшэхэ юумэмнай - түрэл тоонтомнай ха юм даа.

Санжай-Ханда ДАРМАЕВА.
Санага нютаг.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Генеральна директорэй - ахамад редакторай түлөө Т.В.САМБЯЛОВА. Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА. РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, Б.Г.БАЛЪЖИРОВ, П.Л.НОСКОВ, М.В.КАЛАШНИКОВ, И.В.СМОЛЯК (Буряад Республикын Правительство), А.С.КОРЕНЕВ, Ц.Б.БАТЦЕВ, В.Р.БУЛДАЕВ, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), А.Л.АНГАРХАЕВ (Генеральна директор - ахамад редактор), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), С.Б.БАЙМИНОВА (харюусалгата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Л.В.ОЧИРОВА, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.</p>	<p>Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаривильяин үйлэс, 23, Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E-mail: uncn@mail.ru</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 6 хууданан хэмжээтэй. Индекс 73877. Газетын хэбэг 5000. Хамтын хэбэг - 20500. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг - 17.00.</p>	<p>"Республиканская типография" гэнэн ОАО-до бэлэн диапозитивүүднээ газетэ хэблэгдээ. 670000, Улаан-Үдэ, Борсоевой үйлэс, 13 Директорэй телефон: 21-40-45. Сүлөө сэн. Б-0165-дахн номертойгоор «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление» ФГУ-да бүридхэлдэ абтанхай.</p>
---	---	--	--

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дхи орлогшын - 21-68-08, «Буряад үнэн - Дүхэрэгэй» редакторай - 21-64-36, «Бурятия» сонинной редакторай - 21-33-61, секретариатай - 21-60-21; талгаууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутандай ажабайдалай - 21-54-96, «Одон» журналай редакци - 21-68-08; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтеринн - 21-23-67.

Редакцида оронон материалнууд шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй. Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшлые хазайгууһан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.

Буряад ороной Россиин бүридэлдэ хамжан ороһоор 350 жэлэй ойдо

УЛААН-ҮДЭ - ХЯАГТА: ХАРИЛСААН ҮРТЭЛЖЭЛНӨӨР

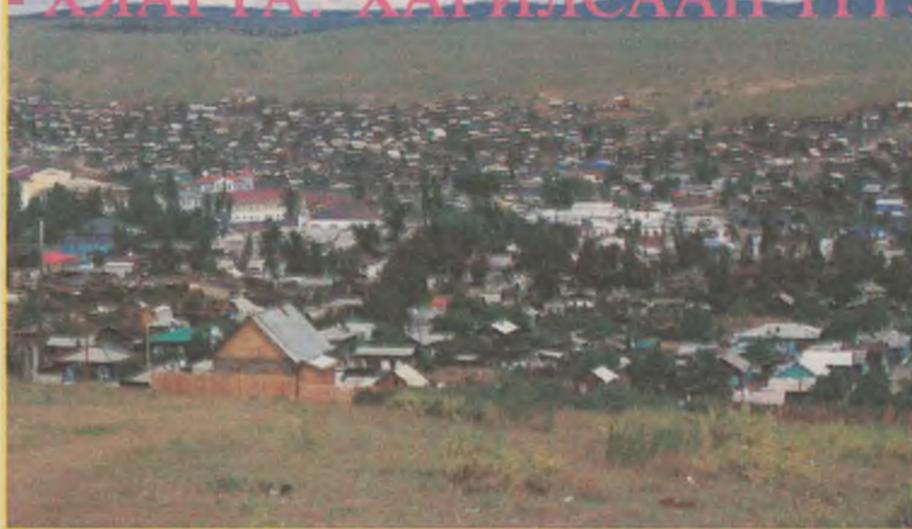
Июниин 17-18-да Хяагтын аймагта Улаан-Удын экономикын болон соёлой үдэрнүүд үнгэргэгдөө.

Хэмжээ ябуулгада Улаан-Удын захиргаанай түлөөлэгшэд, Улаан-Үдэ хотын Соведэй депутадууд, хубиин хэрэг эрхилэгшэд, буряадай ниислэл түб хотын эгээл эрхим зохёохы бүлгэмүүд, журналистнар хабаадаа.

Эдэ хотонуудай байгуулагдаһан түүхэ тон адли гээд хэлээ наа, алдуу ехэ болоногүй. Улаан-Үдэ Хяагта хоёр форпост түхэлөөр, хамгаалалгын түб гээд байгуулагдаһан түүхэтэй.

Удинск – Дээдэ Үдэ – Улаан-Үдэ (1934) – нимэ нэрэнүүдые буряадай ниислэл түб хото нэлгээ юм. Урдань энэ газарта Гаврил Ловцов гэжэ хүнэй ударидалга доро багахан үбэлжөөн баригдаһан бэлэй. Пүүлээрнэ эндэ острог бии болоо.

Хяагтыг Улаан-Үдэтэй зэргэсүүлхэдэ, бүри уни урданай хото гээд түүхын гэршэнүүд соо бэшээтэй. Хяагтыг 1728 ондо ород гүрэнэй посол Савва Рагузинский байгуулаа. Тэрэ нишээ Пётр I ба Екатерина I гэшээ ород хаантанай зарлигаар Хитад гүрэнтэй гүрэнэй хилэ тухай хэлсээ баталхаяа ерэнэн түүхэтэй. Мүнөөдэр тэрэнэй дүр зураг Хяагтын түбэй талмай дээрэ бии юм.

Хяагтын хажуудахана хүпээсүүдэй хуурин байгуулагдажа эхилээд, түрүүшын баян мэдээжэ зоной байшангууд бодхоогдоо.

Нэн түрүүн модон гэрнүүд баригдаад, тэрэнэй удаа шулуун байшангууд бии болоо.

Хяагтын талаһаа харахада, монголой хилэ харагдажа байдаг. Хяагта шадарай хилһээ табан зайда Монголой хото – Наймачен байгша нэн. Мүнөө тэрэ хотыс Алтан-Булаг гээд нэрлэдэг юм. Хяагта урданай саһаа Росси доторхи «Алтан бартаа» гэжэ алдаршуулжа хэлэһэн нэрэтэй байгаа. Энэ хууринай Троицкын хэрэмэй хажуудахана хото баригдажа эхилээ.

Е.П.Силинэй «Хяагта XVIII зуун жэлдэ» гэжэ ном соо нимэ мүнүүд бии:

«Хяагта XVIII зуун жэлэй 60-аад онуудһаа XIX зуун жэлэй 90-ээд он хүрэтэр Сибирь болон Росси доторхи гол шухала

худалдаа наймаанай газар байһан юм.»

Россиин олонхи хотонууд Москва, Нижний Новгород, Казань болон бусад хотонууд Хяагтатой харилсаа холбоо ябуулдаг заншалтай байгаа. Эдэ хотонуудай хүпээсүүд сай, торгон бүд болон бусад хитад эд хэрэгсэлнүүдые худалдажа абадаг нэн. Тиин тэдэ Хяагта руу сэмбэ, хилэн,

мишура, металлаар бүтээһэн хэрэгсэлнүүдые асаржа наймаалдаг байба.

Москвагай болон Владимир хотын фабриканууд Хяагта руу мүн лэ эд товараа эльгээдэг байгаа.

Хяагта Хитад, Росси, Дунда Азиин гүрэнүүдтэй, Америкэтэй харилсаа холбоотой байгаа.

Дээдэ-Үдэ хото Хяагтатой худалдаа наймаанай холбоо ябуулдаг нэн. Тиихэ сагта XVIII зуун жэлэй һүүл багта Дээдэ-Үдэ 110 гэрнүүдтэй багахан хуурин газар байгаа юм.

Тэрээгүүрхи зарим буряадууд Хяагтын худалдаа наймаанда ото хабаадалсажа, амитадай арһа асаржа, андалдаа ябуулдаг байһан.

Хэдэн арбаад жэлнүүдэй хугасаада Хяагта нимэ хайн байдалда байһан. Эндэ худалдаа наймаанай 50 гаран фирмэнүүд хүдэлдэг байгаа.

1890 ондо Суэцкий каналай баригдалаар, худалдаа наймаан далайгаар ябуулагдадаг болобо, тиин удангүй Транссибирийн түмэр харгы баригдажа, худалдаа наймаан түмэр харгыгаар дамжуулагдадаг болошобо...

Мүнөө үедэ Хяагта хото дахинаа һэргээгдэжэ эхилэнхэй. Тиимэһээ хүгжэлтын жэшээ болохо ажал тухайгаа «Хяагта хото» гэжэ муниципальна байгуулгын хүтэлбэрлэгшэ Е.В.Степанов хөөрэнэ. Мүнөөдэр эндэ худалдаа наймаанай экономика зооно байгуулгын талаар хари гүрэнүүдэй партнёрнуудтай хирэхирэ болоод лэ уулзалганууд үнгэргэгдэжэ байна.

Улаан-Удын Экономико болон соёлой үдэрнүүдэй туршада аймагай захиргаанда шэнэ хэлсээн баталагдаа.

Түрүүшын харилсаа холбооной хэлсээн 2001 оной июниин 23-да баталагдаһан түүхэтэй. Улаан-Удын захиргаан республика доторхи 12 аймагуудтай хэлсээ баталанхай.

- Энэ манай уулзалга түрүүшын бэшэ, - гээд, «Хяагтын аймаг» гэжэ захиргаанай толгойлогшо Валерий Цыремпилов хэлэнэ. - Пүүлшын жэлнүүдтэ буряадай ниислэл түб хото улам хүгжэжэ, һайжаржа байнхай. Манай аймаг хотын захиргаанай зүгһөө тэдхэмжэтэй. Пайн даа гээд хэлэхэ байнаб...

Улаан-Удын мэр Геннадий Айдаев эдэ уулзалганууд тон шухала гээд тэмдэглэнэ. Эдэ хэмжээ ябуулганууд аймагуудай ажахы

руу шэнэ амисхал оруулһан мэтэ байдаг.

Тэрэнэй удаа хотын мэр Геннадий Айдаев ба Хяагтын аймагай захиргаанай хүтэлбэрлэгшэ Валерий Цыремпилов гэгшэд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда мордохон сэрэгшэдэй хүшөөдэ сэсэгүүдые табигдад. В.Цыремпиловэй хэлэхээр, Хяагтаһаа 10 мянган эрэшүүл фронтдо мордоо, тэдэнэй 5 мянганииндэ амиды мэндэ

бусаа.

Хоёр захиргаануудай хүтэлбэрлэгшэд «Олимп» спорткомплексдо үнгэргэгдэһэн Улаан-Удын үйлэдбэрлэгшэдэй выставкэ-ярмагуудта хүрэнэн байна.

Хяагтын ажаһуугшад ехэ дураатайгаар «Ажур текс», БМП, БХП, Титан-Селенга, Амта, Славия-тех, Титан гэжэ предпритинуудай продукция худалдажа абаа. Тортуудые ба колбасануудые илангаяа дураатайгаар худалдажа абаһан байна. Юуб гэхэдэ, июниин 19-дэ аймагай ажаһуугшад Сурхарбаанаа һайндэрлээ.

Яармаг дээрэ үгэ барихадаа, Хяагтын аймагай муниципальна байгуулгын толгойлогшо Валерий Цыремпилов Буряадай ниислэл түб хото руу хүдөө ажахын үйлэдбэри эльгээжэл байха тухай хэлэһэн байна. Улаан-Удын мэр Геннадий Айдаев ерээдүйдэ Заречный хуурин газарта дэлгүүр нээхэ тухай хэлэһэн байна.

Геннадий Архипович Айдаев Хяагтын хартаабха ехэл амтатай гээд магтана нэн. Мүнөөдэр улаан-үдынхид хартаабха ехээр

Савва Рагузинский – серб үндэһэтэнэй хүн байһан. Тэрэ Рагуза гэжэ түрэнэн тоонтотой. Росси гүрэнэй посолнуудай нюуса агентээр ажалладаг байгаа. Россиин хаанта засаг тэрээниие үндэрөөр сэгнэжэ, ишээ хилэ байгуулхыень эльгээһэн түүхэтэй.

ШЭГ ШАРАЙНЬ ХУБИЛНА

таринагүй. «Туһа хүргэһэн малтагшад» хирэ-хирэ болоод лэ хулгайлдаг ха юм.

Геннадий Архипович Улаан-Үдэ болон Хяагтын аймагай хоорондо олонийтын хамгаалалгын, элүүржүүлгын, спортын, залуушуулай политикын болон аяншалгын талаар суг ажаллалга саашадаа ябуулагдажал байха гээд хэлээ.

Түбэй хотын талмай дээрэ һайндэрэй концерт үнгэрөө. «Забав», «Сибирячка», «Угол зрения» гэжэ хатарай театр болон бусад артистнар һайндэрэй концертдэ суглараа.

Юуб гээбэл, тэрэнэй хажуугаар дүхэриг-шэрэнүүд, зохид буудалнуудай тренинг-семинарнууд, Сергей Конечных гэжэ фотографой фотовыставкэ үнгэрөө.

Түбэй библиотечно һалбари презентаци дэлгэбэ. Уран хайханай хүүгэдэй хургуули, Улаан-Удын ПУ-34 гэгшэдэй хүдөлмэрлэгшэд хореографи, режиссура

болон парикмахерска уран хайханаар мастер-классуудые үнгэргэбэ.

Улаан-Удын болон Хяагтын аймагай захиргаануудай хоорондо волсийболоор үнгэрһэн уулзалгада хяагтынхид илаба.

Улаан-Удын мэр Геннадий Айдаев ба Хяагтын аймагай толгойлогшо Валерий Цыремпилов автономно учрежденинүүдэй байгуулгын талаар Федеральна хуули ёһоной бэелүүлгын, өөһэдүн хүтэлбэри эмхидхэлгын болон бусад муниципальна ажал ябуулгын талаар асуудалнуудаар хөөрлөө.

Геннадий Архипович хүүгэдэй сээрлиг, эмшлэлгын газар, баригдажа байһан хургуули хүрэнэн байна.

Экономико болон соёлой үдэрнүүдэй урда «Багша - 2010 он» гэжэ республиканска конкурсын илагшад, Буряадай ниислэл түб хотын эрхим багшанар аймагай хургуулинуудаар ябажа, ажал тухайгаа хөөржэ үгөө.

Улаан-Үдэдэ Хяагтын Экономикын болон соёлой үдэрнүүд нартаа үнгэрхэ.

Тус хуудаһа Янжама КИМ бэлдэбэ. Авторай фото-зурагууд.

